

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ГОСПІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
МІСЯЧНИК

I

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний
і науково-літературний
місячник

Видає

Українська Видавнича Спілка

A REFEREED

LIBERATION PATH

Ukrainian Political,
Social, Scientific & Literary
Magazine

Published monthly by
Ukrainian Publishers Ltd.

ISSN: 0042-9422

No. 1 (502), January, 1990, Vol. XLIII

Відповідальний Редактор — Ілля Дмитрів

Заступник Відповідального Редактора — М. В. Поврозник

Члени Редакційної Колегії:

проф. д-р Г. Васюкович, проф. д-р С. Галамай, мгр О. Коваль,

проф. д-р В. Косик, інж. В. Олеськів, ред. Л. Полтава,

д-р Б. Стебельський, проф. П. Цимбалістий

Літературно-мовний консультант — Святослав Караванський

Редакція і Адміністрація

200, Liverpool Road, London, N1 1LF, Tel.: 607 6266/7

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ» НА 1989 РІК

К р а ї н а	Річна передплата	Піврічна передплата	Окреме число
Австралія	65 дол.	35 дол.	6 дол.
Австрія	700 шіл.	400 шіл.	65 шіл.
Аргентина	(Амер. дол.) 40 дол.	20 дол.	4 дол.
Бельгія	2000 б.фр.	1100 б.фр.	200 б.фр.
Вел. Британія	27.50 ф.	15.00 ф.	3.00 ф.
Канада	65 дол.	35 дол.	6 дол.
США	60 дол.	32 дол.	6 дол.
Німеччина	110 н.м.	60 н.м.	12 н.м.
Франція	300 фр.	175 фр.	30 фр.
Швеція	300 кор.	175 кор.	30 кор.

В інших країнах — рівновартість американських доларів.

Передплату просимо ласкаво вносити наперед, безпосередньо на адресу Адміністрації «Визвольного Шляху» в Лондоні, або, якщо це Вам вигідніше — на адреси наших Заступників як на стор. 3-ій обкладинки.

Чеки виставляти на: Ukrainian Publishers Ltd.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

Printed in Great Britain by Ukrainian Publishers Ltd., 200 Liverpool Rd., London, N1 1LF

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кн. 1 (502)

СІЧЕНЬ, 1990

Річник XLIII

Зміст I-ої книжки

У Свято Державности

Симон Петлюра: В ДЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО СВЯТА ДЕРЖАВНОСТИ	3
Микола Мельник: СІЧНЕВІ РОКОВИНИ	5

Із синодальним нарадом Помісної УКЦ в Римі

— Слово Блаж. Патріярха Мирослава-Івана з нагоди відкриття VI звичайного Синоду Єпископів ПУКЦ в Римі 24 вересня, 1989	18
— Слово Блаж. Патріярха Мирослава-Івана до мирян	21
— Лист Високопреосв. Владики Володимира Стернюка, Львівського Архiepіскопа, Правлячого Архiepірея Галицької Митрополії, до Патріярха Мирослава-Івана	23
— Телеграма Його Святості Іванові-Павлові II	24
— Телеграма Блаженішому Патріярхові Мирославі-Іванові, Єпископському Синодові УКЦ і Патріярхальному З'їздові укр. католиків	25
— Звернення Архимандрита Л. Гузара в імені Монаших З'єднань до Синодальних Отців	25
— Привітальне слово о. д-ра Івана Хоми	27
— Звернення Високопреосв. Владики В. Стернюка — правлячого Митрополита, Львівського Архiepіскопа до отців Польської римо-кат. Церкви у Львові	28

З дії відновленої УАПЦ

— Єпископ Іоан Боднарчук Архiepіастир УАПЦеркви в Україні	30
— Звернення Архiepіастира УАПЦ до всіх Християнських Синодів і Дочок українського народу	30
— Умови прийняття до УАПЦ в Україні	32
— Життєпис Єпископа УАПЦ Владики Іоана	33
— Десять парафій РПЦ на Львівщині перейшли до УАПЦ	33
— Архiepіастирське Послання Митрополита Мстислава	34

Питання національного визволення

С. Мечник: ДО ПОЛОЖЕННЯ В СРСР і УРСР (Закінчення, 3)	35
О. Євген Небесняк: ТИСЯЧОЛІТТЯ ХРЕЩЕННЯ УКРАЇНИ	45
— ПЛЕКАЙМО ІСТОРИЧНО-ДЕРЖАВНИЦЬКУ СПАДЩИНУ	55

Наука, дослід

С. Караванський: РОЛЯ ГАЛИЦЬКОЇ ЛЕКСИКИ В ПРОЦЕСІ ВИРОБЛЕННЯ УКР. ЛІТ. МОВИ	57
Микола Мельник: ЕМІГРАЦІЙНІ УРЯДИ ТА ЇХ ІСТОРИЧНО-ПРАВНА АНАЛІЗА (Прод., 3)	66

Поезія

Лідія Чекальська: (Різдвяні мотиви): Радість — 74, Різдво — 74, Різдвяна пісня — 75, Ніч над Вифлєсом — 76, Ніч святого Миколая — 77, Покликана — 78.	
---	--

З дому неволі

Василь Барладяну: ЕШАФОТ ДЛЯ НАРОДІВ СРСР	79
Євген Сверстюк: СЛОВО ПРО ГЕНІЯ	86
Василь Барладяну: НАЦІОНАЛЬНО-РОСІЙСЬКА ДВОМОВНІСТЬ — СМЕРТНИЙ ВИРОК НАРОДАМ СРСР	96
— Звернення до керівництва Інтернаціоналу Християнської Демократії в Європі і в інших частинах світу	103
— Угода	107
— Звернення до всіх Християнсько-демократичних партій, організацій і урядів світу	110
— У Львові відновлено Наукове Т-во ім. Тараса Шевченка	112
— Звернення Установчих Зборів НТШ до наукової громадськості	113
— 3 резолюції НРУ	116
— До Робітників і Селян України	124

В поклони Провідникові С. Бандери

— Салют над могилою С. Бандери Голови УДП Б. Федорака	125
— Салют над могилою Провідника Голови СУВФ проф. М. Андрухова	125
— Слово виголошене на могилі Провідника ОУН сл. п. С. Бандери (Л. Шуст)	126
— Салют від громади, подруг і друзів у Великій Британії (І. Дмитрів)	127

ВИДАЄ «УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА», ЛОНДОН

ХРИСТОС РОДИВСЯ!

З Різдовом Христовим і Новим Роком найщиріші святочні й новорічні побажання засилаємо нескореному Українському Народові в Україні і в розсіянні, який перебуває в цих роках в процесі безкомпромісного змагання за свою Волю та Державність, за яку вже понад 300 років боролися Його предки, матері й батьки, а в цьому і тим незламним Його синам і дочкам, які стоять у тій важкій боротьбі в авангарді самостійницьких політичних, мирянських, молодечих і громадських Організацій, які творять основний хребет сучасного визвольного руху України.

Щиросердечно вітаємо Блаженнішого Патріярха Мирослава Івана, Главу Помісної УКЦеркви, Високопреосвященного Митрополита Володимира Стернюка, Правлячого Архисерея Галицької Митрополії в Україні, Блаженнішого Митрополита Мстислава, Главу УАПЦеркви, Преосвященного Владику Іона, Архипастиря УАПЦ в Україні, і всіх Митрополитів, Архiepіскопів і Єпископів, Духовенство, Монашество і Пасторат Українських Церков і християнських Віровизнань в Україні і в розсіянні суцях.

Сердечно вітаємо з Празником Різдва Христового і Нового Року Голову Проводу, Провід і весь Актив революційної ОУН, Голову й Членів Українського Державного Правління, Голову й Центральний Комітет АБН, Голову й Членів Президії СУВФ, як і Проводи та Членство усіх тих українських політичних, наукових, культурних і громадських Установ і Організацій, які, несучи на своїх плечах тягар і відповідальність за ідейно-політичний зміст і напрямок боротьби за визволення України з московсько-большевицької неволі, стоять непохитно на платформі відвоювання Української Самостійної Соборної Держави.

Щиросердечно вітаємо Вельмишановних Співробітників нашого журналу, його Представників, Кольтпортерів, Передплатників і Читачів, і всім бажаємо радісних Свят Різдва Христового і Нового Року.

Хай Новонароджений Ісус Христос благословить Вашу працю і жертвовність у боротьбі за здійснення на українській землі ідеалів Волі, Справедливості і Державности, і обдарує Ваші зусилля перемогою Його Святої Правди!

ХРИСТОС РОДИВСЯ! — СЛАВІМ ЙОГО!

Дирекція, Редакція, Адміністрація
і Друкарня «Визвольного Шляху» й УВС

У Свято Державности

Симон ПЕТЛЮРА

В ДЕНЬ СВЯТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТИ

В день свята української державности встають передо мною по-статі лицарів і мучеників Великої Ідеї.

Тих, що життям своїм заплатили за свою віру в неї.

Тих, що найдорожчим скарбом засвідчили відданість Батьків-щині.

Тих, що власним чином крові і праці, гарячого патріотизму й виконання обов'язку, умінням — для одних слухатися і для інших наказувати, а обом і разом коритися вищим наказам нації, через її вождя переказаним, — розпочали нову добу в історії України.

Тих, що створили спільним чином свого життя легенду нації — легенду збройної боротьби її за своє право жити вільною й державно-незалежною.

Тих, хто заслужив право на те, щоб стати незабутніми в історії України, хто зв'язав її велике минуле із світлим майбутнім і переказав нам, живим та прийдешнім поколінням, великий заповіт: національної помсти та недовершеного чину.

Шлях звільнення кожної нації густо кропиться кров'ю. Нашої так само. Кров'ю своєю і чужою. Ворожою й рідною. Кров закінчує глибокі процеси національних емоцій, усвідомлень, організаційної праці, ідеологічної творчості, і всього того, що нація і свідоми й ірраціонально використовує для ствердження свого права на державне життя.

Кров, пролита для цієї великої мети, не засихає. Тепло її все теплим буде в душі нації, все відіграватиме роль непокоючого, тривожного ферменту, що нагадує про нескінчене і кличе до продовження розпочатого.

З цим чуттям завжди переживаю я наше свято державности. Воно все зв'язується в мене з дорогими — незабутніми образами тих, хто дав нам право його святкувати, подібно до того, як величаві мелодії нашого гімну, що в цей день здаються особливо урочистими, а слова обов'язуючими, — все зливаються з передсмертними стогнаннями тих, чий дух тільки тоді повірить у щирість і поважність нашого святкування, коли ми не словами-співами, а ділами докажемо нашу моральну вартість бути достойними свята.

Хай же в той день ми глибше, як коли, відчуваємо велику вагу передсмертних заповітів наших лицарів!

Хай свято сьогоднішнє навчить нас шанувати пам'ять поляглих і бережно плекати традиції боротьби за українську державність, такі чисті і проречисті, такі ушляхетнюючі, бо й оправдані, і скроплені кров'ю найкращих синів нації.

А найголовнішою з тих традицій буде: пам'ятати про неминучість відновлення боротьби тим самим знаряддям і під тими самими гаслами, що ними користувалися й ними одушевлялися жертви військових подій 1917-1920 років.

Українські мечі перекуються на рала тільки тоді, коли гасло — Незалежна Держава Українська — перетвориться в дійсність, і забезпечить отому ралові можливість зужиткувати рідну плодючу землю з її незчисленними багатствами не для потреб третього або другого з половиною чи якогось іншого інтернаціоналу, а для устаткування і зміцнення власного державного добра та збагачення рідного народу.

Отже: не забуваймо про меч; учімся міцніше тримати його в руках, а рівночасно дбаймо про підживлення нацією моральних елементів її буття — творчої любови до Батьківщини, сторожкості до ворога та помсти за кривди, заподіяні ним, у симбіозі яких знайдемо вірний шлях до звільнення і програму для будівництва!

Великий чин наших лицарів учить вірності ідеалам і вмінню підпорядковуватися. Тільки вірність і слухняність творять передумови успіху національної боротьби.

Біля гасла: Українська Народня Республіка — Українська Незалежна Держава об'єдналися всі справді активні сили нації в боротьбі за незалежність. Тільки в моральній атмосфері, утвореній тією боротьбою, могли з'явитися світлі постаті поляглих, тільки на цьому ґрунті могла зродитися жива легенда дальшої боротьби, що живе невмирущою в душі нації і ферментує її сили на нові виступи.

Моральним чотирикутником — отим старокозацьким табором — поставимся ми в переходові дні нашої історії до всіх негідних наступів на нашу єдність та вірність випробуванням ідеям. Скупчимося один біля одного з готовістю взаємної допомоги й перестороги, — і ми витримаємо всі «міри і проби» незалежно від того, чи вони походять з якогось інтернаціоналу, чи від його клясократичного антиподу.

Вірність є основою не лише родинного життя. Вірність ідеям є підставою внутрішньої сили ширших громадських об'єднань, до національного включно.

Наша вірність тим ідеям, за які голови поклали незабутні лицарі збройної боротьби за українську державність з часів 1917-1920 років, буде найкращою пошаною до світлої пам'яті їх, до великого чину їхнього життя й, нарешті, до розуміння глибокого змісту тієї думки, що її вклав законодавець в акт Свята Української Державности.

(«Тризуб» ч. 15, Париж, 22-го січня 1926)

Микола МЕЛЬНИК

СІЧНЕВІ РОКОВИНИ

Кожного року в місяці січні всі осередки українських поселень у вільному світі відзначають події, якими український народ проголошував незалежність і соборність українських земель в одній суверенній державі.

Оглянувшись назад, пригадуємо собі, як урочистими академіями з мистецькими виступами та науковими доповідями ми маніфестували свою державницьку зрілість та любов до нашої Батьківщини.

Тепер це належить до історії. Все збуденніло. Ми відзначаємо ці події на організаційних сходах з дуже короткою програмою, щоб кількома словами загадати про те, що ми не змогли закріпити незалежності України, бо з усіх сторін нападали на нас захланні на українські землі сусіди, а в нас нестало сили. При цьому оправдуємо тодішній політичний провід тим, що український народ (80% селянства) був темний, національно несвідомий, що й спричинило невдачу.

Замість стати напрямною для нашої української духовости, такого характеру святкування ще більше поглиблюють збайдужіння. Молодше покоління вважає такі святкування прямо непотрібними, а деякі хори не беруть у них участи.

Українська мова зникає, бо можна, як часом кажуть, бути добрим українцем без знання української мови. В організаціях англійська мова, а теоретично — двомовність (українська мова для старших толерується).

Це заставляє нас призадуматись, чи ми маємо святкувати ці річниці, і чому?

Україна поневолена, закута в кайдани, як ніколи на протязі її понад тисячолітнього існування. Ворог докладає усіх зусиль, щоб з карти світу зчеркнути слово «українська держава», та щоб український народ загубився в московському китлі. На протязі понад шістдесятилітнього поневолення в ХХ столітті московський большевизм застосував найбільше руйнуючі акти терору: масові розстріли невинних людей, голодові облоги з понад 15 мільйонів жертв, щорічні вивози молодого покоління на Сибірські поселення та до концентраційних таборів у мільйонових масштабах. А ще так недавно він під гаслом «злиття народів» в одному советському китлі приступив до останнього акту духової кастрації українського

народу, усуваючи з ужитку українську мову і переслідуючи тих, які її вживали та ставали в її обороні. Одиноким засобом спілкування мала бути тільки російська мова, щоб за яких 12 літ український народ взагалі перестав існувати, подібно як інші неросійські народи, та щоб двотисячний рік можна було б святкувати тільки одним советським народом, з одною російською мовою і російською культурою.

Цю акцію народовбивства, прозваного «злиттям націй», очолила московська православна патріархія. Патріарх Пімен в Загорську на святкування 1000-ліття християнства Росії видав у люксовому виконанні меморіальну книгу в російській мові й інших мовах, за виїмком української, п.н. »988-1988 — тисячоріччя християнства Росії, російської державности, російської культури і російської нації«.

Ті ще даліше жахливі обставини, в яких перебуває наша поневолена Батьківщина, заставляють нас перенестися думками на рідні землі — до Києва, і застановитись над питанням: хто ми є, і яка наша майбутність?

Творець Всесвіту дав українському народові дуже багату землю, обдарував його здібностями та чеснотами і поставив на грані Європи і Азії з обов'язком боронити і розвивати засади фізичного й духового життя людства.

Як виказалось, історія українського народу була найтрагічніша від інших народів, а рівночасно найбільш героїчна. Він століттями проливав кров в обороні своєї батьківщини та християнських ідей. Дикі орди сунули на українські землі, плундрували їх і палили все до чорної землі. Україна ставала «диким полем», коли половина її території була повністю зруйнована і спалена, а люди скошені масовими вбивствами, вивозами, ясирами та голодовими облогами.

На Україні всі ті орди заломилися, не маючи сили сунути на Захід, на Європу. Україна зберегла західну культуру. Це є доказом, що боротьба України за незалежність має світове значення. Це є боротьба двох протилежних світів — *війна законів Створителя Всесвіту з ідеями Руїнника Всесвіту*^{*}.

Це є війна сил Світла зі силами Темряви, війна Правди з Брехнею. Нагадуються слова з Декалогу: «Я, Відвічний Дух Стихії, що поставив Тебе на грані двох світів творити нове життя».

Україна всі ті орди перемогла, але лишається остання північна орда на черзі. Ця боротьба ведеться аж по сьогоднішній день у різних формах. І цю боротьбу може вести тільки Україна, а ніхто інший, бо український народ духово найсильніший за всі інші народи.

^{*} Підкреслення тут і в усіх інших місцях Автора — Ред. «В.Ш.».

Прямо видається незрозумілим для чужинців, як міг наш народ, століттями поневолений азійськими деспотами, зберегти свою окремішність, свою дуже високу культуру, традиції, звичаї, мистецтво, пісні на протязі майже двох тисяч літ, а спеціально мову, яка належить до найбагатших мов світу (понад 250 тисяч слів, понад 15 мільйонів висловів).

Це питання вияснявали чужинні філософи і професори вже в XVIII ст. І так, німецький філософ J.G. Herder ще в 1769 р. писав, що *«Україна колись стане новою Гелладою, а її впливи поширяться далеко поза її межі»*. Французький славіст Louis Paris, перекладаючи в 1834 р. «Літопис Нестора» на французьку мову, на вступі писав, що вже за княжих часів була велика різниця між Київською Руссю, яка є подібна до Європи (resembled Europe), а азійською деспотією Московщини, яка не могла (духово) звільнитися від монгольського поневолення.

Як Рим підбив Грецію, так тепер Москва підбила Київ. Різниця в тому, що культура Греції повністю опанувала східну частину Римської імперії. Подібно й українська культура опанувала країни Східної Європи, однак московські деспоти вкрали від України назву Русь, її історію і культуру, кажучи, що то все московське, навіть далеко вчасніше від початків московського князівства, як це демонструє видана московським патріархом Піменом мемуаріяльна книга про 1000-ліття московського християнства, згадана нами на вступі.

Відрубність українського народу від московського стверджували такі німецькі подорожники по європейській частині російської імперії в першій половині XIX ст., як Август Бер¹, який дуже високо оцінював український народ під оглядом чистоти домів, обрібки землі та характеру (релігійність, чесність, правдомовність та любов до правопорядку), чого не мали обидва сусіди (поляки і москалі).

Всі чужинецькі музикознавці подивляють величезну силу творчого генія українського народу, що виявляється в українській мові і пісні.

Німецький перекладач українських пісень F. Bodenstedt в книзі «Die poetische Ukraine» писав: *«створити аж такі досконалі у всьому пісні міг лише народ надзвичайної високої культури»*.

Ще в XVIII ст. цю різницю бачив німецький історик Н. F. Helmont, який в книзі «Weltgeschichte» писав: *«Українська нація покликана Провидінням здійснити ідею волі»*.

Норвезький письменник Б. Ярсон писав у 1907 р.: *«Чи не дивно?*

1. August von Behr: "Meine Reise durch Schlesien, Galizien, Podolie, nach Odessa, der Krim, Konstantinopel zurück über Moskau, Petersburg durch Finnland und die Insel Rügen im Sommer 1832".

Нація, що була засуджена на смерть, Україна, дає тепер людству нову ідею справедливості та міжнародного щастя».

Навіть польські літературознавці, які негативно відносяться до української державності, ставили українську пісню далеко вище за польську, бо в українській пісні нема нещирости. М. Якубець писав: *«українські народні пісні були зразками деяким польським поетам XVIII століття»*. Польський критик М. Грабовскі казав, що: *«українська пісня — це одно з найбільших джерел поезії всього світу»*. Адам Міцкевіч, викладаючи в Паризькому університеті слов'янську літературу, підкреслював, що *«Україна є невичерпним джерелом ліричної поезії, а українські пісні поширюються по всій Слов'янщині»*. Чеський мовознавець Ян Благослав в XVIII ст. писав у своїй граматиці чеської мови, що українська мова має гармонійність і м'якість найвищу з усіх слов'янських мов і тому з них усіх найкраще надається до співу й музики².

В боротьбі за незалежність на протязі століть український народ видав так багато героїв, як жоден народ у світі. Тільки в ХХ ст.: 1917-1922 роки, Крути, Зимові походи, Базар, а відтак під час Другої світової війни — Українська Повстанська Армія.

Франція має одну Жанну д'Арк, а Україна 500 героїнь, які з українським гимном на вустах були розчавлені большевицькими танками в Кінгірі. А скільки є могил по всій Україні безіменних борців за незалежність, скільки похованих у ровах концентраційних таборів, а скільки незнаних.

Нині клонимо свої голови в їх пам'ять і за їхню любов до України та жертви, які вони зложили на вівтарі Батьківщини.

Самостійність — ідея давня

Ідея самостійности України дуже давня. Вже за часів Київської Руси в боях з кочовими ордами князі закликали воїнів не посоромити Землі Руської.

Такі заклики були в універсалах гетьманів Петра Сагайдачного та Богдана Хмельницького.

Коли 4-го листопада 1708 р. гетьман Іван Мазепа перейшов з частиною козаків річку Сейм (доплив Десни), щоб злучитися з військом шведського короля Карла XII, він закликав до боротьби за незалежність України проти московського поневолення. Він говорив: *«навіть, як ми загинемо, то краще згинутися зі зброєю в руках, як жити в кайданах. Нація, яка не може себе оборонити від смертельної небезпеки, нічого не варта»*.

Такі ідеї, які можна назвати закликами до українського народу,

голосили Тарас Шевченко і Іван Франко, щоб послідовно і твердо вести боротьбу з ворогами нашої батьківщини і не зневірюватися. *«Борітеся, поборете, Вам Бог помагає, за вас сила, за вас воля і правда святая»*. Фізично хвора, але дуже сильна духом Леся Українка закликала: *«Ти кріпко вір, бо віра чуда діє, хоч скрізь пустар і суєта, угору дух, хоч серце пада й мліє»*.

Здобувник бігунів Рональд Амундсен казав, що засадою життя є *«шукати, не знаходити і не зневірюватись»*.

По повороті з-під Москви Наполеон так сказав про український народ: «Десять за 100 років увесь світ (сх. Європа) буде республікою, яка не визнаватиме ні віри, ні чести, ні права, або належатиме козакам, які будуть шанувати ті засади («Садак Паша», — Михайло Чайківський).

Як це Наполеон передбачував, що біля 100 літ пізніше, в 1917 році, в російській імперії вибухне революція? Багато українців оцінили цю історичну хвилину і вже в половині березня 1917 р. в Петрограді відбулася самочинно зорганізована двадцять тисячна військова демонстрація козаків, які машерували головною вулицею Петрограду з українськими прапорами та жовто-синіми стяжками, співаючи українські пісні. Це вперше і до недавня одиниць раз українська пісня лунала на вулицях Петрограду.

Вже в першому Універсалі було сказано: «Хай Україна буде вільною. Не одділяючись від усієї Росії, не розриваючи з державою російською, хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям», а згодом слова Михайла Грушевського, які він сказав по прочитанні Універсалу на Військовому З'їзді: *«Від нині ми самі будемо творити своє життя. Центральна Рада покладається на Вашу солідарність і зорганізованість»*, що викликало велике захоплення. Відчитання Універсалу закінчено відспіванням «Заповіту», який усі вислухали на вколішках.

Як відомо, цей Універсал видвигав тільки домагання автономії для України. Президент Центральної Ради навіть оправдувався, чому він проголосив цей Універсал: «І тепер, Народе Український, нас приневолено, щоб ми самі творили нашу долю. Ми не можемо допустити Край наш на безладдя та на занепад. . . І через те, ми, Українська Центральна Рада, видаємо цей Універсал до всього нашого народу і сповіщаємо: *од нині самі будемо творити наше життя»*.

Незалежно від того, що Центральна Рада оправдувалася перед тимчасовим Правительством за те, чому вона видала повищий Універсал, то наведені вище слова викликали надзвичайно великий підйом. Десять тисячна маса вояків (козаків) на Софійській площі клячуть на колінах і присягає, що не опустить Києва, доки

Україна не одержить автономію, під чим, за виясненням соціалістів, розуміли незалежність (самостійність). З Сибіру приїздили на Україну цілі ешелони війська і віддавали себе в розпорядження Центральної Ради.

Такі сильні духом слова були прочитані Четвертим Універсалом: *«Твоєю Силою, волею і словом стала на Землі Українській Вільна Українська Народня Республіка. Справдилась колишня давня мрія батьків Твоїх, борців за вольности і права трудящих. Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу»*.

Останні слова викликали нечувану радість. Окликам «Слава!» не було кінця. Хоч ті слова були сказані трагічно пізно, але вони воскресили українську державність. Цього вимагали могили борців за свободу, розкидані по всій широкій Україні. Без могил не може бути воскресення, а що воскресло — не може вдруге вмерти.

Коли ми читаємо ці слова, то можемо зрозуміти, яку велику силу має слово.

Велике нещастя для цілого світу спричинив «Капітал» Карла Маркса. Жидівський «Талмуд» врятував жидівську націю від зануку. В його дусі мадярський жид Теодор Герцль написав книжку «Der Judenstaat» і довів до об'єднання двох ідей — націоналізму і релігії та створення ізраїльської держави. Книга Адольфа Гітлера «Mein Kampf» викликала Другу світову війну. Євангеліє змінило образ і характер цілого світу. Перші слова воскресного Євангелія «На початку було слово і слово було в Бога і Бог було слово» це потверджують. Українську Державу відродив ніхто інший, а тільки Великий Тарас: *«Возвеличу малих отих рабів німих і коло їх поставлю слово. В своїй хаті і правда і сила, і воля. . .»*.

Велику силу слова зрозуміли молоді патріоти, а у великій кількості студенти, які оснували підпільну організацію «Братство Тарасівців», що поширилося по всіх осередках України. Основоположники цього «Братства» зложили на могилі Тараса Шевченка присягу, що будуть ціле життя працювати для України, щоб здійснити його «Заповіт».

Вже від перших днів революції «Братчики» були свідомі неминучої війни з Московщиною і поширювали націоналізм. Вони оснували видавництво «Вернигора», яке в протигагу до соціалістичних публікацій видавало брошурки в самостійницькому дусі, як «Україна та Московщина», «Гетьман Полуботок», «Гетьман Петро Дорошенко», «Гетьман Іван Мазепа», «Руйнування Батурина», «Як Москва нищила Україну».

На спеціальну увагу заслуговує видання у великому тиражі «Катехизму українця», в якому на самому початку були поміщені

«Десять заповідей», що викликали обурення та напади не тільки московської, але й української преси. Їх уложив ще перед початком революції Микола Міхновський. Ось найважливіші із них:

1) Одна, єдина, неподільна від Карпат аж до Кавказу самостійна, вільна Україна — оце національний і всеукраїнський ідеал. Нехай кожна українська дитина тямить, що вона народилася на світ на те, щоб здійснити цей ідеал.

2) . . .

3) Україна для українців! . . .

4) Шануй діячів рідного краю, ненавидь його ворогів, зневажай перевертнів-відступників, і добре буде усьому твоєму народові, і тобі.

5) Не вбивай Україну байдужністю до всенародніх інтересів.

6) Не робишь ренегатом-відступником.

7) Не окрадай власного народу, працюючи на ворогів України.

8) Допмагай своєму землякові поперед усіх.

9) Держись купи³.

10) . . .

Трагедія 1917 р. була в тому, що інтелігенція, яка ввійшла до політичного проводу, мала цілком інше *слово*, мала інший «заповіт»: «З північною Русею не зломим союзу, ми з нею близнята по роду». «Ми, українці в Московщині свої люди, ми там вдома». На різних з'їздах в тому напрямі вони просвіщали темний народ та замість до Києва, запровадили його до Москви і на Сибір.

В такій вирішній хвилі, яка вимагає єдності цілого народу та спільної для всіх верств мети, в політичному проводі України був двоподіл. Для соціалістичних діячів Центральної Ради метою не була самостійність, а тільки соціальні здобутки революції та перебудова тоталітарної російської імперії на автономно-федеративну, демократичну республіку, в якій всі народи будуть рівними. Ось що про це писав В. Винниченко: «Ми стали частиною — органічною частиною активного, охочого єдиного цілого. Всякий сепаратизм, всяке відокремлювання себе від Росії здавалося смішним і абсурдним. Ми казали, що така Росія — є наша Росія, яку ми будемо берегти всіма силами».

Значна частина інтелігенції поневолених націй вірила в те, що договоряться з російськими демократами і мирним способом переорганізують імперію. Зовсім інших поглядів були народні маси цих націй. Для них історична Росія завжди була силою ворожою і чужою. Її розпад являвся чудесним визволенням і всі спроби, хочби й тактичні, на відбудування імперської єдності виглядали їм як намагання так чи інакше реставрувати ненависне минуле і вважали це за зраду національної справи⁴.

3. Р. Млиновецький «Історія українського народу», стор. 408.

4. «Український Історик», ч. 3-4, 1977, стор. 23.

Дуже часто стрічаємо в наших публікаціях оправдування соціалістичних діячів Центральної Ради за їхню діяльність в 1917 р., бо, мовляв, причиною невдачі була дуже мала національна свідомість українських мас (80% селянства) і тому вони мусли поступово вимагати автономії, а пізніше федерації, а вкінці проголошення самостійності.

Хоч ті широкі маси не були національно свідомі, однак не були змосковчені і стреміли до зірвання всяких зв'язків з Росією та проголошення самостійності України, що стверджував сам Володимир Винниченко: «Вони не вміли говорити чистою українською мовою. . . не всі були свідомими, освіченими, національно-організованими, але тим більше *іменно ці горіли, тим більше іменно вони були пройняті 'шовінізмом' . . . довелося помічати увесь час на протязі цілої української революції, що іменно вони, іменно ті, які не вміли навіть говорити як слід по українському, вони були найбільше крайніми, запальними непримиримими націоналістами*»⁵.

Селянські маси та українське вояцтво постійно домагалися від Центральної Ради більш рішучої політики, включно до проголошення самостійності України, що можна було завважити на різних маніфестаціях та з'їздах.

Такий самостійницький характер мав Всеукраїнський Селянський З'їзд, що відбувся в Києві в днях 10-16 червня 1917 р. Незалежно від соціалістичного освідомлення селянства, що вистачить стреміти до «здобутків революції та розподілу поміщицьких земель», делегати (около 2000 чоловік) таки домагалися негайно проголошення самостійності України. Президія з'їзду (Винниченко, Мартос, Христюк і Осадчий) була примушена дати цей внесок на голосування. Це голосування попередило вияснення Президії, що вона є «також за самостійністю, тільки не буржуазною». У висліді дальших вияснень Президії, цей внесок не одержав більшості.

Оклики «Хай живе Вільна Україна!» та заклики до боротьби з Москвою, бо «Хвилина велика, нам не простять діти й внуки, як ми її змарнуємо. Нам нема чого і нікому кланятися; візьмемо своє!» — викликали надзвичайний ентузіазм.

Освідомлення селянства переводили есерівські агенти тільки на ґрунті економічно-соціалістичному та клясовому (поділ на бідних і багатих), що довело до деморалізації селянства, певні прошки якого свій патріотизм до України замінили на десятини землі.

Українське вояцтво та військові частини, які творилися від самого початку революції, мали самостійницький характер, як це

5. В. Винниченко, «Відродження Нації», стор. 140.

стверджував комендант московських військ у Києві полк. Оберучев.

Коли наспіла вістка про доконаний переворот у Петрограді, (13-го березня — 1-го березня за ст.ст.) самостійники і «Братство Тарасівців» приступили до негайного створення центрального органу для очолення боротьби за самостійність та організації української міліції.

Революційний запал скоро охопив маси. Селяни бажали земельної реформи, а на політичному відтинку домагалися цілковитого відриву від Москви. На автономічні гасла вони відповідали, що вони хочуть такої автономії, щоб москаль свого носа в українські справи не пхав. Під словом «автономія» вони розуміли повну незалежність, бо так їм вияснявали автономісти (Б. Мартос). «Автономія» — це самостійність, тільки без панських витребеньків (армія, дипломатичні представництва, великий урядничий апарат) і оплачування різних дармоїдів.

Дня 15-го березня 1917 (3-го березня за ст. ст.) самостійники zorganizували першу Українську Центральну Раду, а також штаб української міліції в Києві, який містився в домі Д. Антоновича.

Це було несподіванкою для всіх автономістів і вони організують другу Центральну Раду в приміщенні українського клубу «Родина» з представників тих різних організацій, які числили на підтримку москофільських елементів (16-го березня). Таку підтримку вони одержали від проф. Михайла Грушевського, який повернувся із заслання в Сібірську і почав завзято пропагувати ідею злуки обидвох Центральних Рад. У приватніх розмовах він переконував молодих самостійників, що він є також за самостійністю, але з цим треба почекати, а ту ідею треба ширити по-маленьку, по-тихеньку, і т.п. Вони йому повірили і 29-го березня дійшло до злуки самостійницької Центральної Ради з другою Центральною Радою, в якій вона втопилася серед антисамостійницьких елементів. Вони не читали його праці «Асвабдження Росії і українській вавпрос», в якій він доводив, що *Україна потребує не самостійності — тільки перебудови (асвабдження) Росії*.

Авторитет М. Грушевського був дуже великий. Він включився до партії соціалістів-революціонерів і пропагував автономію, а пізніше федерацію, а на самостійність глядів як на щось непотрібне. В своїй промові на маніфестації 1-го квітня він сказав: «настав час *утворити народовластя і державне право України в спілці з іншими народами Європи у федеративній республіці російській*».

В брошурі «Звідки пішло українство і до чого воно йде» Михайло Грушевський писав: «Українці не мають наміру одривати України від Росії. Коли б вони мали такий намір, вони виступали б

щиро й одверто з такими гаслами, за це вони б нічим і не ризикували. Українці не мають наміру відриватися від російської республіки. Вони хочуть задержатися в добровільній і свободній зв'язі з нею. Українці не мають бажання від когось відділюватися».

Рівночасно серед військових кіл з почину кількох людей (м.і. Миколи Міхновського) розвинувся військовий рух, який дуже скоро поширювався і правлячі круги Центральної Ради бачили в ньому реальну підпору для українських національних домагань. Цей рух став на чисто самостійницьких позиціях і тому відразу викликав протидію соціалістичних діячів.

Дня 24-го березня (н.ст.) в залі Комерційного Інституту відбулося віче (понад 1000 осіб), яке прийняло постанову про утворення Військового Клубу імені Гетьмана Павла Полуботка. Після палкої промови Миколи Міхновського, яку прийнято з великим одушевленням, ухвалено одноголосно приступити до організації власної національної армії, без якої не можна подумати про здобуття повної волі України.

Захоплення було таке велике, що учасники на першоквітневій маніфестації виступали окремими зорганізованими частинами, що викликало занепокоєння серед московських елементів. Як подавала «Киевская Мисль» ч. 19 із 6-го квітня 1917 р., начальник міліції Лепарський мав запитати М. Грушевського, «яка сильна є течія, що проголошує гасло 'Україна для українців'?». Михайло Грушевський мав відповісти: «Ми знаємо, що серед українців-незорганізованих, невідповідальних людей є випадки, які викликають немиле враження; ми ведемо рішучу боротьбу з подібними, незорганізованими виступами, розглядаючи їх вузько-шовіністичні наміри яко національний злочин».

Верх взяла федералістична концепція

Всякі самостійницькі почини Центральна Рада прямо не допускала на денне світло. На Українським Національним Конгресі, що відбувся в днях 19-21 квітня 1917 р., виголошено 7 докладів на тему автономії та федерації, а доклади на тему «Боротьба наших предків за самостійність України» — М. Міхновського та «Українське військо, як головна підвалина волі і державности України» — С. Степаненка не були допущені, і в зв'язку з цим пішла «праця» Центральної Ради проти організації української армії.

Винниченко, який з ненавистю ставився до армії, говорив, що Україні не треба ні козаччини, ні сталого війська на подобу коронного. В статті, що появилася в «Робітничій газеті» з 8-го квітня, він висмівав віру в «багнети», що «на кінчиках багнетів можуть маяти не тільки червоні стяжки свободи, але й пасма

реакції, насильства, абсолютизму. Дужої руки нам треба, а не багнетів. . . , бо дужа рука матиме все — і багнети, і рало, і перо».

З некритою злістю глузувала стаття з пробудження історичної традиції: «замиготіли в очах червоні жупани, кунтуші, запахло димом гармат, свіжою кров'ю, гнилим трупом. Бунчуки, булави, дипломати, пани — дипломати. Кріпак спішисть на шляхтича перевернутись, острогами дзеленькати, нагаєм помахувати. Недурно другий нововизволений кріпак — поляки (як ходять чутки), не хотять республіки, а неодмінно короля. Ми не здивуємось, коли наші кріпаки забажають і собі короля, як у панів було».

В другій статті, що появилася в тій самій газеті (ч. 10 з 12-го квітня), Винниченко виступав проти творення української армії: «Не своїй армії нам соціал-демократам і всім щирим демократам треба, а знищення всяких постійних армій. Не українську регулярну армію нам треба організувати, а всіх українців-салдатів усвідомити, згуртувати, організувати, українізувати ті частини всеросійської армії, які складаються з українців, виділяти їх в окресу групу, а групу ту конструювати так, щоб це було народне українське військо, свідоме своїх народніх, а не салдатських інтересів, щоб воно не було й не могло бути силою в руках пануючих класів. до якої б нації вони не належали.

Українська демократія повинна в сей час добре пильнувати, щоб українського мілітаризму не було, не повинно його бути й надалі»⁶.

Наведені вище статті В. Винниченка були фактично програмою діяльності Центральної Ради (де-факто, двох соціалістичних партій — соціал-демократів і соціал-революціонерів, які її очолювали). Діячі з цих партій твердили, що в соціалістичному суспільстві, в якому зникнуть національні ворожнечі і противенства, а буде дружба працюючого народу, вистачить тільки міліція для вдержання внутрішнього порядку.

Центральна Рада переводила т. зв. українізацію військових частин, бо це було корисніше для Тимчасового Правительства. Зукраїнізовані частини краще воювали на фронті ніж московські частини. Однак переведення цієї українізації в напрямі соціалістичному і промосковському спричинило невдачу, бо якраз так зукраїнізовані частини пізніше найскоріше деморалізувались.

Коли самостійники організували військові частини, як, наприклад, в Чернігові полк ім. гетьмана Петра Дорошенка (около 2500 вояків), то це викликало негодування серед соціалістичних діячів. Центральна Рада відмовилася цю частину залегалізувати та допомогти в прохарчуванні. Замість цього вислала зв'язкового, який,

6. Д. Дорошенко, «Історія України», т. I, стор. 351-352.

одітий в офіцерську шинелю, переконував вояків цієї частини в безцільності її існування. Він говорив: «я офіцер, пройшов середню і вищу школу військову, вложив у воєнне діло много праці, но я рішучо заявляю: *‘Україні не треба ні козаччини, ні сталого війська на подобу коронного... Мене навіть дивує, що серйозні люди покликаються на товаришів польських, чеських і інших на зібраннях. Це військо не має нічого спільного з народом і не стане популярним не дивлячись на прихильність деякої кількості людей перейнятих шовінізмом’*»⁷.

Така угодовська і антимилітарна акція Центральної Ради не мала успіху. Полк ім. гетьмана П. Дорошенка погодився вислати на німецький фронт 1200 вояків, якщо вони одержать потрібну зброю. Приїхавши до Києва для перевантаження, козаки затримались та об'єдналися з іншими військовими частинами та проголосили себе полком ім. гетьмана Полуботка (в числі 5000 вояків).

Вночі з 17-го на 18-го липня 1917 р. цей полк доконав перевороту в Києві, який був переведений дуже зорганізовано, без жадних ексцесів та надужить. Була зайнята київська цитаделя, банк, скарбниця, поштові і телеграфічні уряди, суд, міліція та московські і донські козацькі старшинські школи.

Ранком 18-го липня Військовий Генеральний Секретаріат та Центральна Рада були повідомлені, що столиця України звільнена від московських окупантів, чекає наказів Української Влади. Рівночасно було повідомлене Вільне Козацтво.

Підступно, зрадою, переведеною Богданівським полком під командою полк. Юрія Капкана, за наказом Військового Секретаріату цей переворот був зліквідований, а всі московські вояки та жандарми, заарештовані під час перевороту, були звільнені, зброя їм віддана, а полк був відправлений на фронт 29-го липня.

Переворот полуботківців мав усі можливості успіху. Офензива Керенського перемійнилася на відворот, а в Петрограді була перша большевицька спроба захопити владу.

В дорозі до Києва козаки захопили на стації Цвітково 4 московські поїзди, які везли військо на фронт, відібрали від них зброю і рушили до Києва. Вже під Києвом вони довідалися про «вчинок» Центральної Ради і дістали наказ повернутися назад. По дорозі стрічали вони поїзди зі Звенигородщини, які спішили на допомогу полуботківцям.

Полуботківцям можна закинути, що роблячи військовий переворот, вони повинні були зробити певного роду політичний переворот в керівництві Центральної Ради, спрямувати її на револю-

7. Р. Млиновецький, «Історія українського народу», стор. 413.

ційний шлях до самостійности. Але вони й надалі вважали Центральну Раду за найвищу українську владу.

В додатку до неславної ліквідації перевороту українськими руками, тодішні офіційні публікації, промовчуючи правду, писали про тих самостійників, називаючи їх *«темними дезертирами, бандитами або нещасними полуботківцями»*, які в бунтарській формі доконали бешкету в Києві і ця етика залишилася в пізніших публікаціях соціалістичних акторів.

Полуботківський переворот був наочним доказом того, що маси вимагали від Центральної Ради більше рішучої політики в національним будівництві та був пересторогою, що її діяльність не принесе Україні користи.

Не застановляючись над причинами перевороту та його ліквідації, Центральна Рада й далі продовжувала свою промосковську політику. Як виказало пізніше слідство, причиною перевороту була млява й угодова політика Центральної Ради та її негативне відношення до власної армії. Полуботківці підкреслювали, що вони не хочуть мати півсвободи, тільки повну й неограничену свободу. З ув'язнення їх звільнили большевики щойно під час листопадового повстання.

З ліквідацією полуботківського перевороту є зв'язаний відхід з Генерального Українського Військового Комітету д-ра Івана Луценка та Миколи Міхновського, які не могли дійти до співпраці з соціалістичними провідниками Центральної Ради.

«Винниченко, Петлюра і Грушевський спільними силами старалися вирвати з рук Міхновського провід над національним рухом у війську, що їм вдалося зробити за поміччю Керенського, який на просьбу Петлюри (Укр. Військового Комітету) засилає його на румунський фронт, де перебував він до розвалу армії (пізньої осені), звідкіля він повернувся на Полтавщину»⁸.

(Закінчення буде)

8. «Хліборобська Україна», кн. V, стор. 17.

Церковно-релігійне полеІз синодальних нарад Помісної УКЦ в Римі

СЛОВО БЛАЖЕННІШОГО ПАТРІЯРХА МИРОСЛАВА-
ІВАНА З НАГОДИ ВІДКРИТТЯ ШОСТОГО ЗВИЧАЙНОГО
СИНОДУ ЄПИСКОПІВ ПОМІСНОЇ УКЦЕРКВИ В РИМІ
24 ВЕРЕСНЯ 1989 Р.

Високопреосвященні і Преосвященні Владики,
Весвітліші Отці, Преподобні Сестри,
Дорогі в Христі Браття і Сестри!

Ті, що знали Слугу Божого Митрополита Андрея Шептицького, оповідають, що п'ятдесят літ тому, у місяці вересні 1939 року, коли столиця Західньої України була оточена чужими військами і очікувала грядущого невідомого, коли перед населенням міста Львова стояло невідоме завтра, коли неспокій та нервозність опановували все більше мешканців столиці, на Святоюрській Горі похилий віком і з надщербленим здоров'ям, Митрополит скликає перший львівський архієпархіяльний собор, на першій сесії якого він говорив, на основі старогрецького мислителя Платона, про безсмертність людської душі.

Хотілося б сьогодні, напередодні нашого Шостого Звичайного Синоду, коли стільки діється на землях України, коли засоби масової комунікації майже щоднини приносять відомості про життя і живучість Української Католицької Церкви з краю, коли наші надії й змагання про публічне визнання нашої Церкви на рідних землях, здається, вже невдовзі увінчаються успіхом, хотілося б словами літургійної херувимської пісні «відложити всяку житейську печаль», шукати Божих правд і піднести нашу думку до Господа Бога, застановитись над станом душі українського народу і словами псалмопівця сказати Богові: «Господи, навчи мене творити волю Твою, бо Ти еси Бог мій» (Пс. 142, 10), або як вчив сам наш Божественний Спаситель у своїй молитві: «Нехай буде воля Твоя».

Задивлені у вічність та з глибокою свідомістю нашої історичної

* Тексти проповідей Блаженнішого Патріярха і другі взято із сторінок журналу «Патріярхат» ч. 11 листопад 1989 р., з незначними мовними правками — Ред. «В.Ш.».

дійсности, відкриваємо цей Шостий Синод Української Католицької Ієрархії в ім'я святої, животворящої і нероздільної Трійці, як сини і дочки одної Помісної Церкви в батьківщині й на поселеннях. Може ще ніколи, як тепер, ми не чулися об'єднаними з нашими братами і сестрами в Україні і в країнах Східньої Європи, і дякуймо Богові за цю свідомість і що Боже Провидіння дало нам такого Вселенського Архиєрея, як сучасного Папу Івана-Павла II, який допоміг нам зрозуміти цю єдність і тепер докладає всіх зусиль, щоб наша Церква втішалась повною релігійною свободою на нашій рідній землі.

Найголовнішою журбою синодальних нарад і нашої праці на майбутні роки, так як ми це вже постановили напередодні святкування Тисячоліття Хрещення Руси-України, — це оновити в Христі весь український народ. Духова обнова конечна серед нашого народу в Україні й на поселеннях. На рідних землях — спустошення віри, безбожництво і матеріалізм залишили по собі живі сліди серед нашого народу, який шукає правди і хоче її пізнати. Ми знаємо, що Христос — це дорога, правда і життя (Ів. 14, 6) і це оновлення в Христі ми маємо їм передати. На поселеннях консулізм, легковаження Божих правд, розгнuzданість, брак почуття відповідальности ще більше прямо приневолює нас ширити слово Боже і передати спадщину у готові руки зрілого молодшого покоління. Цю духовну обнову ми повинні здійснювати передусім самі молитвою, святим життям і добрим прикладом, ми маємо її передавати у науці, місіями, проповідями, ми маємо підкреслювати вищі wartości у нашому житті, вказуючи на конечність праведности життя кожного християнина. Лише з Христом ми можемо ступати у наше друге християнське Тисячоліття. І до завдання нашого оновлення в Христі покликані передусім монахи і монахині, а за ними священство і всі вірні.

Так як ми офіційно започаткували святкування Тисячоліття Християнства на Русі-Україні Синодом 1987 р., так і ми їх тепер завершуємо і кінчимо цим нашим Звичайним Синодом. І скільки надій снуються в наших умах, що врешті-решт наша Церква в Україні знову втішатиметься довгожданою волею. Ще донедавна все це, що ми сьогодні бачимо і переживаємо, виглядало нам може якоюсь мрією чи сном, а сьогодні перед нами жива дійсність, що може вже невдовзі служитимемо Божественну Літургію у нашому Львові для нашого народу, що зберіг свою вірність Христові і Його Церкві помимо важких і твердих 45 літ переслідувань і поневірянь до найдалших закутин землі. Нехай буде Богові за це слава і наш поклін, що дав нам стільки вірности, стільки мучеників і ісповідників, батьків і матерів, що передали своїм нащадкам нашу святу віру.

З цією самою вірою в Христі ми вступаємо у друге наше Тисячоліття як об'єднана Церква в краю і на поселеннях. Маємо кріпку надію, що незадовго ця наша Церква втішатиметься повною релігійною свободою, що наші єпископи, священники і вірні вийдуть з підпілля, що зможуть брати участь на наших синодах, зможуть зложити свій поклін Петрові в особі Святішого Отця і що втішатиметься всіма правами повної церковної одиниці. Ми вже неодноразово повторювали, що нашим бажанням є, щоб була повернена свобода на існування і апостольську працю для нашої Католицької Церкви в Україні й в інших країнах Східної Європи. Привілеїв ми жодних не шукаємо, ані чогось неконституційного не бажаємо. Ми хочемо вільно жити, ісповідувати і молитися, як жили й ісповідували наші батьки і предки, згідно з природним правом людини. Ми хочемо вкінці свідчити на вільних землях України, живучи в мирі й християнській любові зі всіма християнськими Церквами і спільнотами в душі сучасного екуменічного духу, як це навчає Другий Ватиканський Собор.

Нашим завданням тепер є здійснювати це завдання цього Собору, які так проникливо відчував Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький: «Усі східні християни нехай знають і нехай будуть певні, що вони завжди будуть могти і будуть повинні зберігати свої законні літургійні обряди та свої правила та що хіба тільки з огляду на їхній власний і органічний поступ треба було б впровадити які зміни. Отже, самі східні (християни) мають те все зберігати з найбільшою вірністю; саме вони самі повинні з дня на день набиратись щораз то більшого знання цих справ та щораз то досконалішого послугування тим знанням, а якщо вони через обставини часу чи осіб неслухно від них відхилились, нехай намагаються повернутись до прадідніх традицій» (Декрет про Східні Католицькі Церкви, ч.6).

Це саме мав на увазі Слуга Божий Митрополит Андрей у своїй праці для з'єдинення Церков, цього так бажав і покійний Блаженніший Йосиф, бо діяли вони в душі Отців Берестейської Унії, головно Митрополита Йосифа Венямина Рутського. Це так виразно відкреслює Папа Павло-Іван II, коли навчає, що вселенська католицька Церква повинна віддихати повністю двома легенями — східним і західним, або коли до нас заговорив з нагоди Тисячоліття, виразно підкреслюючи, що наше християнство є «православне по вірі, але католицьке в любові, бо воно є в повній єдності з Апостольським Престолом Петра і з цілою Церквою» (Л'Оссерваторе Романо», 14.IV.1987 р.).

Вчора ми святкували ювілей 350-ліття, відколи храм Жиро-вицької Богоматері й свв. Мучеників Сергія і Вакха є в руках на-

шої Церкви. Вшановуючи цю пам'ять, збережимо і вірність цій єдності, за яку жили, свідчили, терпіли, а то і вмирали предки наші.

В середу, на сам празник Воздвиження Чесного Хреста, ми пом'янемо покійного Патріарха Йосифа і його велике діло не лише здвигнення собору Святої Софії, але й об'єднання нашої Церкви в рідному краю і на поселеннях. Тепер, коли відкриваються можливості відзискання волі нашої Церкви в Україні, ми зосередимося над належним вихованням і формацією духовенства і над тим, як нам, за вказівками Святішого Отця, дійти до так всіма нами бажаного визнання патріаршого устрою у вже відновленій на нашій землі рідній Церкві. Все це буде нашим вкладом, щоб спасти безсмертну душу українського народу, про яку так дбав перед п'ятдесятьма роками наш попередник Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький.

З такими самими думками відкриваю оцей Шостий Звичайний Синод з моліннями і призиваннями до Святого Духа. Напевно за всіх нас моляться вірні в Україні й на поселеннях, і в імені всіх наших Владик прошу я про повсякчасні молитви. Збережимо єдність і єдність згідно з поученням св. Августина: у потрібних справах — нехай в нас панує єдність, у сімнівних — свобода, а у всьому нехай панує серед нас любов, щоб разом із псалмопівцем можна було про нас сказати: «Глядіть, як добре і як люблю, коли брати живуть укупі» (пс. 132, 1). Амінь.

* * *

СЛОВО БЛАЖЕННІШОГО ПАТРІАРХА МИРОСЛАВА-ІВАНА ДО МИРЯН Рим — 24 вересня 1989 р.

Дорогі Миряни, Дорогі Браття і Сестри!

Вітаю Вас у Вічнім місті в дні відкриття нашого Синоду, що відбудуватиметься в найближчих двох тижнях, що перед нами. Між Вами тут представники кількох наших мирянських організацій, хоч по всіх наших поселеннях наша Церква має доволі велике число членів різних малих і великих товариств Мирян. Найновіший наш шематизм показує їхнє число та кількість їх членів. На жаль, так мало знаємо про їхню діяльність та цілі. По останнім Вселенським Соборі Другім Церква покликала мирян всього світу до активної участі у житті й апостолаті Церкви. Окремим Декретом Отці Собору подали для нових часів нову богословію мирян,

про їхній апостолят, їхню участь у священничій, пророчій і царській Христовій службі і їхній обов'язок активного служіння у Церкві. Останній папський Синод посвятив цілий місяць питанню служіння мирян в Церкві, і Святіший Отець видав у зв'язку з тим своє окреме, одне з найкращих своїх поучень про те служіння мирян.

На нашому Синоді ми теж посвятимо цьому питанню час, бо наші Синоди також турбуються тим, щоб постанови Другого Ватиканського Собору вводили поступово в життя нашої Церкви. Наша Українська Церква в Україні була зразком і є ним далі, як миряни в тяжкі часи переслідування і браку священників піддержували життя та існування нашої Церкви у важких роках війни її з безбожництвом і ворогом, що хотів її цілковито знищити і усунути з історії. Наші миряни ще й далі ведуть сильну і корисну акцію за свободу тієї Церкви і її право на існування. Ми, Владики, є горді і вдячні, що маємо таких мирян, що стали такими сміливими і відважними свідками Христа в таких важких часах панування безбожництва на наших землях.

Знаю, що наші миряни на поселеннях хочуть працювати для нашої Церкви тут, на чужині, і в Україні, і багато дечого в тому ділі зробили. Знаю, що ви щиро журитесь долею нашої Церкви тут, на чужині, їй і нашим поколінням загрожує асиміляція, релігійна байдужість, латинізація і небезпека всяких інших нездорових впливів на наш духово здоровий народ. Знаю, що журитесь і нашими Синодами і хотіли б не одною радою нам допомогти в здійсненні постанов Святої Церкви в наших часах. Запевняю Вас, що все те нам, Владикам Вашим, є відоме. По роках досвіду ми бачимо, що нам треба найперше виховувати наше мирянство для нових часів. Це основна наша ціль тепер. Нам треба виплекати у Вас, як це називає Собор, «питому духовість життя мирян». Ми вже спізналися, бо дуже часто наші думки були зайняті другорядними справами і питаннями. Ви маєте бути завтра апостолами в Україні, де так мало є і буде священників на такі великі потреби. Чужинці нам в тому не допоможуть. Чи Ви приготовані до такого апостоляту на великій пустелі, яку залишив безбожний комунізм на наших землях, де вже виховується друге покоління без Бога? Чи Ви готові до такого служіння? . .

Тому видається мені, що всі без винятку наші мирянські організації по всьому світі повинні негайно кинутись до великої праці над собою: щоб стати справді глибоко переконаними християнами і вміти основні християнські правди передати розумно другим, щоб мати правдиву нашу духовість, «питому для мирян», бо тільки живим Христовим духом можна сповняти будь-яке служіння в

Церкві. Пропоную, отже, Вам пильно взятись, під проводом Ваших Владик і священників, до вивчення Поучення Святішого Отця Крістіфіделес Лаісі. Не жалійте на те часу і труду. А тоді, згідно з тим поученням, пізнайте одну якусь галузь Вашого апостолату, яку могли б Ви понести в якійсь формі туди, де така велика справа Божого слова і самого Христа.

Нехай це буде Вашим і нашим спільним завданням по цьому Синоді. Пам'ятайте — Ви маєте бути мирянами українського другого тисячоліття нашого християнства і третього всесвітнього християнства, серед якого ми маємо бути світлом з нашими братами-ісповідниками. Це наша думка для Вас з приводу цього Синоду і будемо вдячні, коли візьмете її до серця і збудите в собі велику прикмету мирян, на яку вказав Собор: відповідальність за волю і працю Церкви.

Благословимо Вас на цю Вашу працю над собою для добра нашої Церкви і народу!

* * *

ЛИСТ ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕННОГО ВЛАДИКИ ВОЛОДИМИРА
СТЕРНЮКА, ЛЬВІВСЬКОГО АРХІЄПІСКОПА, ПРАВЛЯЧОГО
АРХІЄРЕЯ ГАЛИЦЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ, ДО ПАТРІЯРХА
МИРОСЛАВА ІВАНА ЛЮБАЧІВСЬКОГО

10 серпня 1989 року Божого

Їх Емінінції Мирославу-Івану Кардиналові Любачівському
і Президії Синоду Єпископів Української Католицької Церкви

Дорогі в Христі Браття:

Бачучи, що Їх Святість Папа Павло-Іван II вже дали їх згоду на відбуття сесії Синоду в Римі від 24 вересня до 8 жовтня ц. р., я дуже бажаю стати учасником цього Синоду. Особисто я не можу прибути до Риму, де відбудеться сесія Синоду, бо, подумавши розсудливо, треба мені залишитися у Львові, на терені Архиепархії.

Отже, я під цю пору приготвую офіційне звернення до всіх Ієрархів, зібраних на Синоді, яке я пропоную передавати на відео-касетці. Якщо я зможу награвати це звернення на відео, і якщо ця касетка наспіє до Риму на час, я вірю, що Синод не відмовиться від вислухання мого голосу, звертаючи мою увагу на критичні проблеми нашої Церкви.

Та цим листом, як це я зробив кілька днів тому в присутності Ірини Калинець та Івана Гречка, записане на відео-касетці, що вже дійшло до вас, я назначаю нашого дорогого брата, Кир Ізидора, Єпископа Торонто і Східньої Канади, бути моїм делегатом на Синоді, промовляти та голосу-

вати в моє ім'я, а рівнож голосувати в його ім'я. Владика Ізидор вже кілька разів відвідував мене та передискутував різні турботи зі мною, які мусять бути видвинені під час Синоду; він знає мої думки та буде гідно мене репрезентувати згідно з моїм цілковитим довір'ям. Тому що Владика Ізидор є Ієрархом-Сеньйором на еміграції, відповідно було, щоб він служив таким чином. Прохаю прийняти і вислухати його так само, як би Ви прийняли і почули мене.

Будьте з'єднані молитовно і в ділянці для повернення законних прав нашої Церкві в Радянському Союзі, пам'ятаючи, що чотири п'ятих наших вірних знаходяться тут, в Україні, і що наша Матірня Церква ось тут, на Україні, нас поєднує. Усильно молимося, щоб це був останній раз, що наш Синод збирається поза межами нашої Батьківщини, в діаспорі; щоб Бог дав нам на другий рік зібратись у Львові та радісно співати: «Днесь благодать Святого Духа собрала нас укупі. . .».

В тій молитві поєднані, та у спільноті Тіла і Крови нашого Спасителя, дякую вам за увагу та остаюся,

Ваш брат у Христі Ісусі,

† ВОЛОДИМИР

*Митрополит-Архiepиcкoп Львівський,
Правлячий Архiepей Галицької Митрополії*

* * *

ТЕЛЕГРАМА

Його Святості Іванові-Павлові II

Ваша Святосте, глибокошанований і добрий Пастирю, нині в Римі відбуваються дві події, що стануть важливими віхами в історії Української Католицької Церкви і цілої України — Єпископський Синод і Патріархальний З'їзд українських католиків.

Однією із головних задач Синоду та З'їзду є відновлення легального статусу Української Католицької Церкви, а також здійснення тисячолітньої мрії українського народу: проголошення Українського Патріархату. Закликаємо Вас, нашого духовного Отця, не полишати Синод і З'їзд без Вашої пастирської опіки, аби вони успішно завершили свою роботу.

Відновлення легального статусу УКЦ і проголошення Українського Патріархату приведе до релігійного возз'єднання українського народу в єдиній християнській державі, суверенітет якої стане запорукою миру і свободи в Європі та цілому світі.

Залишаємось вірними Христові та його Вселенській Католицькій Церкві. Молимося за Вашу Святість. Просимо Вашого благословення.

Від сотень тисяч вірних

І. Гель — голова

Григорій Будзинський — секретар Коміт. УКЦ

Василь Барладяну — християнський публіцист

ТЕЛЕГРАМА

Блаж. Патріархові, Верховному Архiepіскопів для українців
Львова, Мирославів-Іванові Кардиналові Любачівському,
Єпископському Синодові Української Католицької Церкви,
Патріархальному З'їзду українських католиків

Якнайсердечніше вітаємо всіх учасників Єпископського Синоду та Патріархального З'їзду мирян — цих важних форумів, що проходять у ці дні у Римі.

Волею Провидіння українці розсіяні по цілому світі і, отже, ми — нація планетарна, та доля народу вирішується на його власній землі, і тому Ваша увага має бути прикута до проблем України.

Впевнені, що Єпископський Синод та Патріархальний З'їзд вірних увійдуть в історію Української Католицької Церкви та України в цілому, як винятково важливі віхи духовного і національно-суспільного буття українців.

Ви зібралися в Апостольській Столиці в час піднесення релігійної та політичної активності нашого Богом обраного, а водночас багатотраждального народу, який спільно з братами по крові у цілому світі бореться за відновлення легального статусу нашої Церкви, за здійснення тисячолітньої мрії народу — проголошення українського патріархату з єдиним духовним центром. На два великі форуми лягла задача відновити і утвердити діяльність патріархату, створеного Блаженнішим Патріархом Йосифом. Це буде визначальною передумовою до майбутнього релігійного возз'єднання українського народу в єдиній християнській державі, що ввійде в коло вільних країн світу, як гарант миру і братерства між усіма християнськими народами.

Від вірних —

І. Гель — голова

Г. Будзинський — секретар

В. Барладяну — християнський публіцист

* * *

ЗВЕРНЕННЯ АРХИМАНДРИТА ЛЮБОМИРА ГУЗАРА
В ІМЕНІ УКРАЇНСЬКИХ МОНАШИХ З'ЄДНАНЬ
ДО СИНОДАЛЬНИХ ОТЦІВ У РИМІ

Ваше Блаженство!

Високопреосвященні і Преосвященні Владики,
Отці Синоду!

Мені припала честь привітати вас в імені членів нашої Української Католицької Церкви, які живуть за якимсь, святою Церквою визнанням,

правилом — монахів і монахинь. Ми зібрані в різних чинах, згромадженнях чи монастирях**.

Чоловічі покликання зібрані в Чині св. Василя Великого, найсвятішого ізбавителя братів, менших св. Франціска, спільноти Дон Боска і ті, що живуть за правилом студитським.

Жіночі покликання гуртуються в Чині Сестер св. Василя, Згромадження Сестер-Службниць Н.Д.М., Йосифіток, Йосафаток, Студиток, Сестер Пресвятої Родини, Катехиток св. Анни, Катехиток Пресвятого Серця, Мироносиць і в третіх чинах, а може є ще інші згромадження, про яких ми не знаємо.

Обставини не дозволили, щоб можна було кожній групі дати змогу включити свої думки в цей привіт. Одначе, оскільки знаю, можу запевнити, що в ці дні всі моляться за успіх цього Синоду, за ласку Божого світла для достойних учасників, за ясність та користь рішень для добра цілої нашої святої Церкви.

Ті з нас, які могли зійтися і обговорити дещо наш привіт, бажали б при цій нагоді попросити Отців Синоду дати нам змогу відбути ділову зустріч з цілим Синодом або з відрядженими для цього Владиками. Ціль такої зустрічі цього першого разу була б визначити способи періодичних зустрічей з Владиками на Синодах, форми такого спілкування, в яких ми могли б представити Владикам наші проблеми, наші потреби, наші спроможності та визначити тему, над якою треба було б спільно застановитись при найближчій зустрічі.

Новий закон для Східніх Церков передбачає, що в кожній Помісній Церкві будуть щонайменше один раз на п'ять років (пар. 141) відбуватися помісні синоди за участю монашества та мирянства. Заки це станеться, ми хотіли б вже мати нагоду належної зустрічі з нашими Владиками.

Ми бажаємо мати більш діловий та продуктивний контакт з нашими Владиками, чим тільки принагідні зустрічі — така, яка відбулася під час останнього синоду в році 1987, чи ця, сьогоднішня. Згідно з листом Святішого Отця до Владик латинського обряду в США з дня 22 лютого ц.р., ми відчуваємо, що як члени Церкви маємо також право на опіку зі сторони наших Владик. Тому прохаємо дати нам змогу зустрітись для встановлення форм дальшої співпраці. Монахи й монахині звичайно працюють по єпархіях і багато проблем треба розв'язувати на тому рівні.

Але існують деякі проблеми, які заторкують нас на ширшому рівні і які також мають відношення до цілої нашої Церкви. Такі проблеми ми хотіли б обговорювати і розв'язувати спільно з Владиками. Ми не хочемо почуватися в Церкві членами, на яких не треба звертати уваги, бо вони і так якось собі дадуть раду. Ми очікуємо від Владик провodu, заохоти, підтримки, напрямних для праці в апостоляті. Таке можна досягнути тільки в щирій і тісній співпраці.

Тільки одну річ бажали б ми видвигнути зараз, бо про неї щораз біль-

** Це звернення прочитав Архимандрит Любомир Гузар в авлі Українського Католицького Університету в Римі Синодальним Отцям у середу ввечері, 27-го вересня 1989 року, після відзначення 20-ліття посвячення собору Св. Софії у Римі та 5-ліття смерті Патріярха Йосифа.

ще говориться, і нас, монахів, вона дуже цікавить, бо важна в нашому житті щоденному, а саме переклади літургійних книг на живу українську мову. Всі ми в більшій чи меншій мірі, крім Божественної Літургії, відмовляємо церковне правило. Нашим усердним проханням до синоду є подати нам в найкоротше можливу часі тексти літургійних молитов, які були б витримані в дусі нашої рідної мови, які були б виразником нашої єдності незалежно від місця побуту в Україні чи на поселеннях, так щоб ми самі могли вільно черпати із скарбниці нашої духовости і вчити молодь любити і гордитися своєю власною традицією. Ми твердо надіємося, що цей Синод не розійдеться, не установивши чітко правил і засад перекладу і, по можності, не випрацювавши текстів найбільш підставових молитов.

Не хочемо створювати труднощів для наших Владик, навпаки, нашим бажанням улегшити тягарі, які накладає на них їхній уряд. Тому для спільного добра, а головню для користи нашої святої Церкви, прохаємо про налагодження конструктивної співпраці. Завезняємо про нашу відданість, про наші безперервні молитви і прохаємо Вашого Архирейського Благословення.

* * *

ПРИВІТАЛЬНЕ СЛОВО О. Д-РА ІВАНА ХОМИ

Ваше Блаженство, Високопреосвященні Митрополити,
Преосвященні Владики і Шановна Жалобна Громадо!

Вітаю Вас сердечно в цій обителі св. Климента — в Українському Католицькому Університеті його імені, і всі ми невимовно раді, що наші Отці Синоду зволили сьогодні відслужити архієпейську св. Літургію за покійного основника цієї обителі і собору Св. Софії в п'яту річницю його смерті. В імені Блаженнішого Мирослава-Івана, в якого соборі, що заступає нам сьогодні собор св. Юра у Львові, ця поминальна Літургія відслужилась, і я дякую вам усім за цю святу прислугу, яку вчинили Ви Великому Покійникові — першому патріярхові нашої Помісної Церкви. Та й належалося це вчинити з нагоди діяння цього Синоду.

Бо Він був той, що за ці синоди довгі роки боровся, як за справедливу справу нашої Церкви; він був той, що дочекався провадити першими синодами тут в Римі; він був той, що отримав свого наслідника на Львівському митрополитичому престолі на вигнанні; він був той, що збудував цю обитель з ціллю духовної, виховної і правної помочі нашої Церкви в неволі, яку ми починаємо здійснювати висилкою тисячів релігійних книжок, які він друкував, а частину з них наказував завжди зберігати для України. Бо Він передбачав недалеку зміну на Рідній Землі і це говорив він уже у своїх перших проповідях по звільненні з каторги: «І нині, мої Дорогі, — лютий 1963 р., в Колегії св. Йосафата — і 3.3.1963 р. у Архимандрії Василіян, — стоїмо перед вами, як той свідок великої, жахливої церковної руїни, а водночас... першим і найнедостойнішим вістуном відродження нашої Церкви... свідком проблеску, який починає сіяти на наших руїнах. Так здається, неначе б якийсь промінь... неначе б Гос-

подь Бог вислухав ревних і усильних молитов та великих жертв, не тільки наших, але і цілої Католицької Церкви. Тому перед вами відкриваються нові горизонти на Сході і на вигнанні. Він був той, що очолив наші змагання, щоб наша Церква була вільною, і він був той сівач, що посіяв, а ми збираємо плоди.

Тому справді належалося з нагоди того важного Синоду згадати окремо його пам'ять в такий торжественний спосіб усім нашим Синодом. Велике Вам Спасибі за те! «Його пам'ять, — казав Папа Іван-Павло II п'ять років тому в соборі св. Петра, — залишиться незнищеною в аналах історії церковної і світської, і не можемо забути ніколи його аскетичної і особливої постаті... передусім не можемо ніколи забути навчання, яке дав він цілим своїм життям».

Тому нехай Його пам'ять і його слово живуть постійно між нами, щоб продовжувалась його праця та здійснювались його великі плани і задуми для добра нашої Церкви і народу. Нехай почате ним діло для нашої Церкви патріархату завершиться визнанням, що так розумно висловив теперішній папа, коли сказав, що це буде другий ступень його — папи — змагань про визнання для нашої Церкви її волі в Україні!

Думаю, що всі ці наші поминальні молитви сьогодні включали всі ці плани, думки і мрії покійного Патріярха Йосифа. Нехай, отже, цей поминальний день і ця п'ята річниця Його відходу від нас у вічність відсвітжить і пригадає його присутність між нами — його словом і великими чинами!

Український Католицький Університет,
Рим, дня 27 вересня 1989 року.

* * *

**ЗВЕРНЕННЯ ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕННОГО ВЛАДИКИ
В. СТЕРНЮКА — ПРАВЛЯЧОГО МИТРОПОЛИТА,
ЛЬВІВСЬКОГО АРХІЄПІСКОПА, ДО ОТЦІВ
ПОЛЬСЬКОЇ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У ЛЬВОВІ**

Вископреподобні Отці!

Українська Католицька Церква (УКЦ) в дорозі до повної легалізації вступила тепер у найдраматичнішу фазу, коли віруючий народ наш не може довше миритися з катакомбною формою діяльності Церкви, а влада і офіційно діюча Російська Православна Церква (РПЦ) не хочуть змиритися з приверненням українцям-католикам права мати свою Церкву. В зв'язку з цим загострюється зацікавлення справами нашої Церкви як її прихильників, так і ворогів. В останній час серед вірних нашої Церкви стало відомо, що на недавній зустрічі представників місійної влади з представниками РПЦ і Польського Костела у Львові з приводу надання легального статусу УКЦ, представники Костела в особах кс. Рафала Криницького та Людвіка Каменецького запротестували проти легалізації

УКЦ. Що так поступає ієрархія РПЦ та її представник у Львові митр. Нікодим, нас нітрохи не дивує, бо це політична імперська позиція РПЦ ще з патріярших часів — через синодальний і аж до наших — до часів перебудови. Але неміло здивувала нас постава вищезгаданих представників польського клиру у Львові. Хіба немає потреби переконувати Вас, дорогі Брати в Христі, що через Апостольський Престол ми є дітьми однієї Церкви — Вселенської, Католицької на чолі з її Первоієрархом — Папою Римським.

Знаємо і відчуваємо стурбованість справами нашої Церкви і скорботу її кривдами, теперішнього Папи Івана-Павла II. Знаємо також прихильне ставлення до УКЦ Примаса Польщі Кардинала Юзефа Глемпа, про що свідчать участь і знамениті промови Кардинала на минулорічних святкуваннях українського Міленіуму в Ченстохові. З вдячністю прийняли ми ще одну вістку — про недавнє призначення єпископа для вірних УКЦ в Польщі, на що також було благословення Папи і зичлива згода Примаса.

Вся повнота нашої Церкви по всі часи буде з вдячністю пам'ятати і молитовно поминати таку братню поставу Польського Костела, а також і те, що польські костели у Львові були прибіжищем для частини наших вірних під час нашої скорби і гонінь на нашу Церкву. Беручи до уваги всі вищезгадані вияви братньої прихильності і співстраждання до нас, трудно повірити, щоб так раптово змінилося відношення з братського на відкрито неприхильне або й вороже з боку превелебних отців Рафала Криницького та Людвіка Каменецького.

Перебуваємо в надії, що такі чутки виявляться неправдивими, засіяними ворогами Вселенської Католицької Церкви та польсько-українського взаємопорозуміння. Тому очікуємо від Вас, Високопреподобні Отці, на чесну і відкриту письмову відповідь у цій справі, щоб донести її до віруючих.

Хочемо вкінці зазначити, що всяка відповідь, навіть найбільш неприхильна для справи УКЦ, буде нами прийнята з християнським виrozumінням. Однак наші взаємні відносини мусять бути вияснені чітко і конкретно.

З християнським вітанням і нашими молитвами,

† ВОЛОДИМИР
(митр. Володимир Стерюнк)

Львів, 10.8.1989 р.

З дії відновленої УАПЦ**ЄПИСКОП ІОАН БОДНАРЧУК —
АРХИПАСТИР УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ**

20 жовтня 1989 року у Львові відбувся собор священників УАПЦ та прихильників УАПЦ із священників РПЦ. Собор звернувся до єпископа Іоана Боднарчука з проханням взяти під свою духовну опіку УАПЦ і очолити її*.

Собор створив Православну Раду Львівської єпархії.

Єпископ Іоан прихильно відгукнувся на заклик УАПЦ і дав згоду очолити її. Відтепер єпископ Іоан Боднарчук — Архипастир Української Автокефальної Православної Церкви.

У неділю 22 жовтня 1989 року у церкві первоверховних апостолів Петра і Павла відбулася перша архиєрейська Служба Божа. Літургію відправив єпископ Іоан та священники — отці Володимир Ярема, Мирослав Максимович, Іоан Пашуля, Миколай Ковчак. Були при цьому присутні священники Житомирської області, які прибули для ознайомлення з діяльністю УАПЦ у Львові.

Під час Божественної Літургії був рукопокладений у священодиякони Юрій Бойко.

Під час Богослуження Владика Іоан виголосив проповідь, а також зачитав звернення до українського народу, що його поміщуємо цілістю.

УЦІС

* * *

**ЗВЕРНЕННЯ АРХИПАСТИРЯ УКРАЇНСЬКОЇ
АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ
ДО ВСІХ ХРИСТІЯНСЬКИХ СИНІВ І ДОЧОК
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ**

Волелюбний Український Народі!

До яких пір Ти будеш рабом у своєму домі? До яких пір Ти будеш підкорятися чужим духовним керівникам-поневоловачам? До яких пір чужинці будуть господарювати в Твоїй хаті?

Пора вже самим господарювати! Вже надокучило переходити з

* Матеріали до цього підрозділу взято зі сторінок «Шляху Перемоги», де вони появилися вперше.

одної неволі в іншу, з одного рабського ярма в друге. Хіба ж це воля, коли Ти тікаєш з одного духовного рабства в інше? Воля — це коли Ти сам собою розпоряджаєшся, коли Ти сам собі Господар.

Історія, Твоя історія, Український Народе, це тяжкий, кров'ю политий, щедро усяяний тілами хоробрих, мученицькою смертю полеглих славних Твоїх синів і дочок, тернистий шлях до цієї волі.

За цю волю боролися ті, хто являється гордістю нашого народу: славні лицарі землі нашої — Козацтво Запорізьке, Опришки, Гайдамаки, Січові Стрільці... І втілення цієї волі являється наша Українська Апостольська Автокефальна, тобто самостійна, Православна Церква.

Заслуги її перед народом Твоїм, Україно, важко виразити словами, настільки вони величні і славні. Недарма ті, хто хотів поневолити Тебе, Україно, прагнули в першу чергу знищити те цілюще джерело, котре живило волелюбні пориви Твого Народу, тобто Українську незалежну Церкву.

До 1686 року, Україно, Ти мала свою самостійну Церкву. І ось сьогодні, через 303 роки, Український Народ стоїть перед вибором: чи залишитися під керівництвом Русько-Московської Православної Церкви, чи перейти під керівництво Римської, також нерідної нам Церкви, чи може, нарешті, усвідомити те, що пора вже самому стати Господарем в своїм домі, без вказівок і керівництва зі сторони, а на правду вільними, на правду Самостійними.

Під домом Твоїм, Україно, я розумію Храм, Твою Церкву, Українську, незалежну, самостійну, тобто Автокефальну Церкву Апостольську, яка буде жити тими прекрасними обрядами, котрі Український Народ набув за свій історично-церковний шлях.

Споконвіків Твоею вірою, Український Народе, була віра Православна, прийнята великим Київським Князем Володимиром, віра з тодішньої Візантії, тобто віра Апостольська, Православна. Цією вірою, вірою Апостольською, Православною, Ти, Український Народе, живеш уже 1000 років. Вдумайся в це — 1000 років!

Ми, українці, також хочемо мати свою Церкву, як мають її інші народи, як має її, скажімо, грузинський народ. В 1917 році після лютневої революції Грузія проголосила в себе Грузинську Автокефальну Православну Церкву. Волею народу керівник її отримав титул Патріярха. Православних грузинів десь близько восьми мільйонів, а нас є понад п'ятдесят мільйонів, то чому ми не можемо мати свого Патріярха?

Виступаючи з цим зверненням хочу визначити своє відношення до наших братів і сестер по вірі і по крові — Українських Католиків. Вважаю, що вони мають повне право для визнання своєї віри, і висловлюю надію, що між Українською Православною і

Українською Католицькою Церквами будуть братські відносини, відносини миру й любови, як і заповів своїм послідовникам Господь наш Ісус Христос.

І я, єпископ Іоан, Милістю Божою і волею віруючих Українців, соборно покликаний до відродження Української Самостійної Церкви, як Архiereй, закликаю Вас приєднатися до складу Української Автокефальної Апостольської Православної Церкви Греко-українського обряду. Щоб, з ласки Божої, всі разом, ми могли молитися на правду за Україну, за її долю, за честь і славу, за народ!

Милістю Божою смиренніший
м. Львів,
11 жовтня 1989 року

єпископ Іоан

* * *

УМОВИ ПРИЙНЯТТЯ ДО УАПЦ В УКРАЇНІ

У зв'язку із спробами партбюрократії перешкодити справі легалізації Української Греко-Католицької Церкви при допомозі масового переведення церков Галичини в фіктивну, а не справжню православну автокефалію, нещодавно створена Церковна Рада Української Автокефальної Православної Церкви в Україні, яку очолює священник Володимир Ярема, сьогодні, 31-го жовтня 1989 року, постановила приймати в лоно УАПЦ тільки тих священників, що переходять в УАПЦ при підтримці віруючих своїх парафій і повністю поділяють такі вимоги:

1. Соборність Церкви, що передбачає призначення священників і єпископів та вирішення основних церковних справ громадським порядком на соборах представників священослужителів та віруючих;

2. Повна незалежність Церкви від державних органів;

3. Засудження акту передачі Київської Митрополії під зверхність патріарха московського в 1686 році;

4. Засудження тотального нищення УАПЦ в 30-ті роки ХХ століття, вимога повної реабілітації ієрархії УАПЦ на чолі з митрополитом Васиєм (Липківський).

5. Беззастережне визнання своїм зверхником митрополита Української Автокефальної Православної Церкви Мстислава.

Тільки підписавшись під цими вимогами, православний священник матиме право вважати себе приналежним до Української Автокефальної Православної Церкви.

У виробленні цих умов-прийому до УАПЦ брав участь архієпископ Іоан, затверджений кілька днів тому в цьому сані митрополитом УАПЦ Мстиславом.

Уважаємо це рішення Церковної Ради надзвичайно важливим, оскільки стало відомо про наміри партійної верхівки і деяких священослужителів РПЦ створити покірну владі буцімто автономну українську православну церкву, облудно назвавши її автокефальною, і навіть передати їй Святоюрський собор у Львові. Такий намір можна розцінювати як диверсійний акт проти Української Греко-Католицької Церкви якраз перед поїздкою М. Горбачова до Риму.

Архієпископ УАПЦ Іоан заявив, що підтримує вимогу легалізації УКЦ і вважає Собор Святого Юра греко-католицькою святиною, яка повинна повернутися справжнім її господарям.

*Повідомлення підготував голова прес-служби УГС
Вячеслав Чорновіл*

31.10.1989 р.

* * *

ЖИТТЄПИС ЄПІСКОПА УАПЦ ВЛАДИКИ ІОАНА

(УЦІС) — Владика Іоан, в мирі Боднарчук Василь Миколайович, народився в селі Іване-Пусте Борщівського р-ну Тернопільської області 1929 року.

Батько його закінчив консерваторію в Монреалі (Канада). Служив диригентом хору в рідному селі у церкві апостола-євангелиста Іоана Богослова.

Вчився при батьковій диригентства, а маючи 6 літ перший раз читав у церкві Апостола на Різдво Христове.

В 1945 році, після смерті батька, диригував його хором до 1949 року. Обірвав цю працю арешт і вирок 20 років каторжних робіт. Карався у Казахстані.

Звільнений 1953 року як безвинно засуджений. З 1956 по 1964 рік навчався в Ленінградській духовній семінарії і там прийняв чернецтво та поступив в Академію. По закінченні студій служив священником у Трускавці на Львівщині. В 1977 році був хіротонізований на єпископа і призначений на Житомирсько-Овруцьку єпархію, на якій перебував до останнього часу.

Прийнявши запрошення Собору священників у Львові 20-го жовтня 1989 року, очолив як Архипастир Українську Автокефальну Православну Церкву в Україні.

* * *

ДЕСЯТЬ ПАРАФІЙ РПЦ НА ЛЬВІВЩИНІ ПЕРЕЙШЛИ ДО УАПЦ

Протягом минулих кількох тижнів, особливо 22 жовтня 1989 року, на Львівщині вийшли з юрисдикції російської православної Церкви і перейшли до Української Автокефальної Православної Церкви такі діючі парафії:

1. Парафія в селі Жовтанці — священник отець Стефан Жигало.

2. Парафія сіл Куровичі та Солова Золочівського району — священик отець Євген Василенко.
3. Парафія села Добрянки Миколаївського району — священик отець Іван Владика.
4. Парафія села Солонка Пустомитівського району — священик отець Іоан Домашовець.
5. Парафія Львів-Голоски — священик отець Роман Петришин.
6. Парафія села Воловин Сокальського району — священик отець Василь Дубецький.
7. Парафія сіл Шегиня і Биків Мостиського району — священик отець Миколай Малетич.
8. Парафія с. Ушня Золочівського району — священик отець Мар'ян Балаш.
9. Парафія сіл Городиславичі, Миколаїв, Підсонів Пустомитівського району — священик отець Миколай Кавчак.
10. Парафія Вознесенська у Львові — священик отець Мирослав Максимович.

* * *

АРХИПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ

До Всечесних Отців Духовних та Братів і Сестер
Української Автокефальної Православної Церкви в Україні
перебуваючих та по всьому світі розсіяних

Христос з нами! — Величаймо Його!

Дорогі й улюблені!

Ділюся з Вами радісною вісткою. Боже Провидіння, що немічне лікує, а недостаюче поповнює, — виявило нашій Церкві-Страдницьі, знеможений лихоліттям цього жорстокого ХХ віку, Своєю величю ласку, — поповнюючи число архипастирів Української Автокефальної Православної Церкви достойним і досвідченим благовісником Церкви Христової — Владикою Іоаном, добрим сином побожного українського народу.

Любо мені привітати Високопреосвященнішого Архiepіскопа Іоана від себе та його собратів у Христі — членів Собору Єпископів УАПЦеркви. Бажаю йому водночас повноти сил на тяжкому сьогодні шляху, архипастирського служіння Богові і побожному українському народові, зокрема у святому ділі відродження нашої Церкви після довгих років неволі.

Нехай же благодать Господа нашого Ісуса Христа і любов Бога і Отця та причастя Святого Духа перебуває з усіма нами!

З любов'ю у Христі,

† МСТИСЛАВ, митрополит

Дано в Оселі св. ап. Андрія Первозванного
Року Божого 1989, місяця жовтня двадцять сьомого дня.
С. Бавнд Брук, Нью-Джерзі, США

Питання національного визволення

С. МЕЧНИК

ДО ПОЛОЖЕННЯ В ССРСР І УСССР (Закінчення, 3)

Горбачовська «Демократія»

Комуністична партія Советського Союзу (КПСС) під керівництвом М. Горбачова в час «перестройки» і «гласности» відмежувала себе від сталінської доби. ЦК КПСС окреслює тепер сталінщину як час викривленого соціалізму.

Сталін удосконалив ленінську систему і створив для комуністів школи марксизму-ленізму, в яких виховувано викривлених діячів комуністичної партії. Напрявні тієї школи й далі актуальні, особливо в національному питанні та нетерпимості до оборонців національних прав неросійських народів. Сьогодні вже маємо докази, що М. Горбачов не має наміру дати суверенність неросійським народам.

На доручення ЦК КПСС по советських концентраційних таборах КГБ займається «перевиховуванням» борців за національні незалежності. З тих борців КГБ мав би зробити покірних людей, які не противилися б московському імперіялізмові.

В час проголошеного М. Горбачовим «нового мислення» треба конче вчити і перевиховувати росіян, щоб вони позбулися свого «месіанізму», «старшобратства»; щоб кожен росіянин був свідомий того, що царська Росія, як і червономосковська, нікого не визволяла, а лише завойовувала й окупувала. Накинувши завойованим народам свою владу, росіяни силою і терором насаджували свої московські порядки, свій московський спосіб життя, фальшували історії завойованих народів, творили свою примітивну вишкільно-виховну систему, щоб нею виховати потрібного для імперії раба, — за панування царів був малорос-хахол, за часів червоних імперіялістів став «советський человек» без національної духовости, а лише коліщатко в імперській машині.

Як бачимо з наших теперішніх спостережень, М. Горбачов не міняє і не дає навіть доказів, що колись би мав міняти стару національну політику Москви. Це будуть дальші арешти, переслідування і репресії. Вже проєкти до поправок у советській конституції говорять про дальше національне поневолення росіянами. Правда, наразі М. Горбачов не застосовує терор і репресії до діячів з кіл національних правозахисників. Але на захист національних суверенностей він не подав ніяких надій, нема ніяких законів советського режиму. Послідовне закріплення влади М. Гор-

бачовим вказує, що він іде до закріплення диктатури. Сам Горбачов твердить, що в СРСР і надалі має бути однопартійна система. Отже, комуністична партія Советського Союзу і надалі має бути керівною політичною силою. А це вже суперечить рекламований Горбачовим демократії. Яке ж право має комуністична партія давати накази і вимагати виконання їх громадянами СРСР, які не є членами компартії? Це ж не є демократією, а звичайнісінькою диктатурою, яку вміло провадить Горбачов пропагандою для наївних людей.

Про цю дійсність повинні говорити всі поневолені Москвою народи на своїх землях; а представники їхні, які перебувають на чужині, повинні б вказувати на цю правду головно західнім державним політикам та громадянам.

Після Першої світової війни в російській імперії владу захопили червоні-більшевики. Вони ж і створили новий тип імперії. Вони проголосили диктатуру «пролетаріату», оперту на ідеологічне вчення марксизму-ленінізму. В Італії владу перебрав Б. Муссоліні, опершись на ідеологію фашизму, яка проголошує диктатуру. В Німеччині до влади прийшов Гітлер із своєю націонал-соціалістичною партією. Між червономосковською і націонал-соціалістичною диктатурами виявилися подібності як між двома краплями води.

Гітлер вважав німців за вищу расу, за нарід панів. Жидів з расових мотивів він почав нищити, а слов'ян вважав за нижчу расу, що повинна бути рабами, які призначені лише працювати на вищу расу німецьку, на расу «Геренфольку». Гітлер зі своїм партійним апаратом почали представляти членів націонал-соціалістичної партії як вибранців німецького народу, а есеїв — як охорону його партії та расової чистоти. Одночасно Гітлер приступив до нищення своїх противників. Все робив він грубо, жорстоко.

Червономосковська партійна влада й до цього часу звеличує членів комуністичної партії як «найрозумніших» людей, а чекістів виставляє як охорону комуністичної партії й советської держави. І червона диктатура застосувала супроти своїх противників терор, який у московській імперії набрав таких розмірів, яких до цього часу не знала історія.

Психологія членів комуністичної і націонал-соціалістичної партій по відношенню до духового розвитку і творчості людини, до релігії і науки, до людського милосердя і т.п., жакливо подібні до ідеологій та диктатур московських комуністів і їх вислужників.

Після капітуляції гітлерівського «Райху» і банкрутства ідеології націонал-соціалізму в Німеччині, всюди до голосу прийшли демократичні сили, гуманні кола, виховані в релігійному дусі. Ці сили, ці кола в Німеччині відкинули все, що пахло націонал-соціалізмом. Більше того, вони створили за короткий час творчий дух по відношенню до сусідів Німеччини.

Ворожнеча між німцями і французами мала свої коріння з далекої давнини. Та демократичні уряди канцлера Конрада Аденауера і президента Шарля де Голля зуміли виправити помилки минулого і вивести свої народи на шлях постійного зближення та співпраці, які розвиваються і закрі-

плюються з кожним роком. Оце, властиво, і треба було б назвати новим мисленням.

Чому на щось подібне не дає доказу так широко розпропаговане Горбачовське «нове мислення»? Саме новим мисленням Горбачов і повинен би перевиховати російський народ, щоб створити добросусідські взаємини з українцями, білорусинами та всіма іншими поневоленими в СРСР народами.

Московські науковці й політики добре знають, що фашизм був в Італії, а націонал-соціалізм у Німеччині. Одначе їм говорити правду про націонал-соціалізм неприємно з погляду на їхній «соціалізм». Тому вони німецький націонал-соціалізм перехристили на «німецький фашизм».

Сталінізм зумів випрацювати і прищепити комуністам найбільшу здібність брехати, перекручувати і фальшувати. І це збережене в духовості комуністів до сьогодні. Але ці негативні прикмети не були й не є чужими духовості «русского человека».

Червономосковський соціалізм-комунізм приніс на Україну велике лихо, яке перевершило гітлерівський націонал-соціалізм. Обидві ідеології були й є чужими нашому народові. Ті ідеології не виленені з української духовості і не розвинені українськими творчими силами на довгий життєвий творчий шлях українського народу. Ті ідеології насаджувані нашому народові терором чужих сил.

Горбачовська дволичність у національній політиці незаперечна. Пропаганда Горбачова говорить про демократизацію, але не дає доказів демократизації. Над усім політичним життям вивершується комуністична партія і накидає всім свою ідеологію. Чому до сьогодні уряд СРСР не видрукував на всіх мовах поневолених московським імперіялізмом народів Деклярації прав людини ООН і не поширив її? Так само нічого в час «перестройки» і «гласності» не зроблено для створення і розвитку вільних професійних спілок, для профспілкового руху.

В релігійно-церковному питанні сьогоднішня політика Горбачова змагає підпорядкувати всіх християн російській православній Церкві (РПЦ) під керівництвом патріярха Пімена, який є слухняним знаряддям ЦК КПСС. Щодо Української Католицької й Української Автокефальної Православної Церков комуністична влада і надалі переслідує їх.

Горбачов і його Політбюро не зайняли ніякого становища, щоб припинити русифікацію України і Білорусі. 21-го лютого 1920 року Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет (ВУЦВК) видав декрет «Про застосування в усіх установах української мови нарівні з великоросійською». Згаданий декрет також є доказом, що українська мова до цих пір не була рівноправною з російською. Тоді так само, як і сьогодні, в Україні росіяни застосовували таємний указ царського міністра внутрішніх справ Валуєва, яким заборонялося друкувати книжки українською мовою. Валуєв писав: «Української мови не було, нема і не може бути». Декрет про українську мову був прийнятий, але не був проведений у життя, бо його не пропускала комуністично-партійна влада в Україні, де росіяни мали і мають переважуючий голос.

За панування Сталіна великої національної руїни на Україні накоїв Ні-

кіта Хрущов, якого в 1938 році було прислано з Москви в Україну. Тоді було знищено українських провідних комуністів, які намагалися втримати українську мову. На з'їзді КП(б)У в червні 1938 року Хрущов говорив: «Буржуазні націоналісти воліють, щоб у школах навчали німецьку, французьку, польську та інші мови, тільки не російську. Але тепер усі будуть вивчати російську мову».

17-го квітня 1959 року Верховна Рада Української ССР ухвалила «закон», яким пришивдчено русифікацію загальноосвітніх шкіл в Україні. Цей «закон» вивищує російську мову, наділяє її опікою держави, російська мова отримала статус понаднаціональної мови. Цей «закон» є виявом реакційної політики в Україні. Цей «закон» послідовно впроваджував у практичне застосування перший секретар КПУ В. Щербицький, а під цю пору його наступник В. Івашко.

В час «перестройки» і «гласності» цей «закон» Верховної Ради УРСР не скасований. Газета «Правда України» російською мовою за 5-го січня 1989 року помістила «В ЦК Компартії України», де говориться про школи для заспокоєння, бо цей документ не має тієї сили, що закон з квітня 1959 року. За наші національні права, за нашу рідну мову — ще довгий час і шлях боротьби.

Наша праця не може послаблюватися

Боротьба за Українську Соборну Суверенну Державу — це головна мета Організації Українських Націоналістів. Для цієї боротьби треба підготовляти і мобілізувати всі сили нашого народу.

В теперішній час перестройки і гласности бачимо в нашому народі велике національне пробудження, що концентрує свої сили в боротьбі за українську мову, за нашу культуру. Разом з тим бачимо також прояви в нашому народі поглиблення політичної думки, що буде поширюватися і оформлюватиме ідею Суверенної Держави.

Всупереч довгим рокам русифікації, український нарід має велику силу відпорности, а до того ж має сьогодні великі кадри творчих сил. У цих творчих силах сьогодні відбивається національне почуття приналежности до Великого Українського Народу і зрозуміння потреб праці на кожному відтинку життя, а в тому перше місце займає національно-політична ідея Української Держави.

Молоде покоління всіх верств нашого народу в Україні багато знає про збройну боротьбу за Українську Державу, яку провадили і провадять ОУН і УПА. Визвольна концепція ОУН вимагає великої напруженої праці, постійної активності. Наша концепція організування всіх поневолених народів, що тривало реалізується в АБН, має показні успіхи. Це є одинока зовнішня діяльність у таких широких розмірах, яка провадиться на всіх континентах. Відомо ж, що в цій діяльності АБН активною і мобілізуючою силою є Україна.

Ідея самостійної держави є пануючою серед ряду поневолених народів, і концепція спільного фронту поневолених народів є живучою в ССРСР.

Доказом цьому є спільні наради в балтицьких країнах і в Україні, які мали місце в 1988 і 1989 р. На цих нарадах були представники від Литви, Латвії, Білорусі, України, Естонії, Вірменії та Грузії. Спільний фронт поневолених народів конечно потрібний. Він потребує дальшої розбудови, скріплення і активної праці.

Сила червономосковської імперії є не лише в межах Советського Союзу. Вона вкорінена також у зовнішніх політичних позиціях СССР в цілому світі. Для боротьби з московським імперіялізмом наш національний фронт і фронт спільний із поневоленими народами мусять бути сильними і активними.

Ми є свідками сьогоднішніх подій і криз у московській імперії. Ми є свідками, як ряд західних держав (за московською термінологією — капіталістичні країни) стараються допомогти збанкрутованій Москві матеріально і висловлюють турботи, щоб часом Горбачовська політика перестройки і гласности не провалилася; вони за те, щоб М. Горбачов втримався при владі в Советському Союзі та опанував ситуацію в імперії. А це велика політична помилка західних політиків.

Коли б до вже обанкрутованого внутрішнього стану Москва ще мала б зовнішні труднощі, то це спричинилося б до більшого скріплення визвольних процесів поневолених в СССР народів, до ще більшого послаблення московської імперії і до остаточного занепаду її імперіялістичних апетитів. Афганістан і послаблення московських заангажувань на Далекому Сході, в Африці, а почасти і в Південній Америці — цьому приклад. Все ж таки, М. Горбачов не зробив ніякої заяви, не поробив ніяких практичних кроків, які показали б, що ЦК КПСС відмовляється від своїх імперіялістичних цілей. Все, що сьогодні впроваджується в Советському Союзі, вимушене нежиттєздатною комуністичною системою для скріплення імперії; Москва змушена робити заходи, щоб у дальшому імперія була здібною провадити боротьбу з капіталістичним світом не на життя, а на смерть.

Боротьба з московським імперським комунізмом мусить провадитися в світовому масштабі. СССР являється світовою потугою, веде свою підривну роботу поза своїми кордонами, постійно мобілізовуючи сили для боротьби проти некомуністичного світу.

Сьогоднішня криза в СССР не означає, що Москва змінила свою політику. Треба вважати на лєнінську тактику: «крок назад, щоб зробити потім два кроки вперед». Рівнож і до сьогодні актуальне твердження Лєніна: «Капіталісти будуть у нас купувати мотузки, на яких завтра ми будемо їх вішати». Правда, московська пропаганда сьогодні це промовчує, як не вигідне на цей час для неї.

Наше безпосереднє завдання — в усіх країнах нашої діяльності вказувати на ці справи нашим політичним приятелям, апелювати до антикомуністичного світу бути чуйними до комуністичних заходів супроти вільного світу, будити їхне сумління і дорожити правдою. За довгі роки нашої праці ми маємо тепер у світі приятелів і розбудовану співпрацю на зовнішньому відтинку. Саме в час перестройки і гласности ми маємо бути

здібними інформувати наших чужинецьких приятелів про всі події в московській імперії з нашого погляду.

Сьогодні ми повинні скріпити нашу офензивну політику, вказуючи на крутість Москви. Зокрема, ми повинні належно представити зміни в конституції СРСР щодо релігії, прав людини, національної та соціальної політики. Для нашої наступальної політики ми повинні озброїти себе добрим знанням про події в СРСР і про політику ЦК КПСС. Одночасно ми мусимо скріпити захист проти КГБ, який не послабив своєї діяльності проти української самостійницької еміграції, а проти ОУН зокрема.

Мета КГБ не обмежується тим, щоб лише зламати організоване життя національно-самостійницьких сил. КГБ, за плянами ЦК КПСС, змагає довести нашу еміграцію до ідейного занепаду та переходу її на «совєтську плятформу». Вони змагають до того, щоб зламати самостійницькі ідеї, а на їхнє місце зробити панівними різні концепції «федерації», конфедерації тощо.

Для такого ідейного баламутства Москва має опрацьовані пляни, ідеї й людей для цієї підривної роботи. Інструментом для цієї діяльності КГБ є офіційне «Товариство Україна». Треба мати на увазі, що не всі українці на чужині, включно з рядом громадських та політичних діячів, належно ознайомлені з діяльністю Москви на відтинку самостійницької еміграції. До того приходить гра «майстрів» на патріотизмі й любові до України, що буде нам творити поважні труднощі й замішання. Товариство «Україна» перестройку хоче використати в корисних для імперії цілях та «перестроїти» самостійницьку еміграцію. Але, про це ми вже писали.

Головний напрямок діяльності ОУН — це незмінна боротьба з московським імперіалізмом за здобуття Української Держави. Ця боротьба повинна проводитися на всіх відтинках, а зокрема виїнятково активна на політичному, культурному, громадському і релігійному, — тобто всюди, де є наша організована громада. В усіх вищезгаданих ділянках маються моменти, які дають змогу для політичного освідомлення наших людей і чужинецького світу.

В нашій сьогоднішній праці ми даємо інформацію про положення в Україні, популяризуємо серед чужинців боротьбу нашого народу за свої національні права, вказуємо на соціальний визиск і рабське становище в імперії. Але ця наша діяльність не є вистачаючою. Нам треба змагати, щоб у цьому напрямку діяла вся самостійницька еміграція, всі політичні групи, не зважаючи на партійну приналежність. Кожен українець, де б він не жив, повинен знати нашу національну правду, говорити про неї чужинцям, своїм сусідам, вказувати на положення українського й усіх поневолених народів, наголошувати соціальну несправедливість у Советському Союзі, національне поневолення, антигуманну духовість московського імперіалізму. Треба робити заходи, щоб в цю боротьбу включити всіх українців, всі організовані самостійницькі сили.

Ця праця потребує доброго підходу і доброго знання московських плянів, щоб уміло інформувати про них всі наші громади.

Пророчі слова

В п'яту річницю боротьби УПА Провід ОУН і Головне Командування УПА на Рідних Землях з приводу понесених жертв висловилися:

«Ми усвідомлюємо собі втрати, що їх понесла УПА. Болючі нам ці жертви. Але жертви не можуть ані залякати нас, ані зневірити нас. Ми знаємо, що тільки боротьба веде до визволення України. Саме життя навчило нас бачити різницю між тими, що гинуть по-рабському, стоптані ворогом, а тими, що гинуть у боротьбі за Україну. Тих, що загинули за інтереси окупантів на фронтах, тих, що вмерли від голоду, — більше. Але їхня смерть без значення для справи визволення України. Зате смерть тих, що впали в боротьбі з окупантами, — животворна смерть. Вона кличе до дальшої боротьби. Вона наближує день нашого визволення. Крім цього, ми всі добре знаємо, що втрати ворога багато разів більші за втрати УПА» (з «Літопису УПА», «В п'яті роковини боротьби УПА»).

Десятки років червономосковська пропаганда цю боротьбу і членів ОУН та УПА подавала в неправдивому світлі, очорнювала. Комуністична пропаганда, як це в неї водиться, ідею і цілі боротьби ОУН і УПА промовчує, а лише постійно наголошує, що ця боротьба пов'язана з гітлерівською агентурою. Московські вислужники в Україні ніколи не мали відваги сказати, що ОУН і УПА боролися за незалежність України проти московських і гітлерівських окупантів.

Сьогодні в Україні можна говорити дещо свободніше; стають видними ідеї, за які боролися члени ОУН і УПА. В народі поширюється процес противаги комуністичній пропаганді, а час боротьби ОУН і УПА представляється в позитивному світлі. В Україні можна вже чути голоси, що ОУН і УПА провадили боротьбу на два фронти і впадшим їхнім борцям треба ставити пам'ятники.

Твердження Проводу ОУН і Головного Командування УПА в п'яту річницю повстанської боротьби, що «Зате смерть тих, що впали в боротьбі з окупантами, — животворна смерть. Вона кличе до дальшої боротьби. Вона наближає день нашого визволення», — є пророчими словами, бо сьогодні ведеться великий змаг за нашу незалежність і суверенність. Боротьба ОУН і УПА є в пам'яті народу. Сьогодні нарід змагає і знає, за що провадилася та жорстока боротьба. А чужа комуністична влада в Україні провалилася з усіма своїми плянами в усіх царинах народного життя.

Це заставляє Горбачова з його «перестройкой» шукати порозуміння з Заходом, щоб дістати від нього допомогу — позичку-кредити і найновішу технологію для Советського Союзу. Цим способом московські централісти хочуть заспокоїти населення, яке дуже невдоволене комуністичною владою; в той спосіб москвини хочуть заохотити населення до праці й поправити зруйноване доценту господарство.

Час «гласності й перестройки» скріпив в Україні сили нашого народу, що відверто ставлять вимоги незалежності України. Потворилися різні групи з різними назвами, яких є понад двадцять.

Комуністи називають ті групи «неформальними» і ставляться до них вороже. Супроти осіб, що належать до тих «неформальних» груп, КГБ і

міліція-МВД застосовують незаконні дії. Наприклад, під'їжджають автами без реєстраційних нумерів, хапають людей і вивозять їх від місця проживання за 100-150 кілометрів, б'ють і викидають у безлюдних місцях. Інший метод супроти людей з «неформальних» груп: міліція придирається до них за будь-що безпідставно, карає їх 10-15-добовим арештом або грошовим штрафом 15-25-50 карбованців. Віднотовано і ряд прямих мордів на одиницях.

Московська влада сьогодні перед світом твердить, що в СССР немає політичних в'язнів, ані судових процесів супроти інакодумців. А в дійсності переслідують людей рафінованим адміністративним порядком. Це робиться в час підготовки до конференції про людські права в тих державах, які підписали Гельсінські угоди.

Відносно московсько-комуністичного беззаконня замешкали в усіх західних країнах українці повинні провадити роз'яснювальну роботу, подавати писані докази представникам цих народів чи держав, а особливо тим, що мають бути учасниками конференції про втримання Гельсінських домовленостей в Москві 1991 року. Відомо, що митрополит російської православної Церкви Нікодим зробив донос на Ірину Калинець, тобто, що вона організувала Молебень 22-го січня — в свято нашої Державности. Про такий ганебний вчинок митрополита Нікодима треба інформувати на Заході всі Церкви. Світова Рада Церков і західні церковні діячі повинні знати дійсну правду, що Російська Православна Церква Пімена служить диктатурі.

Українські комуністи держать себе від «неформальних» здалека й поборюють їх. Серед українських комуністів останніми місяцями також помітні розбіжності й напруження. Частина комуністів, що стали в обороні рідної мови і створили Товариство Рідної Мови та Народний Рух, викликали невдоволення в комуністичнопартичному апараті, який намагається здержувати національні процеси. Серед українських письменників — членів комуністичної партії — є люди, які стали в обороні рідної мови. Але вони не стають на позиції незалежності України від Москви. На зустрічі з М. Горбачовим відомий український письменник Олесь Гончар сказав: «Ми за братерство, в цьому немає сумніву. Я вірю, що ні одна душа на Україні не думає, що було б гарно залишитися на національному відлюдді». О. Гончар говорить, що ні одна душа в Україні не хоче відокремлюватися. Письменник говорить неправду. Це свідчить, що він промовчує всі вимоги, які висувають «неформальні», а Українська Гельсінська Спілка зокрема.

Ми мусимо звернути нашу увагу на те, що українські комуністи з Товариства «Україна» постійно змагають до зв'язків з українцями, які живуть у західних країнах. Ряд українців у західних країнах стараються нав'язувати зв'язки з представниками Товариства «Україна», і тут виявляється політична глупота. Замість піддержувати «неформальних», нав'язуються дружні взаємини з тими, що поборюють «неформальних».

Варто застановитися над тим, яка думка панує в «неформальних» в Україні, тобто в тих, що стоять на самостійницьких позиціях. І варто застановитися на емігрантах, які спілкуються із згаданим Товариством

«Україна». Ми повинні допомагати скріплювати самостійницькі сили і борювати тих, що під маркою українства стараються вносити нездорову настанову серед українців на чужині. Саме в цьому випадку бачимо політичну невиробленість українців на Заході, які чуттєво сприймають усе, що виступає від України, не застановляючись глибше над тим: *хто є хто?*

Одним із головних завдань членів політичних формацій на чужині є докладно мати на увазі процеси, які проходять в Україні й московській імперії в цілому. Інформації, які приходять з України, члени нашої Організації мають зі своєю здібністю оцінити та скоментувати з нашої національно-самостійницької позиції. Незважаючи на те, що українська еміграція називає себе політичною (за винятком одиниць), вона не старається виробляти правильного образу про положення в Україні. Це стосується не лише членів інших політичних партій, а також членів нашої Організації.

Останніми роками ми постійно звертаємо увагу на потребу політичного вишколу членства; наголошуємо на необхідності поглиблювання свого політичного знання, розвитком своєї політичної думки. На еміграції набирає на силах байдужість і легковаження світоглядом боротьбою, яка провадиться в усіх країнах.

Не зважаючи на провал комуністичної ідеології й усієї системи в ССРС, московський центр, із своїх централістичних позицій, непослабно провадить для закордону широку дезінформаційну політику з користю для себе. Є незаперечні докази, що на Заході захоплення «перестройкою» таке велике, що навіть не звертають уваги на діяльність агентури КГБ.

Західнонімецька газета «Більд» за 7-го березня 1989 року в ч. 56 помістила повідомлення «3000 советських шпигунів у ФРНімеччині». В цьому повідомленні говориться, що КГБ розвинув свою шпигунську діяльність і на терені Західної Німеччини діє тепер 3000 советських шпигунів.

Советський публіцист Ігор Клямкін у журналі «Новый мир» на 34-х сторінках говорить про те, що потрібна ідеологічна «перестройка», а Горбачов у площині ідеології не робить «перестройки». Ігор Клямкін говорить у своїй статті, що «перестройка» далі провадиться з брехнею.

У цій світоглядній, ідеологічній боротьбі, яку провадиться за здобуття душі людини, ми повинні взяти активну участь на всіх відтинках життя й у всіх країнах, де лише живуть організовано українці. Інформації про політичні процеси в Україні, де виступають українські національні сили за незалежність власної держави від Москви, ми повинні в найширших розмірах поширювати на Заході. Всі західні політичні кола повинні мати наші інформації, а не лише спиратися виключно на інформації, які їм підсуне наш ворог.

Не дописує в нас на чужині наш науковий відтинок. Наші науковці, зокрема історики, не черпають з наших історичних джерел, а часто опираються на чужинецькі джерела, які Україну представляють тенденційно з московських великодержавницьких позицій.

Обом нашим Церквам бракує в сьогоднішній час інтелектуальних сил. А вони так потрібні в цей час, бо Москва свою режимову патріархію включила в політичну діяльність на Заході. Московська режимова Церк-

ва і вся кагебівська дезінформація представляють наші Церкви не як релігійні, а як націоналістичні. На Заході є скрайні праві групи, расисти, яких називають націоналістами. Такий ярлик причіплюють і нам, націоналістам.

Наклепи на наш націоналізм вже мають свою стару історію, і часто цими наклепами користуються наші політичні противники. Наші члени знають, що наш націоналізм творений нашим народом протягом століть і в'яже духовою ниткою мертвих, живих і ненароджених. Вороги злосливо насвітлюють, що наш націоналізм антидемократичний. У нашому націоналізмі є ідеї рівноправності і вироблені століттями в українському народі демократичні форми, які наш нарід плекає далі, не зважаючи на перешкоди московського комунізму-більшевизму. Націоналістичний світогляд вказує на відродження людської свідомості й національної окремішності.

Сьогодні ми є свідками, що московський комунізм-більшевизм пропагував інтернаціоналізм і злиття націй, та за тим пропагандивним параваном серед поневолених народів провадилася комуністами посиленна русифікація. Це зрозуміли комуністи на Заході й відірвалися від Москви та перешкоди московського комунізму-більшевизму. Націоналістичний світогляд вказує на відродження людської свідомості й національної окремішності. Але, як бачимо, наш український комуніст, відомий письменник Олесь Гончар далі держиться «братнього» народу.

Московська пропаганда також неправдиво насвітлює нашу програму, ніби ми за створення капіталістичного устрою, називає нас «буржуазними» націоналістами. Московська пропаганда промовчує нашу програму, де ми ставимо національне визволення поруч із соціальним. Ми проти московського соціалізму, але ми за соціальну справедливість. Нашу ідеологію і нашу програму московська пропаганда промовчує, а нашу боротьбу представляє як агентурну: Українську Центральну Раду прозиває «капіталістичною радою», ідеологію ОУН — «фашистівською», УПА — «Гітлерівською агентурою». Все це насвітлено так, що все це не українське, а вороже українському народові. Лише те, що накинене Україні Московю, висвітлюється російською пропагандою як єдино правильне.

В думках московських імперіялістів немає на увазі потреби, щоб дати поневоленим народам державні суверенності. Коли говорити про Україну, то імперські централісти вважають Україну за невід'ємну частину своєї «великої» Росії. Так представляють вони Україну й перед світом. З нашого боку потрібна велика і напружена праця, щоб розвіяти цю кричущу неправду. Не всі українці це питання належно представляють західньому світові, як науковому, так і політичному. На чужині це є головним завданням усіх українських політичних емігрантів, усіх наших політичних самостійних груп чи партій.

Ворожий диверсійний центр робить усе можливе, щоб ми були неспроможними працювати активно в цьому напрямку, а наші середники і сили щоб витрачали на дургорядні справи і внутрішні суперечки.

о. Євген НЕБЕСНЯК

ТИСЯЧОЛІТТЯ ХРЕЩЕННЯ УКРАЇНИ

Спроба історичної синтези для молоді

Назва

В п'ятому столітті до Христа грецький історик Геродот називає наших предків, тобто тих, що заселявали українські землі, скитами, а їх державу — Скитією. Потім їх названо сарматами від назви іранського племені сарматів, що прийшли на Україну після скитів.

У другому й третьому століттях по Христі для України прийнялася назва «Роксолянія» від пізнішого поселення іранського племені.

У половині шостого століття готський історик Йордан згадує на українській території Антів, і ця назва зберігається ще в сьомому столітті.

Назву «Русь» пов'язано із приїздом варягів. Напочатку вона пов'язана із територією слов'янського племені Полян, із Київщиною, потім назва переходить на всю територію могутньої Київської княжої держави.

Назва «Україна» є слов'янського походження і означає «пограниччя», «окраїну», «пограничну країну». Вона з'являється уперше в 1187 р. в Київському літописі, в якому так названо південносхідні землі Київської Русі, які межували з половецьким степом.

Віра

Всі старовинні народи мали свою релігію: мали її також і наші предки перед тим, як прийняли християнство. Загальною їх вірою було поганство.

Вони вірили в різні сили природи та в уявних богів, які ті сили представляли. Напочатку боги були ні злі, ні погані, згодом закладається різниця між добрими та злющими богами.

Сварог був богом неба, а в IX столітті найвищим божком став Перун. Дажбог був божком сонця, а Лада — богиня краси й любови. Марена стала богинею смерті. Крім тих більших божків, були й менші: домовики — вони пильнували дім; лісовики були духами, що прибирали форму худоби та завдавали пакості людям, а польовики стерегли поля.

Русалки були жінки чи дівчата, які померли якоюсь незвичайною смертю і потім прибирали людську подобу й ходили по лісах, озерах, показувались людям, головно молодцям. Мавки — це були померлі діти, які також, як і русалки, прибирали людську подобу, тільки їх тіло ззаду було прозоре.

Наші предки молилися до повищих божків звичайно над водою, рікою чи джерелом. Святинь вони не будували: ставили лише каплички або статуї, де приносили в жертву звірат чи рослини.

Не було жерців: службу жерця виконував старший в роді, батько або дідо. Віра наших предків тісно пов'язана зі своїми померлими, душі яких, за їх віруванням, лишались та перебували між ними. Вірили вони в немирущість душі.

Слово Боже

Коли вперше пролунало Слово Боже на землях нашої Батьківщини, точно невідомо. Та, мабуть, було це ще в ранній християнській добі.

З давніх-давен зберігся між нашим народом переказ про те, що вже св. Андрій, перший учень Христа Спасителя, голосив Божу науку між нашими предками.

В літописі «Повість Временних Літ», в якому історичні події записані до 1110 р., літописець Нестор, монах Печерської Лаври, оповідає, що апостол Андрій прийшов із Синопу, містечка в Малій Азії, до Корсуня в Крим.

Корсунь, що в тих часах звався Херсонес, находився на побережжі Чорного моря, був заселений здебільша греками-колоністами та становив важливий торговельний центр, і тут же св. Андрій затримався та почав проповідувати Божу Благодать.

— Святий Андрій, — розказує літописець Нестор, — вибрався вгору Дніпром і прибув на те місце, де сьогодні стоїть Київ. Тут він зупинився на ніч, а вранці, вставши, звернувся до своїх учнів і, вказуючи на Київські гори, проголосив: «Чи бачите ті гори? Глядіть, бо на них засяє Божо Благодать! Тут постане велике місто з численними церквами!» Після того пророцтва він вийшов на гори, поблагословив їх та поставив хреста — першого хреста на наших землях.

Київ

Минали століття, минали. . . і одного дня таки постала могутня Київська Держава, як св. Андрій провістив був. Довгі роки Київ мав передове місце в історії Східної Європи.

Про постання Київської Руси існують дві теорії — норманська і слов'янська.

Нормани

Ті, що підтримують першу теорію, твердять, що це властиво нормани, яких у нас називають варягами, дали початок могутній Київській Державі. Батьківщиною норманів була Скандінавія. Після великого переселення східних та західних германців, прийшла черга і на північно-германські племена Скандінавії, які під кінець VII століття почали масово покидати свій розмірно перелюднений край та шукати щастя в далеких морських та річних походах.

Уже в IX столітті «вікінги», або «варяги», починають підбивати собі північно-слов'янські і фінські племена. Літопис оповідає, що варязький полководець Рюрик привів свої загони на нашу землі, підкорив силою та доброю військовою організацією слов'янські племена і дав початок Русь-

кій Державі та новій панівній династії. Напочатку осідком нової варязької держави був Новгород коло озера Ільмень, але згодом провідну роль перебирає місто Київ.

Слов'яни

Слов'янська теорія пояснює, що Київська Держава заснована лише слов'янами. Найдавнішою писемною згадкою про Київ є легенда в «Повісті Временних Літ».

Монах Нестор отак записав початок Києва: «Поляни жили окремо і володіли своїми родами. І були три брати, одному ім'я Кий, другому — Шек, третьому — Хорив, і сестра їх Либідь. І жив Кий на горі там, де тепер Боричів Узвіз, а Шек жив на горі, що нині зветься Щекавицею, а Хорив на третій горі, що від нього дістала назву Хоривиця. І побудували місто в ім'я брата свого, і назвали його Києвом».

Відтоді Київ став резиденцією полян — поляни були одним з дев'ятох слов'янських племен, що заселявали українську територію, а потім давньоруських князів. Літописна легенда відображає історичний факт існування трьох поселень, з яких згодом утворилося місто.

Русь

Коли мова про походження і первісне значення назви «Русь», то певне, що воно не слов'янське. Чи воно було занесене із Скандинавії, чи прив'язалося щойно в Новгороді до скандинавських завойовників, чи по готах, чи вкінці прабатьківщини його треба шукати на українських степах серед іранської людності, звідки воно крутими шляхами зіллялося із норманськими завойовниками північних слов'ян, це питання покищо не розв'язане як слід.

Різні дослідники пробували виводити «Русь» то із фінської мови, то зі шведської, то з слов'янської (річка Рось на Київщині), врешті вказували на її велике поширення в інших народів.

В кожному разі, в X–XII ст. назва «Русь» була тісно пов'язана з Київщиною. Коли хто їхав з Новгороду, Полоцька чи Суздаля до Києва, то говорили, що їдуть на «Русь». З Києва пішла ця назва «Русь», поширилася на землі київського князівства.

Перші християни

Розглянувши можливу генезу Київської Держави, повернімось до її християнства. Є безперечним фактом, що християнство вже було розповсюджене на українських землях перед офіційною датою його прийняття в 988 р.

Уже сусідні народи прийняли були християнство, і властиво з тих країн християнство просякало всередину нашої землі, найбільше з Болгарії, що прийняла християнство у 864 році за царя Бориса.

Свв. Кирило і Методій, брати з Солуні, що в найбільшій мірі спричинилися до навернення слов'ян, прийшли в Моравію на запрошення князя Ростислава. Щоб нова віра поширилась і утвердилася, треба було прине-

сти народів евангелію та інші книги св. Письма і Богослужби в зрозумілій мові. Тому, як подає традиція, Кирило приспособив чи винайшов для слов'янської мови азбуку, і переклав на цю мову Святе Письмо та й Богослуження, що тоді було в ужитку у грецькій Церкві.

Аскольд і Дир

«Повість Временних Літ», або «Початковий Літопис», згадує двох християнських князів, що княжили в Києві: Аскольда і Дири. За їх панування християнство не було новістю. На основі літописної розповіді, це були варязькі воєводи, що відокремилися від Рюрика і, поступившись на південь, 862 року запанували в Києві.

Новіші дослідники твердять, що Аскольд і Дир були слов'янськими князями з полянського племені з династії основника Кия, насильно усуненими варязьким наїзником на Київ Олегом (879-882 рр.).

От що пише про них польський хронікар Ян Длугош: «По смерті Кия, Щека та Хорива, княжили в русинів упродовж багатьох літ їх сини та наслідники, наступаючи в простій лінії, доки такий спосіб наслідництва не дійшов до двох рідних братів Аскольда і Дири».

Що вони були християнами, існує тривала, на фактах оперта традиція. При кінці XI ст. боярин Олма, мабуть, з варязького роду, який був тоді власником ґрунту, на якому була Аскольдова могила, поставив на могилі церкву св. Іллі, а на могилі Дири — церкву св. Ірини. Висновок такий: Аскольд та Дир мусіли бути християнами, бо ніхто не будував би християнських церков на могилах поган!

Церква св. Іллі в Києві

В 944 р., в час укладення договорів князя Ігоря з греками, отаке то записано в тексті присяги: «... а хто з руської сторони осмілиться порушити цей договір, то коли вони християни — най приймуть пімсту від Бога Всевишнього». В дальшій частині договірних статей згадується про церкву св. Іллі: «А ми, скільки нас є охрещених, клялися церквою св. Іллі, в соборній церкві, при чеснім хресті». Це значить, що, якщо в Києві стояла церква, мусіла також існувати організована церковна громада.

Княгиня Ольга

По смерті Ігоря керму державою перейняла його дружина Ольга, бо син Ігоря, Святослав, був ще малолітнім. Вона перша з володарів охрестилась. Літопис оповідає, що ніби вона охрестилась у Царгороді 955 р., але найбільш правдоподібно, що вона таки охрестилась у Києві 956 р.

В кожному разі, в 957 році вона вже була християнкою. Коли вона їздила до Царгороду, то взяла з собою великий почет, в яким був священник Григорій. Цісар описав її перебування в Царгороді. Незадоволена із своєї подорожі та не досягнувши своїх дипломатичних цілей, Ольга в 959 році звертається до Заходу.

Вона вислала посольство до німецького короля, пізніше римського цісаря Оттона I, з проханням надіслати єпископа і священників для Руси. Але справа з виїздом єпископа затрималася, так що щойно в 962 році

прийшло посольство від Оттона з єпископом Адальбертом на чолі. На жаль, посольство прийшло запізно, бо в Києві вже княжив син Ольги Святослав, що не хотів чути про християнство.

Ольга померла 969 року і була похована по-християнськи.

Коли Володимир Великий збудував Десятинну Церкву, то поставив у тій церкві камінний саркофаг, куди перенесено тлінні останки Ольги в 1007 р. Уже в XII столітті Ольгу величають святою, хоч ми не знаємо, чи і коли була формальна канонізація св. Ольги. В часі татарського зруйнування Десятинної Церкви, гріб Ольги був поруйнований та пограбований.

Митрополит Петро Могила, що зайнявся відреставруванням старих храмів Києва в руїнах, в часі реставрації Десятинної Церкви віднайшов у ній мощі, які узнав за мощі св. Ольги. Але в XVIII столітті російський Святіший Синод наказав спрятати ці мощі, бо, мовляв, їх автентичність непевна. Де їх скрили, тепер нікому невідомо.

Ярополк

Є натяки на те, що сини Святослава Ярополк та Олег були християнами. За Ярополка стосунки України із Західною Церквою притримувалися. До Києва приходили послы від Папи Венедикта VII у 978 і 979 рр. З цього можна заключити, що Ярополк здебільша орієнтувався на Рим, ніж на Візантію. За його князювання в Києві ширилося християнство і сам Київ став набирати щораз більше християнського вигляду.

Володимир Великий

Русь-Україна охрестилася за князя Володимира Великого. Перед своїм наверненням він був завзятим оборонцем поганства, але під впливом своєї бабуні Ольги, своїх християнських жінок, головню Анни, сестри братів-імператорів Порфірородних з Візантії, а найбільше вже під спасительною дією св. Духа, він навернувся та охрестився.

Проте ще не вирішено, де і коли саме охрестився Володимир. Цей сумнів існував уже за життя автора «Повісті Временних Літ», хоч він позитивно заявляє, що Володимир охрестився в Корсуні. Нині одні вчені твердять, що князь хрестився в Києві, а другі — у Василеві, недалеко Києва, бож ця християнська назва місцевости могла появитися тільки у зв'язку з якимсь християнським актом, яким було хрещення Володимира на ім'я Василь. Щодо дати хрещення, то це, правдоподібно, був 987 рік.

Хрещення України

Літописець Нестор пише, що Володимир, одружившись близько 986 р. з цісарівною Анною, забрав з Корсуня священика Анастазія, інших священиків корсунських і мощі св. Климента Папи і Тита, церковні ікони і подався до Києва.

Тут він розіслав по місті послів і велів людям зібратися над рікою Почайною, притокою Дніпра, та охреститись. «А як хто не прийде завтра на ріку, багатий він чи бідний, прошак чи робітник, буде мені ворогом».

Вийшли люди на Дніпро, а ті священики, що їх Володимир привів з Корсуня, бо з ними легше міг порозуміватися увесь народ, хрестили їх.

Звідки прийшло християнство? Спірним є питання, звідки прийшло воно на Україну. Стара школа дослідників вважала, що християнство прийшло з Візантії, тому ми надалі кажемо, що ми належимо до українсько-візантійського обряду, ми є греко-католиками. Інші твердять, що перші єпископи та священники прийшли з Корсуня. Протягом останніх десятиліть поширюється думка, що Володимир, не бажаючи мати надто великих впливів Візантії, нав'язав церковні зв'язки з Болгарією, де була незалежна від Візантії Церква з осідком в Охриді. Зрештою, болгарське духовенство легше могло порозумітися з населенням, і тому староболгарська мова стала богослужбовою, її уживалось в богослуженнях.

Хоч не можемо з певністю сказати, звідки прийшло християнство, наше християнство є безперечно східною обрядом, створеного апостолами слов'ян Кирилом і Методієм. У X ст. ще не було поділу між Східною та Західною Церквою, але все ж таки існувала цілком виразна різниця культур Сходу й Заходу. Тоді, як на Заході зростав авторитет Папи, вищий від світської влади, на Сході імператор мав рівночасно найвищу церковну владу.

Важне, що Візантія була в злуці з Римом і визнавала над собою авторитет Папи. Була єдина віра й єдиний архиєрей — Папа римський.

На жаль, у 1054 р. настав зрив, розкол та розподіл: Візантія відокремилась від Риму, даючи почин поділові християн на католиків, що лишилися вірними Римові, та на православних, що відокремилися.

Київ та Рим

Володимир Великий, охрестившись сам і охрестивши свій народ, тримався в тісних стосунках з Римом. Він держався в добрих відносинах з Папою Іваном XV та Папою Сильвестром II.

В 988 році до Володимира приходили послы від Папи й привезли мощі святих, а в 991 р. вони знову прийшли. В 999 році Володимир вислав до Риму своїх послів, щоб в 1000 р. папські були в Києві. Наступного року, тобто 1001 р., Володимир вдруге вислав своїх послів до Риму. Такий частий обмін посольствами свідчив про дружні відносини Києва і Риму.

Введення християнства на Україні сприяло в першу чергу об'єднанню й піднесенню авторитету князя: Церква вчила про божественне походження княжої влади. Між князем і Церквою встановився тісний зв'язок: князь став тісним патроном Церкви, дбав про її потреби, будував церкви.

По-друге, християнство відбилося на всьому побуті: воно внесло пом'якшення в ставленню до рабів, у родинні відносини, припинило полігамію (многоженство) й піднесло значення жінки в родині.

По-третє, хрещення Руси-України мало великий вплив на її міжнародне становище. Київська Держава входить як рівноправна в коло європейських країн. Шлюб Володимира з Анною зв'язав його не лише з візантійським цісарським домом, але й з німецьким, бо тітка Анни була жінкою німецького цісаря Оттона.

Київ, столиця Володимира, був добре відомий в Західній Європі. Бруно-Боніфатій, родич цісаря Оттона III, що відвідував Київ по дорозі до Печенігів, 1009 р. описував у листі до цісаря Генриха II двір Володимира, називаючи Київ один з найбільших міст Європи. Трохи пізніше Тітмар

Мерзебурський, зі слів німецького вояка, що був у Києві 1018 р., писав, що там є понад 400 церков, 8 ринків, а народу незліченна сила — франків, данців, греків, німців, вірмен. . .

Церква

Очевидно, кожна Церква має свою організаційну структуру. Бракує відомостей про першого єпископа та митрополита: можна тільки припускати, що в перші роки на Україні не було митрополії. Історики, правда не всі, твердять, що Володимир власними ієрархами розбудував українську Церкву. 120 років перед хрещенням Руси-України на її території було вже архієпископство Тмутороканське, в південно-східній частині Київської Держави, і в найдаліше на захід висуненій області тієї держави яких 80 років перед хрещенням Руси-України було основане єпископство в Перемишлі. Тому не було потреби спроваджувати церковних ієрархів, тобто єпископів, з Візантії.

При допомозі двох краєвих церковних ієрархів, групи корсунсько-кримських духовних під проводом Настаса-курсунянина та якоїсь кількості духовних емігрантів з Болгарії, в більшості окупованої візантійцями, та духовних, що вже були на Україні, відбувалася розбудова дальших єпархій.

Першим головою Церкви на Україні був архимандрит Тмуторокані Леонтій, що помер около 1004 р.

До двох єпархій: Тмутороканського архієпископства та Перемиського єпископства, що існували ще перед хрещенням України, прийшли нові, а саме: Київська, Новгородська, Чернігівська, Володимир-Волинська, Білгородська, Ростовська. До тих восьми єпархій деякі додають ще єпархії Турівську і Полоцьку, так що разом було 10 єпархій.

За Володимира списано й Церковний Устав, що регулював церковне життя у відношенні до держави. Це т. зв. Церковний Устав Володимира, що нормував справи церковного суду. Цей устав теж дав сильну матеріальну базу для Церкви, через заведення «десятин».

«Десятину» Володимир завів уже в 996 році при нагоді посвячення першої київської катедри Десятинної Церкви Матері Божої. На підставі «десятини» Українська Церква діставала десятку частину від усіх княжих податків і від усіх торгових доходів.

Значення того, що зробив Володимир для Церкви, величезне. Він користувався великою популярністю в народі, його прославляли в проповідях, але довгий час не визнавали святим.

Тут діяла тенденція вищого грецького духовенства, що негативно ставилося до українських святих. Лише в 1229 році (Володимир помер 1015 року) вперше зустрічається найменування Володимира святим: це в «Іпатіївському Літописі».

Борис і Гліб

Між синами Володимира Великого відзначались своїми чеснотами та побожним життям князі Борис та Гліб. Борис княжив у Ростові, а Гліб — у Муромі.

В хвили смерті Володимира найстарший його син Святополк був у Києві і мав можливість поробити заходи, щоб сісти на батьковим престолі, і те йому вдалося. В між часі, Борис вибрався на запрошення батька проти печенігів, і, повертаючись з походу, довідується про смерть свого батька Володимира. Тим часом князь Святополк велить Путищу та вишгородським мужам убити Бориса. Борис, однак, не хоче воювати проти свого брата. У великому смутку й тузі він молиться і співає побожних пісень. Чути тупіт коло шатра: вскакують висланники Святополка, що без жалю забивають побожного князя.

Також і Гліб дізнається про недугу батька. Дорогою через Смоленськ вирушає він до Києва. За Смоленським доходить до нього вістка від брата Ярослава не йти до Києва, бо Володимир умер, а брата Бориса Святополк убив. Човни Гліба зустрічаються з човнами вбивників. Злочинці перескакують до його човна та його немилосердно вбивають.

Історики ставлять дату їх канонізації, коли то весь народ враз із Церквою проголосив їх святими, на 1020 або 1026 рр.

Ярослав Мудрий

Це наступник Володимира Великого. Він, так як батько, дбав про Церкву. Збудував він у 1037 р. катедру св. Софії, що завершувала собою високо розташовану над широким Дніпром цілу старокіївську гору, на якій находилась адміністративна частина Києва, фортеця і резиденція великого князя Руси-України. Софійську катедру будували найкращі майстри, застосовуючи у будівнанні найкращі національні форми вже на той час високорозвиненого українського мистецтва. Вони створили цю чудову будову в сучасному для тієї доби українсько-візантійському стилі.

Величавий храм св. Софії був катедрою київських митрополитів. В ній відбувались церковні церемонії при вступі українських князів на великокняжий престіл. Вона була місцем поховання великих князів.

Ярослав дбав і про піднесення освіти. Літопис оповідає, що він сам залюбки розчитувавсь у книгах «днями і ночами», збирав «пистців», тобто переписувачів і письменників, і доручав їм переписувати книги та перекладати з грецької мови. Таким чином зібрав він велику бібліотеку і прикрасив її в храмі св. Софії.

За Ярослава також дістав свій початок і славетний Києво-Печерський монастир.

У печері біля Києва оселився св. Антоній, чернець, який деякий час перебував у монастирі на Атонській горі. Він поклав початок Печерському монастиреві, первісний устрій якого, подібно як в атонських монастирях, був пустинножительний.

Новий устрій збірного активного чернечого життя за уставом св. Теодора-студита надав Печерському монастиреві наступник св. Антонія — св. Теодосій Печерський.

Найважливішою подією в Церкві за Ярослава Мудрого було поставлення в 1051 р. митрополита Іларіона, що був також найвизначнішим з наших письменників тодішніх часів. Про цього митрополита «Початковий Літопис» виразно каже, що він був «русин», тобто українець.

Виголошене ним «Слово о законі й благодаті» стало одним із видатних зразків української проповіді.

Іларіона єпископа обрали на митрополита без виразної згоди царгородського патріярха. Можливо, це було кроком Ярослава до повного унезалежнення української Церкви від Царгороду.

В липні 1054 року наступив розкол в Церкві за царгородського патріярха Керулярія. Цей розкол був остаточним, бо коли по першому розколі Церква таки зуміла потім повернути до єдності, то розкол 1054 року триває ще по сьогоднішній день, і українці надалі поділені на католиків і православних.

Ярополк

В 1073 році у Києві вибухло повстання і Ізяслав, наступник Ярослава Мудрого, був змушений покинути Київ. Він тоді, не отримавши помічі ні від польського короля, ані від німецького цісаря в боротьбі за відібрання престолу в Києві, вислав свого сина Ярополка у Рим до Папи Григорія VII.

Папа Григорій VII не міг дати реальної помічі, але він видав дві буллі в 1075 р., якими брав Ізяслава та його державу під свою опіку.

Ярополк склав заяву вірності Апостольській Столиці та бажав дістати з рук Папи в посідання Русь-Україну як королівство. Папа надав Ярополкові в Римі королівську гідність.

Щасливо зберігся старинний західноєвропейський рукопис, т. зв. Трірський Псалтир, в якому є кілька малюнків, а на одному із них намальований Христос, що коронує короля, а над королем є слов'янський напис «Ярополк». Це, без сумніву, той самий акт коронування Ярополка, про який згадує Папа в листі до Ізяслава. На жаль, більше вісток про цю подію не маємо.

Зв'язки з Римом

Наприкінці XI ст. кілька фактів свідчать про зв'язок української Церкви з Римом. 1085-1089 рр. до Києва приїздив посол від Папи Климента III з листом, в якому Папа просив митрополита Івана Подрома, грека, в справі поєднання Церков. Лист Папи не зберігся, а відповідь митрополита відома: справу мусить вирішувати патріярх, а не він, — важливий є сам факт, що Папа звернувся прямо до Києва.

В 1089 році в Барі було урочисте святкування перенесення туди мощів св. Ніколая з Мир Лікійських у Малій Азії. Мощі святого були насильно забрані італійськими мореплавцями, тому цього сумного для візантійської Церкви факту не могли святкувати в східних Церквах, проте його святкували на Заході і на Україні 9-го травня. Десять близько 1091-1093 рр. у Києві складається Богослужба на свято перенесення мощів св. Ніколая.

Проба унезалежнення

З іменем Ізяслава Мстиславича (1146-1154) зв'язана друга спроба звільнити нашу Церкву від зверхности візантійського Патріярха. Від

1104 р. київськими митрополитами були греки, призначувані царгородським Патріярхом.

В 1147 р. на бажання князя Ізяслава собор у Києві значною більшістю голосів (5 проти 2) ухвалив поставити митрополитом київським найславнішого тоді духовника й письменника русина-українця Кліма Смолятича, знову без згоди Патріярха. Зібрані на соборі єпископи поблагословили нового митрополита мощами св. Климента Папи, які були символом церковної єдності з Апостольським Престолом.

Клим Смолятич був, як і митрополит Іларіон, видатним проповідником та ученим філософом. Так знову зроблено спробу вивести українську Церкву з-під влади царгородського Патріярха. Постанова Київського Собору з 1147 року навіть принципово вирішила, що Владики Руси-України мають право автономно ставити собі митрополита. Але цей розрив з Візантією тривав короткий час, поки залишався князем Ізяслав.

Після його смерті Клим Смолятич мусів покинути Київ і виїхав до Володимира Волинського, а митрополічу катедру посідали знову лише греки впродовж XI та XII вв., до татарської навали в середині XIII ст.

Занепад Києва

Два рази сплюндровано Київ та знищено його церкви. Андрій Боголюбський, син суздальського князя Юрія Долгорукого, внук Володимира Мономаха, 1169 року пішов зі суздальським військом на Київ, взяв його та страшно зруйнував. Не пощадив він церков, пограбував Десятинну Церкву, забрав ікони, книги, всі дороговці.

В 1240 році татари прийшли на Україну і з'явилися під Києвом. 6-го грудня орди Батия здобули Київ і страшно його зруйнували. Також і цим разом потерпіли наші церкви та літературні цінності.

Київська Держава почала поволі-поволі підупадати. До того спричинилися її величезна територія, невпинний процес поділу держави на князівства, і введення сеньйорату, тобто системи князювання на київському престолі старшого князя, що привело до занепаду влади та авторитету великого князя київського, який не мав реальної сили тримати в покорі інших князів.

Силу Києва підривала й постійна війна з половцями. Вони перетворили Київщину на пограничну військову смугу й робили життя там небезпечним. За 10 років (1184-1194) Київщина витримала 20 походів на половців і половців на Україну. Половці перетинали торговельні шляхи, які зв'язували Київ з Візантією, що відбивалося на добробуті Києва.

Крім того, настала зміна у світовій ситуації. В наслідок хрестоносних походів для звільнення Гроба Господнього в XI-XII ст. поживалися безпосередні стосунки Західної Європи і Сходу: вони показали патриціатові Італії простий шлях морем на Схід, і Україна опинилася осторонь світової торгівлі.

Можливо, що Київська Держава перемогла б усі труднощі, які поставали перед нею, але татарська навала завершила її занепад. Під тиском татар людність кидала свої оселі, шукаючи затишніших місць. Київ був спустошений.

ПЛЕКАЙМО ІСТОРИЧНО-ДЕРЖАВНИЦЬКУ СПАДЩИНУ!

(Особливі річниці в 1990 році)

В сучасній Україні проходить могутня хвиля оживлення державницьких традицій, героїчних подвигів під час визвольних змагань та звеличання славних історичних подій. У цих національно-скріплюючих процесах мусить брати участь теж вся українська діаспора.

В 1990 році відзначатимемо як щорічно Універсали 22 січня, річниці Тараса Шевченка, відновлення Української Держави 30 червня 1941 року та наші церковні свята. Крім них у 1990 році припадають визначні особливі річниці, що їх доцільно відзначувати у всенародніх розмірах на виховно-вишкільних імпрезах, на наукових форумах та в публіцистиці.

Для всього громадянства, а зокрема для національно-визвольного руху, для Організацій Українського Визвольного Фронту пропонуємо включити у свої пляни праці наступні особливі річниці:

— 5 березня — 40-річчя від загибелі (1950 року) на полі бою з комуністичними наїзниками *ген. Романа Шухевича-Тараса Чупринки*, Голови Бюра Проводу ОУН (1943-45), Провідника ОУН на Українських Землях (1945-50), Генерального Секретаря Секретаріату УГВР (1944-50), Головно-го Командира УПА (1944-50).

— 65-ліття з дня створення СВУ-СУМ і 60-ліття (9 березня-19 квітня 1930) від ганебного судилища російських імперіялістів над провідними діячами СВУ-СУМ.

— 22-29 квітня — 75-ліття від славної перемоги Українських Січових Стрільців (1915) над російськими військами на *Маківці*. УСС стали першою формацією українського національного війська у ХХ столітті.

— 29 липня — 975-ліття від смерти великого князя *св. Володимира Великого* (1015), за панування якого запроваджено християнство в Україні-Русі й засновано Українську Церкву. Великий князь Володимир був визначним полководцем, меценатом української культури та політиком.

— 29 липня — 125-ліття від народження митрополита Української Католицької Церкви *Андрея Шептицького* (1865), який розбудував помісність Церкви і підняв її до патріархального рівня.

— 4 вересня — 5-ліття від загибелі в російській неволі визначного й талановитого українського поета й діяча *Василя Стуса* (1985).

Крім повищих річниць поручаємо також звернути увагу на відповідне відмічення доповідями, статтями, святочними імпрезами, на виховно-вишкільних форумах ще таких річниць:

— 10 лютого — 50-ліття від зформування *Револьюційного Проводу ОУН* (1940), що його очолив Степан Бандера, прізвиськом якого по сьогодні

нішній день називають українських націоналістів-революціонерів. ОУН під проводом Степана Бандери і його наступників є по сьогодні авангардом української національно-визвольної боротьби.

— 90-ліття від появи славного твору *Миколи Міхновського* «Самостійна Україна» (березень 1900), присвяченого тарасові Шевченкові, що став програмовим кличем створеної 1900 року Революційної Української Партії, основою програми Української Народньої Партії та засновком організованого українського націоналістичного руху, зокрема ОУН.

— 12 лютого — 45-ліття від загибелі в бою з московськими окупантами полк. *Дмитра Клячківського-Савура-Охрима* (1945), Головного Командира УПА (1943), Командира УПА-Північ (1944-45), Крайового Провідника ОУН на Північно-Західніх Українських Землях (1942-45), члена Проводу ОУН.

— 15 квітня — 280-ліття від вибору на гетьмана України *Пилипа Орлика* (1710), безкомпромісного борця за Українську Державу, послідовника гетьмана Івана Мазепи в боротьбі проти російського імперіялізму, найвизначнішого «мазепинця».

— 70-ліття від заснування *Української Військової Організації* (літо 1920) з начальним комендантом полк. Євгеном Коновальцем, що вела збройну й вишкільно-пропагандивну діяльність проти окупантів України та стала співосновником ОУН.

— 11-го липня — 45-ліття від загибелі в московській тюрмі Лефортово Президента Карпатської України, о. д-ра *Августина Волошина* (1945).

— 17 вересня — 45-ліття від загибелі в бою з москалями *Якова Бусла-Київського* (1945), вишкільного референта в Проводі ОУН, чільного публіциста.

— 30 вересня — 60-ліття від замордування польськими окупантами сот. *Юліяна Головінського* (1930), Крайового Провідника ОУН на ЗУЗ, співосновника ОУН, бойового референта Начальної Команди УВО і коменданта УВО на ЗУЗ, командира бригади УГА.

— 28 листопада — 40-ліття від загибелі в бою з більшовиками сот. *Осипа Дякова-Горного* (1950), заступника генерального секретаря УГВР, члена Проводу ОУН і Провідника ОУН Львівського Краю, редактора офіціозу ОУН «Ідея і Чин», визначного публіциста.

— 28 листопада — 20-ліття від замордування москалями *Алли Горської* (1970), талановитої мисткині.

— грудень — 45-ліття від загибелі ген. *Дмитра Грицяя-Перебийноса*, шефа штабу Головного Командування УПА, члена Проводу ОУН від 1940 р., і *Дмитра Маївського-Тараса*, члена Бюра Проводу ОУН (1943-45), редактора офіціозу ОУН «Ідея і Чин» (1942-45).

Наука, дослід

Святослав КАРАВАНСЬКИЙ

РОЛЯ ГАЛИЦЬКОЇ ЛЕКСИКИ В ПРОЦЕСІ ВИРОБЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Вступ

Історична доля галицьких і наддніпрянських українців склалася так, що ці дві галузки єдиного народу впродовж століть належали до різних державних формацій. Хоч цей факт і відбився на розвитку культури обох Україн, проте в процесі вироблення української літературної мови брала однакову участь освічена верства і Галичини і Наддніпрянщини.

Українофоби всіх мастей брались та беруться на всі способи, аби цій співпраці перешкодити. Така тенденція знайшла свій вияв навіть у науковій термінології, де терміном «галицький діалект» окреслювано лексично-правописний варіант української мови, практикований у Галичині. Варіант цей виник, коли галицьке суспільство дістало певну обмежену змогу розвивати свою культуру у цісарській Австро-Угорщині, а наддніпрянський варіант української мови ще не було аж так вироблено, щоб задовольнити культурні потреби галичан. Це відставання Наддніпрянщини сталося в наслідок царських указів, що забороняли й переслідували українське слово. Якщо мова красною письменства на Україні досягла досить високого рівня, то через царські утиски майже не було розвинуто наукової, публіцистичної, правничої, економічної, педагогічної, медичної та іншої термінології. Зате розвиток національного шкільництва, преси, театру й громадського життя в Австро-Угорщині після революції 1848 року сприяв успіхам української мови в Галичині, де свідоме громадянство стало збагачувати народню мову новою лексикою, відповідно до потреб життя.

Треба сказати, що термін «галицький діалект» українофоби вживали, щоб дискредитувати не лише галицьку мовну практику, але й саму українську літературну мову, називаючи її «галицьким діалектом».

Як не дивно, але подекуди й у вільному світі можна почути термін «галицький діалект», коли йдеться про мовну творчість галичан. Навряд чи треба переконувати читачів, що така тенденція не сприяє співпраці обох Україн. Наявність цієї тенденції серед свідомого українства — чи то в Україні, чи у вільному світі — можна пояснити браком реального знання й розуміння ролі варіантів української мови в процесі її вироблення.

Ця обставина спонукала мене до написання розвідки, яка, бодай частково, може заповнити прогалину у свідомості нашого покоління.

Предмет

Відтворити модель розвитку й постання літературної мови кожного народу не завжди легко, а у випадку української мови це ускладнюється ще й тим, що в Україні протягом останніх 60-ти років зовсім не існувало об'єктивної історичної, літературознавчої й мовознавчої науки. І отже там немає літератури, доступної читачькому загалові, яка висвітлювала б це питання на рівні сучасних вимог.

Лише у вільному світі читач може знайти таку літературу, яка, видавана здебільшого приватно, не може похвалитися великими тиражами. Найповнішим (і zarazом найдоступнішим) дослідженням з історії української мови є праця Юрія Шевельова «Українська мова в першій половині XX століття (1900-1941)», видана видавництвом «Сучасність» 1966 року. Хоч ця праця розглядає розвиток нашої мови впродовж порівняно короткого періоду, вона дає уявлення про обставини й шляхи формування української літературної мови.

Якщо Ю. Шевельов викладає історію питання в поєднанні з історією та політикою держав, то автор цих рядків поклав собі за мету дати широкому читачеві відчуття, наочне уявлення про роллю одного з варіантів української мови в процесі її розвитку.

Словник української мови Б. Грінченка

Словник Бориса Грінченка (СГ), що виходив друком протягом 1907-1909 років, являє собою колективну працю мовознавців, розпочату 1864 й завершену 1904 р. Словник фіксує десь 68.000 слів та зворотів, які упорядники добирали з усієї виданої до 1876 р. української літератури, а також з кількох видань, виданих пізнішими роками — до 1902 р. включно. Отже, словник повністю реєструє словниковий запас української мови трьох перших чвертей — і частково — останньої чверти XIX ст. У доборі лексики упорядники практикували соборницьку засаду: використано джерела з усіх Україн: Наддніпрянщини, Галичини, Буковини, Закарпаття. Наукову вартість словника побільшує ще й та обставина, що кожне слово, наведене у словнику, має «пашпорт»: назву джерела, ім'я автора й сторінку видання, звідки його узято. Це дає змогу сьогоднішньому дослідникові визначити з певною мірою точності «місце народження» тої чи іншої лексичної одиниці.

Той, хто користувався словником, не міг не зауважити, що деякі слова у словнику, поруч із перекладом на російську мову, мають шифр *Желех*. Так Б. Грінченко позначав лексику, узятую з «Малорусько-німецького словаря» Е. Желехівського й С. Недільського, виданого у Львові 1886 р. Цей словник, серед іншої, фіксував і лексику, поширену й уживану галицьким варіантом української мови в останній чверті XIX ст.

Сучасним українським мовцям, а надто опонентам «галицького діалекту», цікаво буде довідатись, які саме слова Б. Грінченко брав із словника

Желехівського, з тим що не знаходив їх в усій нашій українській літературі, виданій до 1876 р. Ось ці слова: *безпідставний, безпосередній* (у СГ *безпосередний*), *безсторонній, важливий* (у сучасному значенні), *величезний, виріб* (у значенні *продукт*), *знавець, людність, наддніпрянець (!), непомилність, обов'язковий, обсяг, поступ, розвиток, суспільний, хибний*.

Приклади ці взято навмання, їх можна зустріти на кожній сторінці СГ. Безперечно, що не всі ці слова належать виключно до галицької лексики. Деякі з них (як от *величезний*) просто не потрапили до літературних джерел, хоч і були вживані. Деякі з цих слів мають спільний корінь та значеннєвий зв'язок з поширеними на всій Україні словами, наприклад, *суспільний*. Слово це, без сумніву, має прямий зв'язок із словом *суспіль*, що значило *поруч, разом*, і було вживане в усій Україні. Але немає жодного сумніву і в тому, що більшість наведених тут слів, коли й не походило, то набрало широкого вжитку саме в галицькому мовному середовищі.

Наведу тут ще три цікавих гасла із СГ:

«ЖОВТЕНЬ — Сентябрь. . . У галичан — октябрь, а для сентября у них — вересень. Желех. . .

ЛИСТОПАД — Месяц октябрь. . . Галичане употребляют это слово для обозначения месяца ноября. Желех. . .

ГРУДЕНЬ — ноябрь. . . В галицких календарях: декабрь. Желех».

Як бачимо, українська літературна мова у назвах місяців дотримується галицької термінології.

Наявність у СГ слів, узятих із словника Желехівського, з тим що їх не було в інших джерелах, змусила мене поцікавитись, яка взагалі частка «західньої» лексики у словнику Грінченка.

Я вибрав навмання з кожного тому СГ чотири сторінки й підрахував на цих сторінках кількість усіх лексем, а потім число лексем, узятих із західньоукраїнських джерел. Усіх лексем я нарахував таким способом 631. Узятих із західніх джерел — 143, тобто 23%. Отже, приблизно 23% лексики СГ належить до західньоукраїнської лексики.

Такий спосіб, ясна річ, тільки приблизно відбиває кількісне співвідношення лексики з різних сторін України у СГ. Але й це приблизне співвідношення досить промовисте. Звичайно, не вся «західня» лексика словника Грінченка потрапила до «фонду» сучасної літературної мови, так само, як і велике число «східніх» слів, наведених у СГ, лишилось поза цим «фондом». (СГ поруч із літературною лексикою реєстрував лексику діалектно-місцеву, яка не знайшла місця в літературній мові). Але буде великою помилкою недооцінювати вклад, зроблений галицькими просвітянами у розвиток нашої мови тоді, коли на Наддніпрянщині діяли царські укази.

Розвиток мови можна якоюсь мірою порівняти до спорудження кількох поверхового будинку: зразу кладуться підвалини, тоді перший, другий і т.д. поверхи. Підвалини й перший поверх української літературної мови було закладено Котляревським, Шевченком та ін. українськими письменниками, але через царські утиски, другого поверху наддніпрянці так і не поклали. Другий поверх української літературної мови було покладено в Галичині протягом 1870-1900 рр. У цьому будівництві галичанам сприяла

австрійська конституція 1867 р., де було записано: «Усі народності держави, що належать до різних рас, рівноправні: кожна має непорушне право зберігати й плекати свою національність і свою мову»¹.

У таких умовах розвивався галицький варіант української мови, і саме в останній чверті XIX ст. стався його шпаркий розвиток. На цей період припадає громадсько-політична й видавнича діяльність у Галичині Івана Франка.

Затим що Франко був одним з найчільніших українських письменників й одним з тих, хто розвивав, удосконалював і практикував галицький варіант української мови, дуже до речі буде зазирнути до мовної лябораторії цього великого сіяча на ниві української культури.

Мовна лябораторія І. Франка

Мою увагу привернула стаття І. Франка «Соціалізм і соціал-демократизм», опублікована 1897 р. й перевидана видавництвом «Сучасність» у збірці статей І. Франка «Про соціалізм і марксизм» (1966 р.). Рік написання згаданої статті збігається з досягненням галицьким варіантом української мови своєї зрілості. І саме на цей час (1904 р.) припадає завершення праці Грінченка над «Словником української мови». (З використаних джерел у СГ найпізніші датовано 1902 роком. Взявши до уваги час, потрібний для підготовки видання до друку, матимемо майже повний збіг у часі появи Франкової статті та найпізніших джерел, використаних у СГ).

У названій статті І. Франко послуговується науковою, економічною й публіцистичною лексикою, поширеною в Галичині в останній чверті XIX ст. Саме цю лексику Б. Грінченко старався не вводити до словника. У передмові до словника Б. Грінченко наголошує, що, добираючи лексику, він не акцептував мовних неологізмів, запроваджуваних окремими авторами. Ось слова Грінченка: «Щодо слів, вироблених самою літературною мовою, ми стояли на тому, що словникуванню підлягають лише такі з них, котрі якоюсь мірою здобули вже право громадянства у літературній мові»². Досить показовий під цим оглядом той факт, що творів І. Франка (ні літературних, ні публіцистичних) немає серед використаних Б. Грінченком джерел. З Франкової спадщини серед джерел фігурують лише етнографічні записи. Іншими словами, до української лексики, твореної в останній чверті XIX ст., Б. Грінченко ставився з певним упередженням. А що таку лексику творено у цій чверті переважно в Галичині, то цю лексику відбито у словнику лише частково.

Виходячи з цього засновку, доцільно було вибрати із згаданої статті Франка лексику, що належить до сучасної літературної мови, але якої не реєструє СГ. Це й буде лексика вживана, поширена й вироблена у Галичині в останній чверті XIX ст.

Таких слів та зворотів (лишивши на боці інтернаціоналізми) я зустрів у Франковій статті «Соціалізм і соціал-демократизм» майже дві сотні (198). Слова ці й собі належали до кількох категорій:

I. Зразки лексики Франка (лівий стовпець), що має спільну основу з лексикою словника Грінченка (правий стовпець). Слова пронумеровано відповідно до порядку слів у зробленій вибірці.

4. висновок	виснувати
19. завдячувати	завдячати
25. залізниця	залізний
27. засідання	засідати
32. здійснити	дійсний
42. нерівність	нерівний
43. обмін	обмінити
59. попередник	попередній
61. порівняння	порівняти
70. поява	появляти(ся)
78. проїнятий	проїмати, проїняти
86. складник	складний
90. урядовий	уряд
93. частковий	частка

Я навів тут лише частину цієї категорії слів з усього числа 93, щоб дати уявлення читачеві, про що йдеться. Деякі з цих слів (як от *урядовий*) могли вживатися й на інших теренах України, але через відсутність їх у друкованих джерелах, оброблюваних Грінченком, або й через недогляд, вони не потрапили до СГ. Проте, немає сумніву, що більшість з наведених форм дістала поширення й узвичаїлась у мовній практиці галичан саме завдяки розширенню в Галичині другої половини XIX ст. сфери вжитку української мови. Досліджувана праця I. Франка — це наукова стаття на соціально-економічну тему. Потреба висловлюватись на такому рівні ставила вимоги до мови, її треба було творити й удосконалювати. Цю працю й виконала галицька культурна еліта в останній чверті XIX ст.

II. Зразки лексики Франка (лівий стовпець), що різняться змістом від лексики словника Грінченка (правий стовпець), хоч мають однакову форму.

94. видатки (= витрати)	видаток (= намот)
96. випрацювати (= розробити)	випрацювати (= заробити важкою працею)
100. далеко (= значно)	далеко (= неблизько)
102. добровільно (= своєю охотою)	добровільно (= доброзичливо)
103. задуманий (= запланований)	задуманий (= задумливий)
111. приріст (= збільшення)	приріст (= наріст на дереві)
115. ступінь (= щабель)	ступінь (= крок)
117. товари (= речі)	товар (= худоба)

Таких слів я вибрав 24. Розширення сфер та функцій мови впливали на саме значення вживаних слів. Як бачимо, широта обріїв мови дуже безцеремонно ламала значення лексичних одиниць, усталені попереднім розвитком і засвоєних мовцями. Слова дістають цілком нові значення, і саме з такими новими значеннями їх згодом засвоює літературна мова.

III. Слова з лексики Франка (лівий стовпець), спряжені з двох інших українських слів (правий стовпець).

118. <i>всевладний</i>	<i>все + владний</i>
120. <i>дороговказ</i>	<i>дорога + вказувати</i>
122. <i>надвишка</i>	<i>над + вишка</i>
126. <i>розв'язка</i>	<i>у СГ наведено розв'язок</i>
128. <i>співчуття</i>	<i>спів (як у співробітник) + чуття</i>

У цій категорії слів (числом 11) всі слова правого стовпчика, крім прикметника *владний*, наявні у СГ. Слово *владний* належить до галицької лексики, можливо, запозиченої з польщизни.

IV. Галицькі українізми або староукраїнізми з лексики Франка, що їх не наводить словник Грінченка.

- 129. *безоглядний*
- 130. *виключний*
- 131. *існування*
- 132. *існувати*
- 133. *ненастанно* /
- 134. *нечуваний*
- 135. *підприємець*
- 136. *полекша* (сучасне *полегша*)
- 137. *похибка*
- 138. *представник*
- 139. *пристрасний*
- 140. *прояв*
- 141. *речення*
- 142. *рік-річно*
- 143. *спадкоємство*
- 144. *тотожний*
- 145. *чимраз* ×
- 146. *щонайменше*
- 147. *який будь*
- 148. *якнайвищий*

Галицька освічена верства й великою мірою сам І. Франко добирають потрібну їм лексику частково з народньої мови: *чимраз, який будь*; частково відроджують староукраїнізми: *речення*; частково творять нові слова, взоруючись на споріднені мови: *безоглядний*; і частково творять нові слова за українськими словотворчими моделями: *прояв, представник*.

V. Лексика Франка спільна з польською.

- 149. *виборчий*
- 150. *визиск*
- 153. *виключений*
- 154. *відповідальний*
- 155. *кричущий* (сучасне *кричущий*)
- 156. *незрівнянний*
- 157. *непорозуміння*
- 158. *остаточно*

159. *поступовання*
160. *потвердити*
161. *природознавство*
162. *розвій*
163. *тортури*
164. *устрій*
165. *ухвала*
166. *чинний*
167. *чинник*
168. *цілковитий*

Спільна з польською лексика не конче є запозиченням з польської. Близькість мов допускає можливість рівнобіжного існування лексем подібної структури. Так, слова *незрівнянний*, *чинний* та *й відповідальний* могли бути такими спільними для польської й української мов словами.

VI. Лексика Франка спільна з польською та російською.

169. *заняття*
170. *мыслитель*
171. *остільки* (поль. *o tyle* + рос. *постольку*)
172. *поняття*
173. *попросту*
174. *родовий*
175. *скромний*
176. *скромність*

VII. Лексика Франка спільна з російською.

177. *благотворний*
178. *выписка*
179. *наово*
180. *населення*
181. *наскільки*
182. *очевидно*
183. *по-военному*
184. *положення*
185. *постійний*

VIII. Лексика Франка іншомовного запозичення.

186. *брутальний* (десь, певно, німецького)
187. *брутальність*
188. *непересічний*
189. *пересічний* (на зразок німецького *durchschnittlich*)

IX. Мовні звороти Франка, словником Грінченка не зафіксовані.

190. *виссаний з пальця*
191. *гідний подиву*
192. *до певної міри*
193. *звести докупи*
194. *іти рука в руку*
195. *лишаючи на боці* (= не згадуючи)

196. *на подив*
197. *обертатись проти чогось, когось*
198. *розумітися само собою*

Як бачимо, шляхи збагачення рідної мови були дуже різноманітні. Уся досліджена (й частково наведена) тут лексика належить до мовної творчості галичан останніх десятиріч XIX ст. Потреби модерного спілкування й висловлювання збагатили — і якісно, і кількісно — галицький варіант української мови, а згодом і літературну мову всієї України. Досліджуючи нову лексику у згаданій праці І. Франка, не треба забувати, що кожне нове слово творило в мові цілу родину споріднених слів, напр.; *здійснити, здійснений, здійснюваний, здійснення, нездійснений*.

Було б, однак, помилкою вважати, що все, практиковане у мові галичан, перейшло до української літературної мови. Усякий творчий процес характеризують творчі пошуки, а пошуки часом дають неповноцінну продукцію. Це саме має місце і в мові. Той же Франко у досліджуваній статті вживає лексику, яка не зайшла до літературного варіанту української мови: *будучина, власть, вмішуватись, заведення, обширний, основник, основувати* (але *заснування*), *писатель, правительство, спосібність* та чимало інших. За моїм обрахунком у Франковій статті «Соціалізм і соціал-демократизм» число новотворів становить більше як 25% (!) загальної лексики статті. Половину цієї лексики адоптовано сучасною літературною мовою, а половина так і лишилася ненормативним мовним матеріалом.

Галицьке культурне життя XIX століття було свого роду лябораторією, де випробувано нові мовні зразки, засвоювані або відкидвані потім літературною мовою. З наведених прикладів та їх числа можна зробити висновки, який поштовх у розвитку рідної мови зробив її галицький варіант. Називати такий продуктивний варіант мови діалектом значить грішити, понадусім, проти істини, бо жоден український діалект не вніс до нашої мови стільки наукової, публіцистичної, економічної, педагогічної, мовознавчої та навіть розмовної лексики, як її галицький варіант.

Дальша доля галицького варіанту української мови

Історична доля сприяла галичанам на ниві культури й після Визвольних Змагань. Тоді коли в УССР, навіть за часів «українізації», над мовознавцями й українством взагалі висіла окупаційна сокира, то в умовах польської, хоч і кучої, демократії галицький варіант української мови міг розвиватись без диктату. На жаль, Галичина часів Польщі не лишила нам поважних лексикографічних праць — словників — де б галицький варіант української мови знайшов належне відбиття. Проте в повсякденному житті галичан і далі розвивалася українська лексика, зокрема спортова, військова, громадсько-організаційна, юнацько-таборова термінологія. Загально кажучи, нема такої сфери вжитку мови, де б галицька мовна практика не лишила своїх вдалих лексичних розв'язок.

Наведу тут лише кілька зразків такої лексики, поширеної чи не серед усіх мовних середовищ вільних українців:

Спортова	Військова	Мішана
відбиванка	бойка	визнавець
змагун	відбезпечити	гуртівня
копаний м'яч	затинка (= осічка в УССР)	непроминальна вартість
руханка	криївка	оприлюднити
	поготівля	післанництво (= місія)
	розстріляння (= бойова лава)	ракето-літак

Наведена лексика має усі підстави стати всеукраїнською лексикою.

З другого боку, у мові галичан подекуди «прижилися» оті «невдалі пошуки», що не зайшли до літературної мови: *відзискати, негодування, обильний, оперуючий, розвідочний* та ін.

Але це негативне й небажане явище не зменшує ролі галицького варіанту української мови в процесі розвитку літературної мови.

Підсумки

Українське соборне мовознавство мусить уважно ставитись до мовної стихії галичан, беручи з неї все, що збагачує українську мову. Це мусить бути засадою праці над виданням українських словників у діаспорі. На жаль, шанси на випуск таких словників — передусім правописного — заходами наших наукових інституцій і далі дуже низькі, дарма що сьогоднішня Україна чекає «розкутого» слова і не задовольняється ні офіційним правописом, ні офіційною мовною практикою. Зрозуміння цього факту ще не прийшло до наших наукових організацій.

Цю справу — справу видання українських духом і буквою словників, які були б позитивні і для України, і для діаспори, — на мою думку, мусять перебрати наші бойові політичні організації. Саме цим організаціям найлегше усвідомити, що названа справа — справа політична. І її належить розв'язувати, як невідкладну поміч незалежним культурним силам України.

Примітки

1. Юрій Шевельов, «Українська мова в першій половині ХХ століття (1900-1941)», «Сучасність», 1987, стор. 18.
2. «Словарь української мови», збірала редакція журналу «Кієвская Старина». Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко. У Києві, 1907, том I, стор. ХХІХ.

Микола МЕЛЬНИК

ЕМІГРАЦІЙНІ УРЯДИ ТА ЇХ ІСТОРИЧНО-ПРАВНА АНАЛІЗА

(Продовження, 3)

На міжнародній арені польські діячі та представники польського уряду (І. Падеревський, Р. Дмовський, Ю. Пілсудський) поширювали брехливі вістки про «бандитизм» українців та їх «злочини» супроти поляків, щоб прихилити для себе антантські кола, бо, мовляв, поляки тільки обороняють правопорядок та стремлять до охорони польського населення в Східній Галичині (в подвійній кількості) перед «злочинами» українців, включно із закидами про українські знущання над польськими полоненими. Відворотно, українцям приписували ті злочини, яких допускалися самі поляки проти українців.

Це й спричинилося до того, що Міжнародний Червоний Хрест вислав своїх представників до полонених поляків в таборі коло Коломиї (около 1000 полонених). Вони були прямо заскочені порядком, який був у таборі. Вони заявили, що можна тільки побажати, щоб так було в усіх інших таборах. Опісля представники МЧХ звиділи 4 інші польські табори і ствердили те саме.

Уряд ЗОУНР обороняв усіма дипломатичними засобами українське населення від польського терору, розсилав матеріяли до світової преси і ноти на Мирову Конференцію. Згадати треба ноту Євгена Петрушевича про польський терор і другу обширну ноту міністра закордонних справ В. Темницького і міністра справедливости О. Бурачинського з 29-го липня 1919 р., в який на 16 сторінках дрібного друку вираховано докладно всі злочини, вчинені поляками на мирнім українським населенню.

Дальше, уряд ЗОУНР зібрав обширніші матеріяли про погроми і безправства, творені польськими урядовими чинниками, і передав їх антантським міністрам. Ці матеріяли були пізніше перекладені на українську мову і видані двома томами п. н. «Кривава Книга — матеріяли до польської інвазії на українські землі Східньої Галичини 1918-1919 року».

В тій книзі м.і. подано, що протягом 1919 р. польські військові відділи вчинили погромні напади на 89 місцевостей, де допустилися 372 убивств людей через повішення, застрілення або катування.

Серед цих жертв було 6 священиків, 2 дяків, 2 начальників громад, 16 малих дітей і 43 жінок.

В селі Кільчицях коло Самбора страшенно скатовано 3 жінки і, не ждучи на їх смерть, польські вояки закопали їх живцем в землю.

В селі Коблянська Воля польські вояки підпалювали хати, а коли господарі, жінки й діти вискакували з горючих хат, їх стріляли.

В Монастириськах польські вояки арештували 10 червня 1919 р. місцевого пароха, 73-літнього о. Захара Підляшецького, та його помічника о. Альберта Галібея, їх страшенно побили прикладами крісів по головах так, що витікав мозок, а опісля обляли гарячою водою і закопали плиткою в землю.

Подібно без ніякої причини розстріляли вони відомого українського композитора о. Остапа Нижанківського.

Протягом 1919 р. забрали вони понад 100.000 людей до в'язниць та концентраційних таборів. Між ними була майже вся інтелігенція — священики, адвокати, лікарі, учителі і т.п., а навіть жінки з малими дітьми, або вагітні¹.

В «Кривавій книзі» подано прізвища арештованих 374 священиків, 44 монахів ЧСВВ, 6 богословів та 44 монахинь монастиря св. Мокрини у Львові.

В книжці о. Михайла Ваврика «По Василянських монастирях» читаємо:

«Проте таке повне відокремлення від світу не перешкодило окупаційній польській владі в 1919 р. запроторити до концентраційного табору в Домб'ї тридцятку Богу духа винних крехівських ченців, що й за тюремними дротами і серед усяких найтяжчих обмежень вели далі свій строгий спосіб монашого життя. При чому не побоюлася польська влада загарбати і розбазарити дорожочинні скарби крехівської церкви й бібліотеки, які згодом попродали навіть на заграничних ринках старовини так, що тільки частинно вдалося їх ревіндувати щопиш при допомозі самої Апостольської Столиці².

Жовківська друкарня була вивезена, а монаша братія запроторена за таборові дроти Домб'я за те, мовляв, що за української влади в монастирі друкувалися аж дві військові газети»³.

«Кривава Книга» наводить погромницькі напади різних військових відділів і так званої «летючої поліції» в 64 містах, містечках і селах, під час яких грабовано все, що мало вартість, а хати палено. Знищування та насилування жінок і дівчат прибирало звірячий спосіб.

«В Піддубцях вояки польського відділу насилували жінок в той звірячий спосіб, що вояки тримали жертву за руки і ноги, а другі по черзі її насилували.

В Перучині на прохання місцевої польської дідички Ванди Блінської польські вояки запрягли селян до плуга, а жінок до борони і так під побоями примушувано їх працювати для дідички.

В Ганевичах зганяли дітей і примушували їх пастися на траві,

1. М. Стахів. «Західня Україна», т. VI/2, стор. 55-57.

2. о. Михайло Ваврик. «По Василянських монастирях», стор. 72.

3. Там же, стор. 137.

а потім гнали їх батогами до водопою в ріці і казали пити брудну воду.

В Східниці коло Дрогобича ранених і побитих посипувано і настирано сіллю і бито далі⁴.

З погромами були злучені безчещення українських церков. В Немиловичах і Домажирі українські католицькі церкви переміновано в стайні для коней і уступові місця. В Бортняниках вояки ограбили церкву з усіх церковних освячених посудів, а Святі Дари розкинули по підлозі. В Маріямполі вдерся відділ польського війська до церкви під час Богослуження, подер усі церковні прапори, поламавав хрести і понищив священні книги на престолі⁵.

Жахливі відносини панували по таборах полонених. Наприклад, в Стшалковій, де на 26-го липня 1919 р. було понад 10 тисяч людей, понад 3 тисячі було хворих на тиф. Відносини викликали жах. Незалежно від нелюдських обставин, над голими, босими й обдертим полоненими польські жовніри знущалися в спосіб, який перевищував всякі поняття дикунства:

«Мені приходилося, — розказує очевидець, — щоденно після обіду бачити, як польські жовнярі під проводом свого старшини, польського підпоручника Маліновського, виконувати екезекуції над нашими людьми:

Всі мусіли ставати в ряд, хто мав штани, мусів їх спускати і по черзі підходили до підп. Маліновського та кластися перед ним на землю; згаданий поручник ставав йому лівою ногою на ший, а правою держав нагайку (з телефонічного дроту) і бив. Рівночасно з правої сторони битого стояв польський жовнір з приложеним до голови револьвером, щоб битий не кричав».

(«Кривава Книга» стор. 58)

Про це писав «Роботнік», офіціоз Польської Партії Соціалістичної в статті п.н. «Пекло в Стшалкові» дня 8-го липня 1919 р.:

«Биття і катування полонених є на щоденнім порядку. Всіх поміщених в бараках карають палками, якщо тільки один із бараку втече. Б'ють аж до втрати свідомости і нераз люди вмирають під палками».

Той самий часопис писав 16-го жовтня 1919 р. про табір полонених в Берестю:

«Два місяці тому з табору, що числив 6.000 полонених, вивожено щоденно від 50 до 100 трупів. . . Трупи хоронять дотепер плит-

4. М. Стахів. «Західня Україна», т. VI/2, стор. 58-59.

5. М. Стахів. «Західня Україна», т. VI/2, стор. 60.

ко так, що вони вистають із землі. Тепер українські полонені в таборі виглядають, як смерть. Деякі вже не можуть говорити. . . Плютоновий (підстаршина), познаньчик, ходить постійно з палкою і б'є по костях, по голові, повибивав кільком із них очі. З розпачі кількох кинулося в ріку Буг і потопилося, а кількох підризало собі горло. . . ».

В статті в «Роботніку» дня 8-го листопада 1919 р. було м.і. написано:

« . . Інформація про відносини, які панують в таборах в Бересті Литовськім, мусить викликати переляк.

Біль стискає за горло, коли читати, що полонені вмирають від голоду і від заразливих хворіб, — цілий табір, то одна трупарня. . .

Йдеться тут не про погроми, але про річ сто разів гіршу, бо про убивство голодом і хворобами полонених осіб, забутих небом і землею, триманих, як злочинців, хоча їх виною є тільки те, що їх взято в полон.

А ствердила цей жахливий стан справи не якась сторонична комісія, але комісія Міжнародного Червоного Хреста.

(М. Стахів «Західня Україна», т. VI/2, стор. 60-62)

Повище подано тільки прикладово злочини, яких зазнав від т.зв. «братнього» польського народу український нарід в 1919-1921 рр. В «Кривавій книзі» подано тільки ту частину, яку вдалося зібрати на окупованих польськими військами теренах. Вони й були подані до відома антантських міністрів, які під впливом польської пропаганди не схотіли їх взяти на розгляд.

Виймок становили британський прем'єр Льюїс Джодж та ген. Бота, які закидували польській делегації, що поляки ще остаточно не закріпили своєї державности, а вже стали імперіялістами.

Тут треба згадати славного польського письменника Владислава Ярошевського, який звернувся до польського уряду з домаганням покінчити ті злочини. В своїй декларації він м.і. писав: «Треба нарешті скінчити з тортурами людей. . . Треба їх випустити якнайскоріше на волю, якщо ми не маємо брати на наше сумління непотрібну смерть сотень тисяч. . . Між ними є багато невинних жертв, ув'язнених через помилку і фальшиві денунціації»⁶.

Серед таких обставин еміграційний уряд ЗУНР діяв на політичному відтинку, домагаючись державного статусу для Східньої Галичини та рівночасно протестуючи проти польського терору на зайнятих західніх українських територіях. В тому часі були дві українські дипломатичні місії — одна для ЗУНР і друга для УНР. Треба підкреслити, що вони виступали об'єднано в українській справі, чого доказом може бути меморіал посла УНР при Апостольській Столиці о. Ксаверія Бонна п.н. «Ук-

6. М. Стахів. «Західня Україна», т. VI/2, стор. 64.

раїнська справа та польські переслідування проти українців-католиків», зложений папі Бенедиктові XV дня 30-го вересня 1920 р.

Меморіал був протестом проти польських звірств над українцями в польських в'язницях та концентраційних таборах, в яких ув'язнено понад 600 українських священиків. Далше наведене тероризування перемиського єпископа Йосафата Коциловського:

«Багато разів польське військо окружувало єпископську палату, а самому єпископові в кімнаті польські вояки приклали до чола наладований револьвер з погрозою його негайного розстрілу».

Також наведено частину звіту Комісії Міжнародного Червоного Хреста після 4-ьох відвідин таборів воєнно-полонених та цивільних інтернованих. Наведено жахливі страхіття в Бересті Литовським:

«З дня 10 на 11 жовтня 1919 р., каже звіт, вмерло там 1.144 воєнних полонених. Від перших днів вересня вмирало пересічно 180 воєнних полонених кожного дня. Цей табір став справжнім 'Містом Вмерлих'»⁷.

О. Валерій Бонн звернувся з проханням, щоб Апостольська Столиця допомогла українцям проти тих жорстоких переслідувань Польщею. Автор вище наведеної праці зазначає, що він не знайшов жодних слідів, чи публікованих документів, чи Папа тоді або пізніше виступив в обороні переслідуваних українських вірних Католицькій Церкві польською католицькою владою за їх релігійні переконання і приналежність до української нації.

Ті терористичні злочини польської адміністрації посилились коли був укладений мирний договір з Німеччиною в Версаї дня 28-го червня 1919 р., який Польща підписала і в короткому часі ратифікувала. Він тільки устальовав західню границю Польщі. Найвища Рада Мирової Конференції кількаразово виносила протягом 1919 року рішення, що східня границя Польщі має йти по лінії етнографічній, т.зв. лінії льорда Керсона, на що польський уряд не хотів погодитися, бо його провідні діячі стреміли до відбудови Польщі в її т.зв. «історичних границях» — з-перед 1772 р. (Рішення Найвищої Ради з 26 червня, 21 листопада і 2 грудня).

В тому помагала полякам дипломатична діяльність Директорії УНР, яка була під впливом польських імперіялістів — Волопиновського, Кутиловського, Закржевського, Мазуркевіча і ін., які «помагали» українській делегації вести переговори з польським урядом.

На спеціальну увагу заслуговує ухвала Мирової Конференції з 8-го грудня 1919 р. про східню гарницю Польщі по лінії льорда Керсона. Кілька днів вчасніше, 2-го грудня 1919 р. голова дипломатичної місії і міністер справедливости та закордонних справ Андрій Лівіцький зложив у Міністерстві заграничних справ у Варшаві декларацію, підписану ним і

7. М. Стахів. «Західня Україна», т. VI/2, стор. 63-64.

трьома членами Місії (Михайлів, Понятенко і Ржепецький) в справі укладення договору між двома державами, згідно з якою до Польщі мали відходити східня Галичина, Холмщина, Підляшшя, західня Волинь і Полісся.

Ця декларація була узгоджена ще 15-го листопада 1919 р. в Кам'янці на тайній конференції членів уряду Симона петлюри, в якій галичани не брали участі. До її важности вимагалось підпису всіх членів Місії, що було вже рішено в умові про з'єднання двох держав та постановках Трудового Конгресу. Вона не була обговорювана на засіданні цілої Місії.

Цю декларацію прийняли поляки з великим задоволенням, як найкращу ofertу, яку обіцяли перестудіювати та остаточно допровадити до укладення договору.

Основою цієї декларації була умова, укладена між делегатом Директорії УНР Б. Курдиновським, росіянином, та прем'єром польського уряду І. Падеревським 24-го травня 1919 р., що польський уряд використав у Парижі для пропаганди, що, мовляв, Східню Галичину не заселяють українці, а тільки «русини» — ближче неозначений нарід.

Проти вище наведеної декларації виступали галичани, члени дипломатичної місії (Витвицький, Горбачевський, Новаківський, наддніпрянець Мшанецький) та політичні діячі, які в тому часі були у Варшаві і які устами д-ра В. Старосольського заявили, що коли Придніпрянська Україна не може допомогти Галичині, то не мусить їй шкодити*.

В наслідок декларації голови дипломатичної місії УНР Андрія Лівичького з 2-го грудня 1919 р. у Варшаві про незаінтересування українського уряду територією Західньої України, установи ЗОУНР, в тому числі і її делегація в Парижі, відмовились від спільних виступів з УНР і почали провадити цілком незалежну політику.

З початком 1920 р. уряд Західньої Области УНР на еміграції і його делегація в Парижі повернулися до попередньої назви ЗУНР, а також почали називати її територію Східньою Галичиною з огляду на те, що ця назва вживалася з пол. 1919 р. в актах Мирової Конференції в Парижі⁸.

Треба відмітити, що дипломатична діяльність еміграційного уряду ЗУНР під проводом Євгена Петрушевича була дуже активна.

Це був час, коли президент США Вудров Вільсон проголосив 8-го січня 1918 р. відомі «Чотирнадцять Точок», на основі яких мав заіснувати тривалий мир з правом на самовизначення всіх народів. Версальським договором (28-го червня 1919 р.) для забезпечення світового миру і міжнародної співпраці між націями основано Лігу Націй з осідком у Женеві. Багато провідних діячів вірило, що всякі спори між народами можна буде полагодити дипломатичним шляхом, замість війсьними діями. До таких оптимістів належав президент ЗУНР Євген Петрушевич.

Як уже було згадано, в тому дусі Найвища Рада Мирової Конференції винесла дня 2-го грудня 1919 р. (документ датований 8-го грудня 1919 р.) рішення про поділ Галичини на українську і польську.

* Текст цього виступу на кінці тієї праці — Ред. «В.Ш.».

8. «Енциклопедія Українознавства», т. 2, стор. 761.

Також мировий трактат в Севр з 10-го серпня 1920 р. між Туреччиною і суцесійними державами (Польщею, Чехо-Словаччиною, Румунією та Югославією) узнавав суверенність Польщі тільки на західню Галичину, себто польсько-чехословацьку границю до адміністративної границі між повітами Лісько і Турка, чим формально визнавав поділ Галичини на західню (польську) і східню (українську).

Румунія також не граничила з Польщею, а тільки із східньою Галичиною по лінії давньої буковинсько-галицької границі. Цим згаданий трактат відкидав польські претенсії до української території. З цієї причини польський уряд відмовився підписати згаданий трактат.

Найвища Рада вирішила дня 28-го лютого 1921 р., що «постанови мирового договору (у Версалі) про права національних меншин в Польщі не можуть бути прикладені до Галичини, бо вона лежить поза кордонами Польщі, а постанови про виконання мандатів і контролі Союзу Народів (себто Ліги Народів) над мандатором не можуть бути прикладені до Галичини, бо Польщу не наділено мандатом навести адміністрацію в тій країні. Не можна прикладати до цього моменту й приписів Гарської конвенції, бо в часі, коли заключено конвенцію, Польща як держава не існувала. Польща є тільки фактичним мілітарним окупантом Галичини, якої сувереном є згідно з 91 статтею договору в Сан Жермен держави Антанти»⁹.

Згідно з повищими рішеннями, Українська Національна Рада звернулася в квітні 1921 р. до Найвищої Ради з проектом державного устрою Галицької республіки із забезпеченням суверенності її націй — українців, поляків і жидів, чого не взято під розгляд.

В наступній ноті з червня 1922 р. Українська Національна Рада домогалася державної незалежності Галичини, як самотнього виходу з цього заплутаного положення.

Для підтримки дипломатичної акції през. Євген Петрушевича за кордоном, більшість членів Української Національної Ради, які від 1920 р. перебували на рідних землях, утворили Міжпартійну Раду відновлених партій, — Українська Радикальна Партія, Українська Трудова Партія, Українська Християнсько-Суспільна Партія, Українська Соціал-Демократична Партія, — яка дня 5-го листопада 1922 р. виступила із зверненням *«До всього культурного світу» як актом обвинувачення польського уряду за його тотальний терор над українським населенням Східньої Галичини, який нічим не різнився від большевицького безправ'я, та проти поповнених злочинів.*

Цей акт обвинувачення підписали: Григорій Хомишин — єпископ Станіславівський; Йосафат Коциловський — єпископ Перемиський, Самбірський і Сяніцький; о. Александер Лешкович Бачинський — генеральний вікарій Архидієцезії львівської (Митрополит Андрей Шептицький несприсутний); Юліян Романчук — б. віцепрезидент австрійського парламенту і б. голова Українського парламентарного клубу; д-р Володимир Бачинський — б. посол до австрійського парламенту і голова Міжпартійної Ради; д-р Лев Бачинський — б. посол до австрійського парламенту, голова Радикальної Партії, заст. президента Української Національної

9. «Велика Історія України», вид. Тиктора, стор. 822.

Ради і Олександр Барвінський — 6. член Палати Панів в австр. парламенті, голова Християнсько-Суспільної Партії.

Треба відмітити, що польська адміністрація не мала відваги арештувати авторів повищого документу¹⁰.

На ноти еміграційного уряду ЗУНР, звернення «До всього культурного світу» та домагань відносно правного становища Східної Галичини і відносин у цьому краю Найвища Рада Мирової Конференції рішила все це відступити Раді Амбасадорів, яка дня 15-го березня 1923 р. постановила признати Східню Галичину Польщі з обов'язком надання територіальної автономії її населенню, чого Польща не виконала.

Сама постанова Ради Амбасадорів підкреслювала непольський характер Східньої Галичини і тому включила вимогу надання її автономії, що Польща признала згідно з резолюцією польського Сейму в травні 1919 р. та законом з 26-го вересня 1922 р. про воевідську самоуправу зі спеціальним рішенням автономії для трьох південно-східніх воевідств — себто Східньої Галичини. Ще того самого дня українська делегація в складі президента Євгена Петрушевича, прем'єра уряду Костя Левицького і митрополита Андрея Шептицького зложила Найвищій Раді протест проти безправної постанови Ради Амбасадорів, з чим український народ ніколи не погодиться.

Відповідаючи на цей протест, французький прем'єр Р. Пуанкаре в листі до митрополита Андрея Шептицького м.і. писав: «ми їй (Польщі) це обіцяли, але це не значить, що поляки будуть над Вами панувати, Ви дістанете всі права»¹¹.

Під тими правами Р. Пуанкаре розумів згаданий повище закон про т.зв. «воевідську автономію» Східньої Галичини, який Польща повністю знехтувала, бо замість автономії, повела естермінаційну політику на «знищення Руси», змінюючи навіть назву Східньої Галичини на «Малопольська Всходня», та продовжуючи далі свій терор, може дещо менший, як це було до 1922 р.

(Продовження буде)

10. М. Стахів. «Західня Україна», т. VI/2, стор. 131-133.

11. «Велика Історія України», вид. Тиктора, стор. 823.

Поезія*Лідія ЧЕКАЛЬСЬКА*

РІЗДВЯНІ МОТИВИ

Із збірки «Змовкли Дзвони на Вкраїні», розділ —
«Різдвяні Мотиви», одержано почерез УЦІС

РАДІСТЬ

Дзвоніть дзвони, грайте сурми,
Роздество прийшло жадане,
Хай не буде більше суму,
З неба диво нам послане.

Пробудися, краю рідний,
Сном буденности сповитий,
Бо лежить у яслах бідних
Той, що світ прийде судити.

Він терпить у болю й зимні,
Та тепло несе Він людям,
Бог з небес прийшов на землю,
Значить мир і спокій буде.

Тоєднаймося в любові
І спішімо з серцем чистим
Привітати теплим словом:
Вітай, Спасе! Вітай, Христе!

Грудень 1984 р.

РІЗДВО

Спокійно мріють небеса,
Земля мовчить у сон сповита,
Та раптом. . . ох, яка краса!
Зайнявся Схід предивним світлом.

І велетенська зоря
Небесні освітила зводи,
Чкурнула геть нічна пітьма,
Відбилось небо в чистих водах.

І спів неземної краси
Поніс небеснії акорди
Понад степи, поля й ліси,
Послання з неба славив гордо.

І, розбудивши з сну найперш
Відноту, пастушків у полі,
І диву з див не було меж,
Звіщав їм Ангел прихід волі.

Як в сяйві блідне неба звід,
І день зміня зорю поранню —
Так Божий Син прийшов у світ,
Змівивши радістю чекання.

Співай же, земле, і радій,
Є Божий Син, є Божа Мати!
У світ прийшов Спаситель твій,
Ликуй, даром з небес багата!

Людські відкрийтеся серця,
Щезай зі світу, княже темний,
Бо з нами Бог, з Його лица
Нам сходить день. Красуйся, земле!

РІЗДВЯНА ПІСНЯ

Радуйся, земле українська,
Радуйся, краю коханий,
У яслах Христос народився,
Спаситель із неба нам даний.

Співаймо веселую пісню
І серце любов'ю зігріймо,
Хай радості в нас буде тісно,
А смутку й тривоги не біймось.

Бо Ангел зорею ясною
Нам волю і радість звіщає,
Ісус наші сльози і болі
В яскравий тріумф обертає.

То ж радуйся, земле вкраїнська,
Покинь всякі журби, мій краю,
Зірниця різдвяна Ангельська
Визволення прихід звіщає.

Грудень 1984 р.

НІЧ НАД ВИФЛЕЄМОМ

В глибокім небі зорі
У тиху мирну ніч
Ведуть свою розмову,
Пливуть у даль сторіч.

Спить Вифлеєм в спокою,
Проживши бурний день,
Натомлений юрбою
Напливщик тут гостей.

Поснуло все довкола,
Де хто як пригорнувся,
Лише за містом в полі
Не спалося комусь.

Там бідная стаєнка
І ясля, і бидля,
В холодний світ маленьке
Прийшло святе Дитя.

І гріє його Мати,
І Йосиф, і осля,
Ясна зоря сіяти
Над ними почала.

Пастух зі страхом в небо
На Ангела глядить,
Як він летить на землю,
Несе пречудну вість:

Вставай же, Вифлеєме,
Радій, Свята Земля,
Спочив в малій стаєнці
Ісус — мале Дитя!

Неслась високим співом
Новина в далині. . .
Радій небесним дивом,
Вставай же, люд землі!

1984 р.

НІЧ СВЯТОГО МИКОЛАЯ

Морозна нічка візерунки
На вікнах старанно пряде,
Йде Миколай, несе дарунки,
У кожну хату він зайде.

І подарунок вийме тихо
З мішка угодник Миколай,
Послуха як дитина диха,
Кладе нечутно — й ну тікай. . .

А рано сонце кришталево
Гра візерунками в вікні,
Дитячі очі, повні дива,
Голублять дари ці чудні.

І люблять діти Миколая,
Святому почесь віддають,
І ця дітей хвала святая
Найбільша в небі є, мабуть.

1984 р.

ПОКЛИКАНА

С. Агнеті

Сьогодні прощаюся з рідним порогом,
На стежку життя повертаю свою,
То воля із неба, життя моє з Богом,
Із ласки його на цей шлях я встаю.

То ж радуйся, мамо, бо Ненька Небесна
В служебниці дочку обрала свою,
Тебе в очах неба високо піднесла,
І щедро освятить рідню мою всю.

О, радуйся, батьку, втішайся, родину,
Вас промінь любови торкнувся з небес,
Я Спаса обручниця, Божа дитина,
Бо ласку у Бога найшов рід увесь.

І щедро опікою Мати Господня
Простягне над вами свій плащ пресвятий,
І будуть на радість вам свята і будні,
І рясно освятиться шлях ваш земний.

1984 р. XII

З дому неволі

Василь БАРЛАДЯНУ

ЕШАФОТ ДЛЯ НАРОДІВ ССРСР

Саме так! «Проект» плятформи КПСС під назвою «Національна політика партії в сучасних умовах» нагадує велетенський ешафот, на якому продовжуватиметься винищення народів. І хоча автори «проекту» іноді кивають у бік з'їзду народних депутатів ССРСР, у вічі, перш за все, кидається те, що партія поводить себе так, ніби не було «Постанови З'їзду», де чорним по білому написано: «З'їзд народних депутатів, виражаючи волю народу, бере на себе всю повноту вищої державної влади в країні» («Известия» 25.6.1989)*.

Перебираючи на себе «повноту вищої державної влади в країні», З'їзд цим самим автоматично припинив дію 6-ої статті конституції ССРСР, яка проголошує КПСС «керівною... силою» в державі, і зобов'язав усі організації разом з КПСС передавати свої «плятформи», як пропозиції, на розгляд З'їзду. Але в «Проекті» КПСС немає жодного слова про те, що після Пленуму з національного питання цей документ через депутатів — комуністів — буде запропоновано Другому З'їздові для обговорення. У «Проекті» про це не йдеться, бо КПСС продовжує розглядати ССРСР як свою отчизну, а З'їзд — як ширму для прикриття партійної монополії на владу. Невипадково того ж самого дня, коли З'їзд проголосив себе «вищою владою» в країні, Михайл Горбачов, у дусі 6-ої статті конституції ССРСР, заявив, що «20 мільйонів комуністів... спроможні й далі виконувати ролі політичного авангарду советського суспільства», яке «потребує такої авангардної сили, носія програмних цілей» («Молодь України» 11.6.89). Але саме ця самозванна «авангардна сила» загнала величезну країну в глухий кут, з якого ССРСР, як держава, вже ніколи не вийде. Депутат О. Ємельянов на увесь світ проголосив: «не сам народ прийшов до теперішньої кризової ситуації. Його привела партія» («Правда» 9.6.89). А це означає, що кризова ситуація й була програмовою ціллю КПСС. В інших країнах творці кризових програм або сідають на лаву підсудних, як це сталося 1945 року в Німеччині,

* Цю важливу статтю відомого українського науковця і публіциста ми взяли зі сторінок «Шляху Перемоги» — Ред. «В.Ш.».

або поступаються владою іншим партіям. КПСС продовжує оприлюднювати «проекти» директивних платформ, що тільки поглиблюють кризову ситуацію в країні. Адже характерна ознака платформ КПСС — її нереалістичність і разом з тим застарілий підхід, спрямований на повернення національних відносин до сталінсько-андропівського статус-кво, яке виникло ще до Сталіна.

Те, що на 72-му році советської влади ми зіткнулися з конфліктами на етнічній основі, партія пояснює «порушенням ленінських принципів національної політики». Киваючи у бік з'їзду народних депутатів, КПСС висловлюється «за поновлення ленінського принципу національного самовизначення в його справжньому значенні, що має бути забезпеченим відповідними демократичними правовими гарантіями».

Але саме Ленін був противником демократичних правових гарантій. . . «Визнання соціал-демократією всіх національностей на самовизначення, — писав Ленін у 'Тезах з національного питання', — аж ніяк не означає відмови с.-д. від самостійної оцінки доцільності державного відокремлення тієї чи іншої нації в кожному окремому випадку».

Ось уже другий рік 76% населення Нагірного Карабаху демократичним шляхом намагається возз'єднатися з Вірменією, а с.-д., що зараз називається КПСС, не бачить «доцільності» в бажанні нагірно-карабахських вірменів. Це по-перше.

По-друге, КПСС запевняє, що В. Ленінові «вдалося відкрити. . . проект 'автономізації', який зводив до мінімуму самостійність національно-державних утворень». Це теж неправда!

СССР, у такому вигляді, як сьогодні, було створено 30-го грудня 1922 року. І саме на засадах «автономізації». Того ж самого дня, постфактум, з'явився лист В. Леніна, де він «зізнавався»: «Я, здається, дуже винен перед робітниками Росії за те, що не втрутився в горезвісне питання про автономізацію, як офіційно називають, здається, питання про союз советських соціалістичних республік» (ПЗТ, т. 45, стор. 339). Тут, як мовиться, коментарі зайві: СССР — держава автономних одиниць, а не союз з суверенних республік. При цьому советське розуміння автономії не співпадає із загальносвітовим. Наприклад, до 1917 року більшовики могли рятуватися від в'язниці у Фінляндії, яка була автономною одиницею Росії. Фінляндія мала своє військо, свої, відмінні від російських, закони. А конституції союзних республік відрізняються од союзної лише кількістю статей. СССР — унітарна держава, провінції якої називаються республіками.

Щоправда, В. Ленін 31-го грудня в черговому листі дійсно запропонував «залишити союз советських соціалістичних республік

тільки у відношенні військового і дипломатичному, а в усіх інших відношеннях відновити повну самостійність наркоматів», а не республік (ПЗТ, т. 45, стор. 345).

Сьогодні вимоги всіх народів СССР можна звести до трьох пунктів:

а) народи хочуть самостійно розпоряджатися своїми землями та їхніми надрами;

б) народи вимагають, аби військо формувалося за національно-територіальним принципом;

в) народи хочуть, аби їхнім мовам було надано статус державних у т.зв. державних утвореннях.

Не треба й доводити, що здійснення цих вимог призведе до перетворення всіх союзних республік у те, чим була Фінляндія до 1917 року, тобто вони стануть автономними одиницями в загальносвітовому розумінні автономії. КПСС ж у своїй «платформі» обмежує суверенітет переходом «республік на госпрозрахунок і самофінансування».

Західньонімецька «Генерал-анцайгер» і «Вашінгтон пост», здається, визнали «платформу» КПСС як прогресивну. Мовляв, ця «платформа» передбачає «советські зміни в... галузі» національних взаємин, закликає до «радикальної децентралізації політичної та економічної влади для того, щоб задовільнити інтереси більше як сто етнічних груп Советського Союзу» (цит. за «Правдою» 20.8.1989).

До такого висновку можна дійти лише за умови поверхового читання «платформи».

Так, КПСС обіцяє надати республікам «право володіння і розпорядження землею, її надрами, лісовими та іншими природними ресурсами на своїй території». Але це «право» треба випрошувати в Москві. Адже за «Союзом ССР, — каже партія, — слід закріпити право визначення загальносоюзних основ користування» землею та всім, що в ній «з урахуванням загальнодержавних, міжреспубліканських інтересів та інтересів оборони і безпеки країни». І саме цим заперечується територіальний суверенітет республік.

Обіцяючи республікам «право підтримувати стосунки з іноземними державами та міжнародними організаціями», партія закріплює за Союзом «повноваження, що необхідні для проведення... зовнішньої політики». Інакше кажучи, є у республіках уряди, але немає власних, у повному розумінні цього слова, територій, і не мають республіки права без дозволу Союзу підтримувати стосунки з будь-якою країною. А це означає, що КПСС не бажає, аби

народи самостійно розпоряджалися своїми землями і природними ресурсами. Та ж це те саме, що було до «перебудови»!

Рівноправною і суверенною може бути лише та країна, яка нікого не питає, як їй господарити, чи з ким підтримувати взаємовигідні зв'язки.

Суверенітет передбачає громадянство. «Платформа» КПСС залишає недоторканою статтю 33 Союзної Конституції й відповідні статті республіканських конституцій:

«Громадянин союзної республіки є водночас громадянином ССРСР». Окрім цього, «платформа» обумовлює закріплення за Союзом повноважень, що «необхідні для... координації і вирішення спільних завдань в галузі... положення особи». А це означає, що партія практикуватиме під виглядом «ефективного використання інтеграційних процесів і організації взаємодопомоги» штучне перемішування народів з метою створення «нової соціальної спільноти — советського народу». Останні слова, як бачимо, перекочували в «проект платформи» з лексикону Л. Брежнєва.

Суверенітет треба захищати. А для цього потрібне національне військо.

До середини 30-х років союзні республіки мали національно-територіальні військові з'єднання. Подекуди існували й в 40-ві роки. Закону, що передбачає ліквідацію чи недоцільність національно-територіальних військових з'єднань, не існує. Служба, наприклад, українців, за межами України коштує нам чималих грошей. Ми купуємо їм квитки, скажімо, до Хабаровська й звідти. Але КПСС не збирається економити народні гроші. У «платформі» безапеляційно проголошується:

«Збройні сили ССРСР формуються на багатонаціональній основі; всі громадяни, незалежно від національної приналежності повинні нести військову службу відповідно до союзних законів».

А це означає, що КПСС виступає проти другої вимоги народів союзних республік — мати власне національно-територіальне військо. Але таке військо, якби воно було, наприклад, в Грузії, не вбивало б грузинів 9-го квітня 1989 року. Саме тому партія проти такого війська.

Збройні сили, що формуються на багатонаціональній основі, вимагають єдиної державної мови. Такою мовою партійна «платформа» проголошує російську.

«Історично склалося так, — пишуть анонімні автори 'платформи', — що мовою міжнародного спілкування в нашій країні стала російська». І тому партія вважає доцільне нав'язати нам національно-російську двомовність. Ще рік тому, в «Резолюції 19 Все-

союзної конференції Комуністичної партії», нас запевняли, ніби ми прийняли російську мову «добровільно» «як засіб міжнаціонального спілкування». Але державного акту, що засвідчував би ту «добровільність», не існує. Натомість існують партійні настанови та інструкції, за допомогою яких «історично склалося так», що неросіянам довелося у себе вдома забувати рідну мову. Проте ця «добровільність» в «проекті платформи» набуває «нового» відтінку. Партія пропонує «заохочення й допомогу у вивченні місцевої мови представниками іншої національності», аби були ще й приклади «добровільного» «російсько-національного спілкування».

Інакше кажучи, російську мову народи ССРСР повинні знати, а росіян треба буде заохочувати до вивчення, скажімо, в Естонії, естонської мови. Не випадково ж секретаріат Співки письменників РСФСР оголосив Закон Естонії про мову дискримінаційним, бо він зобов'язує всіх громадян республіки знати державну мову республіки («ЛГ», 23.8.89). А так звані російськомовні страйки в Молдавії, посилаючись на «проект платформи» КПСС, вимагають законом затвердити російсько-національну двомовність (Сов. Молд. 25.8.89; «Известия», 19.8.89). Під впливом «проекту платформи» росіянка Є. Пестова, що живе в Молдавії ось уже 21 рік, але не могла вивчити молдавську мову, пропонує витратити кошти не на вивчення молдавської мови, а «на виробництво мила і прального порошку» («Известия», 30.8.89). Росіяни з литовської Клайпеди, як і Пестова, вбачають у законі Литви про мову наказ повертатися в Росію. І тому вони звертаються до своєї батьківщини з проханням «захистити» їх («Сов. Россия», 30.8.89). І саме на це спрямована «Заява ЦК КПСС про становище в республіках Советської Прибалтики», в якій вимагається від «урядів» і ЦК республік «врахувати національні особливості» й не приймати «антиконституційні акти, які передбачають дискримінацію іншонаціональної частини населення цих республік». Але ж закони про державність мов корінних народів союзних республік обумовлюють право росіянам мати російськомовні школи, пресу та культурні заклади, тобто ЦК КПСС вигадав дискримінацію «іншонаціональної частини населення». Дискримінації не існує. Є лише підтримка КПСС всіх вимог росіян на панівне становище в неросійських республіках.

До речі, по війні в Молдавії, наприклад, були ліквідовані всі українські школи, в зародку було вбито спроби відкрити гагаузькі та болгарські школи. Українці, болгари, гагаузи втратили право на освіту рідними мовами, для них не передбачалося преси, радіо, телебачення. Їх вчили і продовжують вчити в школах російською мовою. Вони є читачі російської преси, слухачі і глядачі російськомовних радіо та телебачення. Українців в Молдавії понад 700

тисяч, тобто вони складають понад 60 відсотків іншонаціональної частини населення Молдавії, хоч більшість з них є корінними громадянами республіки. Вимагаючи від Верховної Ради МССР проголошення російської мови теж державною й мовою міжнаціонального спілкування в Молдавії, так зв. трудові колективи Тирасполя, Рибниці, Бендер і Комрату називають українців, гагаузів і болгарів «російськомовним населенням республіки» («Известия», 19.8.89). А це наводить на думку, що КПСС передбачала нинішню ситуацію й саме тому заздалегідь позбавила українців, гагаузів і болгарів шкіл, культосвітніх закладів і засобів інформації, аби сьогодні протиставляти молдавському народові 37 відсотків «російськомовного населення». Це саме робиться і в Одеській області, в якій зараз українцям протиставляються «малочленні народи Одещини» («Вечерняя Одесса», 28.8.89). Алеж українці заснували Одесу (до 1794 року Кочубей — Хаджибей — В.Б.) ще в кінці XIV століття (И. Ставницер, М. Саркисян. Улицы рассказывают. Од., 1976, стор. 5). І саме вони споконвіку жили на терені сучасної Одещини. Тому й складають більшість населення області. І саме українська мова має бути на Одещині державною мовою і мовою міжнаціонального спілкування. Та ж ні! Згадавши, що на Одещині гагаузи і болгары, партократія обстоює «принципи національно-російської двомовності» («Знамя коммунизма», 23.3.89). І при цьому посилається на проект «платформи» КПСС. А це означає, що партія проголошує мови корінних народів республік державними про людське око, бо корінні народи, як спілкувалися з емігрантами російською мовою, так і спілкуються.

Отже, проголошуючи національно-російську двомовність, КПСС надає росіянам статусу привілейованого народу в державі, аби продовжувати інтернаціоналізацію народів ССРСР, тобто ліквідацію їх як етносів.

Але нерівноправність неросійських народів щодо російського народу не обмежується цим.

У своїй передвиборчій програмі академік А. Сахаров заявив, що боротиметься за те, аби «компактні національні області» мали «права союзних республік» («Книжное обозрение», н. 14, 7.4.89, стор. 6).

Цього на З'їзді народних депутатів вимагали представники Башкирії, Якутії, Татарії тощо. В інтерв'ю, яке надруковано в 31-му числі «Огонька» за цей рік, А. Сахаров обстоює право всіх національних утворень на перетворення в конфедеративні одиниці Союзу. Але конфедерацію можуть утворити лише незалежні держави.

У «проекті» своєї «платформи» партія плянує лише «істотне розширення прав автономних республік».

Чому не приймається пропозиція про надання всім автономним республікам статусів союзних? Лише тому, що тоді в союзному парламенті всі виступатимуть уже не від імени РСФСР. І Росії не вдаватиметься більшістю своїх голосів приймати ті рішення, які вигідні тільки їй. Надання автономним республікам статусів союзних врешті-решт може призвести до того, що почне діяти стаття 72-га Конституції ССРСР, яка «зберігає» «за кожною союзною республікою право вільного виходу з ССРСР».

Інакше кажучи, «Проект пляформи КПСС про національну політику партії в сучасних умовах» не залишає надії на відродження мов народів ССРСР, на відновлення потоптаних прав на самовизначення. Оголошуючи суверенітет союзних республік «госпрозрахунком» і «самофінансуванням», насаджуючи «національно-російську» двомовність, КПСС уже не приховує, що території неросійських народів — звичайнісінькі провінції, а самі народи — матеріал для створення «нової соціальної спільноти — советського народу».

Ось чому КПСС разом з шовіністами — письменниками РСФСР і мігрантами — називає членів національних фронтів у прибалтійських республіках і в Молдавії націоналістами й сепаратистами тільки за те, що вони хочуть, аби корінні мови республік були державними і мовами міжнаціонального спілкування в республіках. Але ж, надаючи росіянам мовні привілеї, КПСС сама й провокує сепаратистські рухи. І це дуже добре зрозумів читач «Социалистической индустрии» Г. Гафіатулін з Казані. 30-го серпня ц.р. він написав у газеті:

«Усе стане на свої місця, коли партія проголосить у своїй плятформі: будь-яка республіка може відокремлюватися вільно й безперешкодно». Не розуміє Р. Гафіатулін лише одного: КПСС — ворог народів: вона прирекла їх на зникнення. І саме тому намагається ліквідувати все, що може стати підґрунтям суверенітету, — мови, право на рідну землю й право на національно-територіальні війська. Через це й оприлюднено «проект плятформи», яка з усіх боків нагадує величезний ешафот для народів ССРСР.

Євген СВЕРСТЮК

СЛОВО ПРО ГЕНІЯ

*Скорочений текст виступу на Шевченківському вечорі
Українського культурологічного клубу 13 березня 1988 р.
(За «Українським Вісником», Київ-Львів, ч. 14, 1989)*

Народ або підіймається до свого великого поета або робить його малим, знижує до себе. Як же нині українці несуть ім'я Шевченка?

Не будемо говорити про ті випадки, коли люди темні висловлюють щиро свою думку і приписують її Шевченкові. Щоденно засоби масової інформації згадують колгоспи, установи, премії імені Шевченка. В журнальному потоці ім'я поета уквітчується революційно-пропагандистськими епітетами, хоча надворі ніби сезон такого посіву минув... А на обкладинках нових видань «Кобзаря» і досі малюють юрби розлючених селян з косами і вилами в наступальному пориві. Важко уявити нині читача, рука якого потяглася б до такої обкладинки з ілюстрацією візій здичавілого темного художника школи соціалістичного реалізму. Ще важче уявити собі великого поета, ідеал якого — бунт з косами і вилами.

У світі споживацтва, дешевих слів, дешевих заміників і сурогатів його образ замінено словесними бльоками і навіть неужитковими плякатами.

«Я пропоную тему: Забутий поет Шевченко», — сказав якось на перших зборах Українського культурологічного клубу один чоловік, якому тоді здавалося, що прийшла пора живих тем.

Чи визріли ми до такої теми? Чи готові ми до уважного читання «Кобзаря» без настанов і адаптації в дусі наших ужиткових цінностей, що ні до чого не зобов'язують, а тільки декорують духову порожнечу і моральний безлад?

Тарас Шевченко — постать, навколо якої снували великі міти ще за життя. Дивом було те, що його любили часто навіть ті, що не повинні були б любити. Це таємниця його особи, наділеної колосальною силою любови («У нього було стільки любови, що її вистачило б на тисячі людей», — писав російський публіцист Іван Прижов незабаром після смерті поета). А любов притягує, любов заряджає інших любов'ю, вона легко передається. Фактом є те, що його колись сприймали краще люди малоосвічені, але релігійні, ніж нині освічені і примітивні в своєму наївному реалізмі. Ве-

* Цю статтю і всі чергові матеріали в розділі «З дому неволі» ми отримали від УЦС в Лондоні — Ред. «В.Ш.».

ликий потік літератури про Шевченка дає нам калейдоскоп авторів-читачів, які з приводу творів поета показують себе такими, які вони є насправді — зі своїми клопотами, справами, убогою любов'ю і звичною запобігливістю перед газетними авторитетами.

Серед талановитих творів про Тараса Шевченка я назвав би першою повість Степана Васильченка «У бур'янах». Всі пам'ятаєте, мабуть, заспів: «Україна — країна смутку і краси, країна, де найбільше люблять волю і найменше мають її. . .».

Пишуть про Шевченка автори і культурні, і малокультурні. Цензура дрібности не чіпає. Є цілі стоси белетристики про Шевченка. Деяко справді можна читати, а деяко страшно читати. Страшно, може, не тому, що там допускається свідомих фальсифікацій, а страшно дивитися, як маленька людина хоче на свій копил натягти велику людину, тлумачити, вести за своїм сюжетом, розкривати на свою міру. Мені доводилося самому колись ще перечитувати і писати про це, зокрема про «Постать велетня крізь велику і маленьку призму». У нас є дві крайності. Одна — це збивання на патетику на зразок відомого вірша Дмитра Павличка «Отче наш, Тарасе всемогутній». З другого боку, є намагання так собі жебоніти про те, що в найбіднішій кріпацькій сім'ї народився бідний хлопчик, і розповідати про всі перипетії його життя. Річ у тому, що в Шевченковому житті було багато перипетій, які важко зрозуміти, коли до цього підходити з узвичаєними мірками.

Скажімо, що таке воля для середньої людини, яку викупили з кріпацтва? Це означає перспективи іншого життя, успіху, щастя. Для Шевченка був це майже смертельний стрес, як ви пригадуєте з його повісті «Художник». Для Шевченка це було раптове входження в інший світ, і в цьому найвищому світі він одразу став не тим, ким був передучора. Коли дізнався маляр Ширяєв, що Шевченко знайомий з Брюлловим, то він йому просто не повірив. Це було настільки фантастичне і неймовірне, що скидалося на маячня хворого хлопчика.

А що сказав би цей діловий маляр Ширяєв, коли б він дізнався, що за кілька місяців учорашній кріпак стане близькою особою в домі Брюллова і, може, навіть найбільш довіреною. Він читає Брюллову і його дружині книжки, він взагалі знає їхнє життя, а вони цікавляться охоче його життям. Яким життям? — сказав би Ширяєв. — Малого малярчука? Таж, крім свого малярського халата, він нічого більше не має. Яке в нього може бути життя?

А що ж можна сказати про тих людей, які нині пробують уявити Шевченка? Я пригадую, як Смілянський у своїй повісті пробував повісти Шевченка тими слідами, якими ходив Пушкін. Для Смілянського це, звичайно, було найбільш цікавим, але навіть приблизно не потрапляє в той світ, у який ввійшов Шевченко.

Це все веду до того, як то страшно важко бідному уявити про багатія, про його життя. Дуже важко бідному писати про мільйонера. Мільйонерів можна писати про життя бідного, якщо він сам був у минулому бідним.

От у нас оті зовсім середньої руки люди пробують писати про генія. Ми маємо величезну критичну, художню, публіцистичну літературу, де змальовується Шевченко, де претендується на висвітлення його постаті. Мені дуже страшно згадувати про цю літературу.

Але треба визнати, що Шевченкові взагалі пощастило порівняно з іншими великими. Він завжди потрапляв у поле зору людей відомих, здатних розуміти, бо треба нам ясно уявити, що тільки великі можуть зрозуміти великих по-справжньому. Тобто всі намагаються зрозуміти, всі певною мірою розуміють, але тільки великі можуть осягнути справді великих і оцінити їх.

Прогляньмо літературу про Шевченка — про нього писали справді великі. Йому пощастило відразу ввійти в їх коло. Микола Костомаров — безперечно дуже велика постать, Пантелеймон Куліш — дуже велика постать. Я сказав би, що всі члени Кирило-Мефодіївського братства були посталями яскравими, опроміненими молодістю, романтикою, любов'ю і, очевидно, не тільки сам Шевченко давав, але й вони давали.

Щастило Шевченкові і на біографів. Книжка Олександра Кониського «Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя» цінна тим, що цей чоловік по-справжньому любив свій край, любив Шевченка і з великою самовідданістю досліджував ще свіжі сліди, залишені Шевченком в Україні.

Якщо брати літературу критичну, то особливо мені багато дав академік Сергій Єфремов. В його «Історії українського письменства» про Тараса Шевченка сказано дуже коротко — сторінок 5-7, але там немає половини, там густо і мудро писано.

У свій час була видана в нас книжка «Великий народний поет» Анатолія Луначарського. Це його доповідь, зачитана в 1911 році, і стенограма її, на превелике щастя, збереглася.

І, нарешті, треба сказати про Івана Франка. У нього дуже багато думок про Шевченка. Вони, як і все у Франка, нерівні. В різний час є різні думки — і побіжні, і випадкові висловлювання, але є теж речі на справжньому рівні Франка.

Дуже твереза і заземлююча річ — книжка Михайла Драгоманова «Шевченко, українофіли і соціалізм». Вона у свій час наробила багато шуму, і була навіть полеміка з цього приводу. Взагалі Драгоманов належить до великих постатей, але одна справа — постать Драгоманова, а друга справа — його настрої, інтерес, призма, через яку він дивився на Шевченка в той час. Професор від

соціалізму побудував дуже складний лабіринт, де в кожній камері розмістив різні свої авторитети: Сен-Сімон, Фур'є, Прудон, Овен — і пробував простежити, якою мірою Шевченко був знайомий з соціалізмом. Ще зібрав Драгоманов літературу про Шевченка, взяв «Кобзар» і професорським олівцем став розмічати плюси і мінуси, мовляв, дослідники намагаються підняти Шевченка, а він не був же соціалістом.

Мені здається, що у великого поета немає ніякої потреби в знайомстві з політичними доктринами і немає ніякої потреби студіювати те, що лежить на хвилі моди.

Драгоманов зробив ще два висновки про Тараса Шевченка: він не революціонер і він був дуже самотній, українська громада ніколи не змогла створити атмосфери для того, щоб підтримати його.

З жодним із трьох висновків я не готовий сперечатися. Революціонер — це проповідник політичної ідеї, для якої він жертвує якимись іншими речами. А Шевченко вважав, що чиста справа вимагає чистих рук, що доброї мети можна досягти чистими і добрими засобами.

Треба віддати належне сучасникам Шевченка — його, як поета геніального, відкрили ще за життя. І тоді ж Шевченко був витлумачений як національний пророк. Мені здається, що це найбільш точне визначення його постаті, його ролі в українській літературі. Пророк — це передусім людина, яка говорить голосом, почутим від Бога, це людина, яка бачить, знає і може більше, ніж сучасники.

Сергій НАБОКА

РУХ — Є

«В ім'я моєї нещасної Батьківщини — Росії я, Олександр Волков, закликаю вас: 'Борітеся — поборете, Вам Бог помагає! Слава Україні!'». Так закінчилася остання промова другого дня Установчого з'їзду Народного руху України за перебудову, того дня, коли були затверджені Статут, Програма і назва нового суспільно-політичного руху — РУХ. Заля проводжала російського робітника стоячи, скандуючи слово, котре все частіше звучить під час мітингів та демонстрацій РУХу: «Єдність».

Однак, почнімо по порядку. 8 вересня, незважаючи на усі і усілякі перешкоди, за допомогою народного депутата ССРСР, ректора Київського політехнічного інституту Таланчука, 1109 делегатів, що представляли майже 300-тисячний актив РУХу, зібралися в

актовій залі КПП, прикрашеній національними блакитно-жовтими прапорами, тризубом та древніми гербами українських земель, на Установчий з'їзд.

Національний склад делегатів, середній вік котрих 42 роки, такий: 944 українці, 77 росіян, 9 євреїв, 6 поляків, 2 вірмени, 2 білоруси і по одному представникові від угорців, греків, корейців, кримських татар, німців та естонців, що проживають в Україні; 109 робітників, 3 священики, 2 безробітних, 6 — представники партійного советського апарату, 6 кооператорів, один прокурор, одна домогосподарка, інші — працівники освіти та культури, юристи та інженери, наукові працівники, лікарі та журналісти. До речі, про останніх. Акредитацію на з'їзд отримали біля 150 журналістів, з яких 80 репрезентували советську пресу, 50 — іноземну, інші — незалежні засоби масової інформації.

Слід відмітити, що у Київ з'їхалися не просто делегати від 1247 місцевих організацій, а справжні бійці, загартовані у сутичках з апаратом, часто — переслідувані, багато — звільнені з роботи, биті або ж ті, хто відсиділи від 15 днів до чверті століття за свої переконання. . .

Цілком закономірно, що не всі три дні були заповнені власне роботою. Велику частину часу забрали доповіді, співдоповіді і виступи, які можна було б назвати публіцистичними есеями. Прекрасні, емоційні, громоподібні і патетичні, вони багато чим нагадували скоріше мітинг, ніж з'їзд. А це не зовсім те, чого очікували делегати. Поговорили, вивговорились, а коли прийшов час приймати програмні документи, вибирати керівні органи, то на серйозне обговорення часу практично не залишилося. На жаль, деякі документи приймалися в цілому, з подальшим доопрацюванням редакційною комісією. Однак головна мета з'їзду була досягнута: РУХ створено, прийняті Статут та Програма, резолюції з важливих питань, в загальних рисах окреслено шлях до мети, названа і сама мета РУХу — суверенітет України, побудова демократичного суспільства, відродження економіки, плюралізм у всіх сферах життя.

Гарячковість, мітинговість, переважання емоційного елементу над раціональним відчувалися далеко не у всіх виступах. Інтелектуальний потенціал РУХу був уже достатньо високим ще при народженні, а за останній час він ще більше виріс, і з'їзд ще раз підтвердив той факт, що в республіці давно відбувається «відплив мізків» з цілком офіційних наукових сфер у паралельні та опозиційні структури.

За три дні, майже 40 годин роботи з'їзду, делегати вислухали більше як 80 ораторів. Так що навіть просто назвати всі найцікавіші виступи неможливо. Застановлюся лише на деяких, вибраних майже довільно.

Народний депутат Верховної Ради СРСР від Києва, доктор економічних наук В. Черняк. Доповідь «Економічна криза і шляхи її подолання». Мета РУХу — економічне відродження України, гуманна цивілізована економіка, ріст добробуту народу. Однак жадні кардинальні зміни в економіці не можливі без зміни політичної структури. Держава — це монстр, який душить усе живе. «Вихід із кризи можливий лише на базі роздержавлювання засобів виробництва, людини, партії, ідеології, культури».

Письменник С. Плачинда (співдоповідь про становище в українських селах): за останні 18 років (з часу приходу до влади В. Щербицького) з села виїхало 6 мільйонів людей «і багато з них розчинилися у шовіністичному молосі, перестали бути синами і дочками України». «Відбувається вимирання української нації». «Саме за останні 18 років щезли із землі української 1502 села. . . 129 тисяч будинків, що є в селах, пустують. . . 50 процентів сіл не мають шкіл». «Якщо Советський Союз займає ганебне третє місце у світі після Маврикії та Барбадосу за рівнем дитячої смертності, то Україна відтіснила креолів і негрів названих країн і вийшла на перше місце в світі». Усі водойми після аварії в Чорнобилі отруєні радіонуклеїдами. . . Ступінь отруєння риби вчені оцінюють цифрами від 100 до 10 тисяч одиниць вище допустимої норми. За онкологічними захворюваннями Україна також займає одне з перших місць у світі.

Прийшов час створити Українську селянську партію, котра зможе захищати права селян, припинить процес деградації сіл, візьметься за вирішення головних проблем. Необхідно змінити конституцію — місцеві ради повинні передати землю у вічне користування з правом успадкування тим, хто її обробляє.

Поет П. Мовчан: «330 років нашої неволі не пройшли даром, але ніколи наші втрати не були такими катастрофічними, як ті, що відбулися за роки соціалістичного державно-монополістичного капіталізму». «Ніколи нас так послідовно не грабували, не нищили, не принижували, як за останні півстоліття. Не треба питати, що з нами сталося, питаймо: що з нами зробила імперія? Імперія романових, сталіних, суслових, брежневих, і що з нами хоче зробити імперія лігачових, бондаревих та проханових». Наш народ став постачальником біологічної сировини. . . Наші національні втрати у XX столітті просто неймовірні, разом взяті вони складають 50 млн. душ. Необхідно зупинити міграцію, як на Україну, так і з неї, створити фонд допомоги для повернення українців з різних кінців імперії. Необхідно скасувати загальну військову повинність, а покищо слід добиватися, щоб військову службу українці відбували лише на Україні.

Відомий історик Михайло Брайчевський: «Задумана Леніном федерація перетворилася у фікцію, суспільні можливості якої рів-

ні нулеві», «продовження і поглиблення національних, а по суті — державних — конфліктів неминуче». «Перш за все виникає питання про життєздатність і взагалі необхідність такої колосальної федерації, котра складає 1/6 земної кулі. . . Історичний досвід показує, що найкращі умови матеріального життя демонструють саме малі держави. . . Та й досвід балтицьких держав в період їхньої державної незалежності виглядає досить повчально». «Принципово недопустимий не лише 'сильний', а й взагалі якийнебудь центр». І якщо ми визнаємо необхідність нового об'єднання на ґрунті повної добровільності і нічим не обмеженого суверенітету, хай буде один координаційний орган на паритетних началах.

Ще недавно політв'язень, один з лідерів Української Гельсінської Спілки, М. Горинь: «Не треба тішити себе ілюзіями! . . . Репресивна машина не демонтована, сьогодні вона працює на чверть сили, але. . . завтра може знову бути пущена повним ходом. Вовки ніколи не стануть ягнятами». «Половинчастість та суперечливість політики демократизації, постійне загравання із злочинним минулим, хитання верхів між законом і беззаконням, повернення до права сили, прийняття нових антидемократичних законів — нанесли відчутний удар народній ініціативі. Активних учасників РУХу переслідують, віддають під адміністративний арешт, організовують напади на них, безпощадно б'ють. Лише за останні місяці тяжко побиті юрист Роман Гладиш з Івано-Франківська, письменник Микола Кагарлицький з Києва, філософ Володимир Мулява з Вінниці, робітник Володимир Ружчак із Самбора. . . При загадкових обставинах були вбиті Роман Левицький в Івано-Франківську та художник Мечислав Павловський зі Львова. Це не окремі випадки, це вже система. І психушки теж діють. . .» «Перебудова не ліквідувала політичних концтаборів, не звільнила повністю політв'язнів та борців проти тоталітаризму. . . Всупереч заявам уряду, в таборах до цього часу знаходяться Віктор Баранов, Богдан Климчак, Едвард Крицкін. Не косметика існуючої всесоюзної структури, а її демонтаж. Наша мета — гідне людини життя українського народу у вільній Українській державі».

Мабуть, найбільш гострими були виступи голови виконкому УГС Левка Лук'яненка (відсидів 27 років у концтаборах), котрий охарактеризував стан України в складі СРСР як стан окупованих територій, та виступ В. Барладяну, чия позиція викликала виключно болючу реакцію преси та деяких делегатів-комуністів. В. Барладяну, який двічі відсидів по три роки за свої погляди, заявив, що суверенітет — це не госпрозрахунок і не самофінансування, і ті, хто вживає цей термін замість терміну незалежність, «просто допомагають компартії продовжувати гру у так званий союз советських соціалістичних республік, який є нічим іншим, як самою звичайною комуністичною імперією. Нема російського

шовінізму, є шовінізм партократії, яка вибрала російську мову так, як блатні у таборах вибирають жаргон». «Критикувати партію — це не антисовєтчина. Єдина антисовєтська організація — це та, котра забрала владу у совєтів, це КПСС», антинародна організація, яка створила «безглузду країну» та ввела у ній «терористичний режим»...

Цей виступ настільки нажахав деяких членів КПУ, що через кілька днів один із них з переляку заявив, що на з'їзді закликали заборонити КПСС і скинути совєтську владу. В. Барладяну відповіли як мінімум два делегати-члени КПСС. Так робітник Пилипенко з Кременчугу нагадав присутнім, що саме комуністи організували перший на Україні політичний страйк у цьому році. І попросив відділяти чесних комуністів од апарату, тут же звернувся безпосередньо до першого секретаря ЦК КПУ В. Щербицького: «Володимире Васильовичу, пора вам на пенсію» (до речі, незадовго перед з'їздом — 27.09 на мітингу в Донецьку шахтарі прийняли подібну резолюцію, що стосується також голови Президіуму Верховної Ради Валентини Шевченко).

Від імени народу Польщі, «Солідарности» та делегатів Сейму Речі Посполитої виступив Адам Міхнік: «Ми разом переживаємо кінець тоталітарної системи, кінець сталінського комунізму». Затворкнувши проблеми національних меншин, він підкреслив, що кожна національна меншина повинна мати свої права. «Якщо цього не буде, то нас знову чекає військова диктатура, чи то комуністична, чи то антикомуністична».

Письменник Кагарлицький, котрий недавно на власних ребрах відчув свіжий вітер змін, який матеріалізувався у важкі кулаки омонівців (спецназівців), закликав усіх бути пильними, оскільки власті в будь-який момент можуть перейти до наступу. Очевидно, Кагарлицький зовсім близький до істини — ще в перший день з'їзду багато хто був «приємно» здивований кількістю розміщених у біляінститутських кущах людей у формі, котрі заявили, що «охороняють з'їзд від народного гніву».

Сумлінно охороняли вони і членів делегації, котрі поклали вінок на могилу першого президента Грушевського, а також в останній день, коли делегати вийшли на вулицю, де їх чекали тисячі киян, і пройшли з розгорнутими прапорами по нічному місту до пам'ятника Шевченкові на мітинг, що закінчився о першій годині ночі. Похід супроводжувало як мінімум півтори тисяч міліціонерів. А незабаром у прес-службу УТС полетіли конфіденційні повідомлення про те, що деякі лікарні всю ніч чергували, очікуючи поранених та скалічених «націоналістами».

З'їзд, безумовно, був великим кроком уперед. Затвердивши Програму, в якій вказана мета РУХу — створення незалежної Української держави через наповнення суверенітету УССР реаль-

ним змістом, РУХ зумів уникнути надто швидкої радикалізації, що могло б привести до певного дисбалансу між Західною Україною, де рівень політичної та національної свідомости досяг рівня балтицьких країн, та Східною, де й досі спроби відкрити українську школу оголошуються місцевими апаратчиками мало-що не фашизмом. До речі, деякі республіканські засоби масової інформації намагаються розпалити ворожнечу між українцями Західної та Східної України. РУХ зумів також не перетворитися у «штучний супутник КПСС».

Програма, прийнята на з'їзді, безумовно, стане доброю базою для майбутньої конструктивної діяльності. Головне, на думку більшості делегатів, що був відкинений пункт про керівну роль КПСС, який багатьох відштовхував од активної участі в Русі.

Вибрані голова РУХу — поет І. Драч, віце-голова — народний депутат з Дніпродзержинська С. Конев. Головою Ради представників обраний народний депутат В. Яворівський, Ради колегії — народний депутат В. Черняк, ради національностей — народний депутат Маркиросян. Головою секретаріату став М. Горинь.

Коротко кажучи, РУХ народився. І зразу ж кампанія наклепів у республіканській пресі, яка була досить бурхливою ще до з'їзду, стала ще активнішою. «Правда» перами М. Одиця, І. Тихомирова ще раз довела свою упередженість та необ'єктивність. Дійшло до того, що «Радянська Україна» двічі 13 і 14 вересня надрукувала той самий погромницький матеріал РАТАУ, пославшись на необґрунтовані скорочення у попередньому випуску. Потім той же матеріал, але вже у вигляді листівки, був опущений у 600 тисяч поштових скриньок киян. Одна з більш-менш м'яких статей, підписана А. Богомолівим, в «Правді України» несе таку, наприклад, інформацію: «Дух загального психозу був, мабуть, домінуючим на з'їзді». Правда, були і цілком об'єктивні публікації, зокрема в газеті «Робітниче слово».

Зразу ж після з'їзду, згідно наперед заготовленого сценарію, міськомком партії почав шалено готувати на суботу 16 вересня дуже інтернаціональний мітинг і розсилати рознарядки по підприємствах та установах: усім комуністам з'явитися обов'язково, робітникам за участь — зарплату чи відгул.

Замість очікуваних 100 тисяч прийшло коло 50. Природньо, були курсанти. Слухняні вчителі привезли школярів. З підприємств, де була робоча субота, привезли робітників автобусами, і декотрим прямо на мітингу ставили «вісімки» у табель.

Тут і виступили командуючий Київським військовим округом, ще неохололий від Афганістану генерал-полковник Б. Громов, член Політбюро, секретар ЦК КПСС Ю. Єльченко. Вони заявили, що з трибуни з'їзду прозвучали заклики до боротьби проти со-

ветської влади (я спеціально ще раз переслухав усю фонограму з'їзду — а може, пам'ять мене підводить? Нема таких закликів, хоч плач! Навпаки, заклики до консолідації та співробітництва).

У багатьох склалося враження, що вищевказані «інтернаціоналісти» спеціально дезінформували зігнаних з усього Києва «учасників мітингу». Схоже на те, що вся ця брехня прозвучала на стадіоні з єдиною метою — закликати до насильства. А як інакше оцінювати слова малошанованого секретаря ЦК КПУ: «Зловісні сили, прикриваючися назвою РУХу, затіяли лиху гру. Представники відкрито антисовєтських, націоналістичних формувань... відверто закликали до... заборони КПСС, скинення совєтської влади. Вони блюзнірськи 'плазували'...??? Уявляєте собі?». Як розуміти порівняння РУХу з фашистами у деяких виступах, як інакше сприймати гістєричні закликання «вжити владу» і «дати рішучу відсіч»?

Гай-гай, пішов дощ — і на мітингу залишилися лише штатні інтернаціоналісти з однаковими парасолями, курсанти та особливо запеклі адепти застою... Сумно було дивитися товаришам з обкому і КГБ на кинуті в калюжі лозунги «Ми за КПСС та державні прапори УССР»... Приблизно з такими ж мізерними результатами закінчилися у той день мітинги, організовані апаратом практично у всіх великих містах.

А наступного дня, у неділю, в річницю вторгнення Червоної Армії на територію Західної України, що знаходилася у 1939 році під польською окупацією, у Львові відбулися стотисячні маніфестації та молебні. О сьомій годині вечора живий ланцюг із запаленими свічками мовчки протягнувся через увесь Львів. О десятій годині в усіх квартирах було виключено світло і виставлено свічки на підвіконня.

Як би не старалися витравити нашу пам'ять, як би не старалися убити нашу душу — ми пам'ятаємо все. І ми знаємо, що історія, можливо, дає нам останній шанс відродитися, піднятися, воскреснути. І ми цей шанс постараємося не упустити.

* * *

Стаття надрукована у газеті «АТМОДА» («Пробудження») — органі Народного Фронту Латвії, 16 жовтня 1989 року. Переклад з російської мови.

Василь БАРЛАДЯНУ

НАЦІОНАЛЬНО-РОСІЙСЬКА ДВОМОВНІСТЬ — СМЕРТНИЙ ВИРОК НАРОДАМ СССР

(«Український Вісник», Київ-Львів, ч. 14, 1989)

У Советському Союзі дедалі гучніше почали дискутувати про те, як зберегти мови народів СССР, а відтак і цілісність багатонаціональної держави. Під час цих дискусій представники всіх народів, навіть росіяни, заперечують програмне партійне твердження, ніби «національне питання, яке залишилося від минулого, в Советському Союзі успішно розв'язане». Всупереч заворушенням, що відбуваються в багатьох неросійських республіках, під час яких корінні народи вимагають дерусифікації своїх країн, партія на XIX Всесоюзній партконференції заявила, що продовжуватиме «створювати всі умови, щоб національно-російська двомовність розвивалась гармонійно і природно з урахуванням особливостей кожного регіону». Але, як сказав чуваський критик Атнер Хузангай, «коли ми говоримо про двомовність, то це є нічим іншим, як поступовим витісненням рідної мови в родинно-побутову сферу, на периферію соціального життя» («Литературная газета», 29.3.89, с. 3). Цьому сприяє ще й те, що російська мова в СССР є не лише мовою міжреспубліканського спілкування, але й мовою міжнаціонального спілкування в неросійських республіках, тобто корінна більшість, скажімо, України, аби спілкуватися з нацменшостями, мусить знати російську мову, а росіяни в усіх республіках є етнічно меншістю. Інакше кажучи, росіяни в неросійських республіках щодо мовних прав виступають у тій же ролі, яку відіграє біла меншість у Південно-Африканській Республіці. А це вже расизм!

Аби виправдати привілейоване становище росіян на неросійських землях, мистецтвознавець Олександр Михайлов на сторінках «Литературной газеты» вимагає від неросіян згадати, що вони колись добровільно ввійшли до складу Росії і в такий спосіб були порятковані від фізичного знищення з боку інших народів («Литературная газета», 29.3.89, с. 3). А художник Ілля Глазунов доводить, що ніби царська Росія і СССР — «єдина країна, що не знала колоній...» Вона начебто була і є «духовним і матеріальним донором», тобто тільки те й робить, що віддає всі свої матеріальні й духовні сили відсталим народам («Правда», 3.4.89). І тут, хочуть того народи чи ні, аби приймати безкорисну допомогу від росіян, вони мусять вивчати російську мову.

Росія, що сьогодні називається Советським Союзом, дійсно не подібна до колоніальних імперій, якими були Англія, Іспанія, Франція, Португалія чи, скажімо, Бельгія. Колонії цих держав не межували з метрополіями: вони були за морями-океанами. А колонії Росії, як і колонії Давнього Риму чи Візантії, починаються одразу ж за російськими городами, тобто є територіальними продовженнями однієї держави. І саме це зробило російську імперію більш життєздатною, ніж були Британська чи Французька. Але в цьому, до часу, прихована велика небезпека для етнічної Росії: коли розпадатиметься імперія, етнічна Росія, як у давнину Італія, може стати об'єктом грабунків і руйнувань з боку поневолених народів, яким не треба буде перетинати моря й океани, аби сплатити росіянам усі свої образи. Цю небезпеку усвідомлюють члени ленінградського патріотичного об'єднання «Россы», тому й виступають за незалежну від усіх народів Росію, але не розуміють глазунови, михайлови разом з КПСС і намагаються історично та теоретично виправдати існування імперії, а також нав'язування російської мови «як мови міжнаціонального спілкування». Учасник так званого «круглого столу» в редакції газети «Правда» С. Слободянюк обґрунтував необхідність національно-російської двомовности ось у такий спосіб:

«Справа не в тому, що хтось бажає нав'язати російську мову. Але уявіть собі солдата, що не знає російської мови і прийшов до війська. Важко служити, а йому здається, що його образили, погано ставляться до нього» («Правда», 3.4.89, с. 3).

Але навіть взяти хлопця, скажімо, з Кавказу на Україну та ще в російськомовну частину, коли він з успіхом служитиме на Кавказі і в частині, де всі розмовлятимуть рідною мовою. Це вигідно державі економічно: не треба платити вчителям, аби навчили кавказця російської мови, а також не доведеться витратитися на перевезення дагестанського хлопця в чужі краї, а потім у Дагестан. Це добре зрозуміли австрійські імператори, тому й будували військо за національно-територіальним принципом, бо Австро-Угорщина була авторитарно-федеративною державою, а Росія-СССР — авторитарно-колоніальна імперія. І саме тому має економічно не вигідне російськомовне військо. Та й будь-що намагається приховати колоніальну суть державного устрою.

Росіяни, грамотні й безграмотні, кожнісіньку заяву українців про колоніальний статус України, про загарбання її Москвою сприймають як анекдот чи некультурність. Адже в школах їм доводять, що не Москва, а Київ — «мать городов русских». І українці — за неофіційною думкою, мовно спотворені поляками росіяни. Грамотії типу академіка Д. Лихачова заплісують очі на ті місця в східнослов'янських літописах, де написано, що давні русини — теперішні українці, що давня Русь — це народ український, що

етнічні кордони України, за виключенням Кубані, співпадають з державними кордонами Руської Землі. А сучасні Росія і росіяни — поняття, які почали застосовуватися до Московщини й московитів після 1686 року, коли Москва купила в турецького уряду Українську Православну Церкву. З тих пір московські патріярхи, а згодом і царі стали ще й володарями «всієї Руси», тобто України.

Суперечка щодо того, якому народові належить спадщина Київської Руси та чи мають щось спільного українці з росіянами, припиниться на користь України, як тільки вона повернеться в сім'ю вільних європейських народів, а Росія збіжиться до суто російських етнічних кордонів. Інакше кажучи, стане такою, якою хочуть бачити її члени об'єднання «Россы».

Але, доки більшість росіян не перестане дивитися на Україну як на частину своєї прабатьківщини, ми не зможемо пояснити, чому народам ССРСР нав'язується національно-російська двомовність. Для того, аби довести Іллі Глазунову, що Росія-СССР — колоніальна імперія, як бачимо, прикладів з українсько-московських відносин замало. Потрібні інші беззаперечні приклади. І Одеса для цього дуже зручне місце.

З XIV століття українське поселення Коцюбієве, яке росіяни перейменували на Одесу, історично й культурно пов'язує Україну з Молдавією, що 1859 року об'єдналася з Волощиною в єдину державу — Румунію. Одеса була свідком того, як частина Молдавії — Басарабія, стала колонією Росії-СССР.

Аби Ілля Глазунов та іже з ним нас зрозуміли, звернімося спочатку до «старого завіту» марксизму-ленінізму, а саме до творів К. Маркса і Ф. Енгельса. В 37-му томі є лист Ф. Енгельса до румуна Йона Недежда:

«Ви в Румунії, — пише Ф. Енгельс, — мусите знати царизм... завдяки двічі повторюваному загарбанню Басарабії» («Соч.», т. 37, с. 5).

Якщо художник І. Глазунов не повірить Ф. Енгельсу, то хай зазирне у виданий до повалення царату «Энциклопедический словарь Брокгауза и Эфрона», де висвітлено історію загарбання Росією частини Румунії — Басарабії. І перше видання «Большой Советской Энциклопедии» називає молдаванів румунами. А в перевиданому за советських часів «Энциклопедическом словаре Гранат» статті про так званих молдаванів немає взагалі: словник називає їх румунами і відсилає читача до відповідного тому. А коли перевидався том зі статтею про румунів, басарабські румуни вже були в складі ССРСР, і росіяни вигадали їм національність — «молдавани», аби якось виправдати третє загарбання Басарабії.

Отже, Басарабія є наочним доказом того, що Росія-СССР — колоніальна імперія.

Якщо І. Глазунову прикладу з Басарабією замало, то хай прочитає у названих енциклопедичних виданнях про Бурятію — і побачить, як частину Монголії за часів советської влади, в 1936 році, шляхом перейменування монголів у бурятів перетворили в немонгольську землю. Та й на північ од Ленінграду, в якому живе І. Глазунов, є народ, що розмовляє фінською мовою, а його вперто називають карелами, аби заперечити, що Карелія — це частина Фінляндії. Чи ще треба шукати доказів, що Росія-СССР — колоніальна держава? І як така нав'язує поневоленим народам єдину мову. Нав'язує двома напрямками.

У новій редакції третьої Програми КПСС і в резолюціях XIX Всесоюзної партконференції сказано, що російська мова «добровільно прийнята... радянськими людьми як засіб міжнаціонального спілкування». Але це твердження — звичайнісінький наклеп на «радянських людей», бо документів, котрі можуть посвідчити, ніби колись народи ССРСР «добровільно» обрали російську мову «як засіб міжнаціонального спілкування» не існує. Інакше кажучи, вона нав'язана народам шовіністичною партійною верхівкою. Чи це не колоніальна політика, що маскується під «добровільність»? Колоніальна! І ця вигадана Москвою добровільність — один із магістральних напрямків нав'язування російської мови.

Останнім часом у советській пресі, центральній чи місцевій, коли йдеться про якусь республіку, то, скажімо, пишуть не народ Латвії чи України, а народи. Ідеологи від партійного шовінізму вдаються до підрахунків, аби довести, що в тій чи іншій місцевості, крім корінного населення, живуть ще й «народи». І саме тому, мовляв, у Молдавії, 73 відсотки населення якої становлять молдавани, і в Одеській області, 64 відсотки населення якої — українці, говорити про надання молдавській чи українській мові статусів державних мов — це націоналізм, бо молдавани та українці нібито хочуть нав'язати іншим «народам» свої мови. А ці «інші народи» не можуть обійтися без російської.

Як переконують «проекти законів» про державні статуси латиської та молдавської мов, корінні народи цих республік будуть спілкуватися з так званими «некорінними» російською мовою як «мовою міжнаціонального спілкування», тобто мовою російської меншості в республіках, бо молдавани й латиші на своїх землях без російської не здатні господарювати. Алеж «некорінні народи» переселилися з Росії в Прибалтику, на Україну чи в Басарабію, аби краще жити.

У тринадцятому числі тижневика «За рубезом» іноземці, котрі в пошуках кусня хліба переселяються до Західньої Німеччини, названі «міною уповільненої дії» для західнонімецького суспільства. Але ці переселенці розмовляють з німцями німецькою мовою, а не нав'язують їм турецьку, сербсько-хорватську чи польську як мови міжнаціонального спілкування.

Відомий латиський поет Яніс Петерс, хоча й не називає імігрантів «міною уповільненої дії» для латиського народу, запевняє, що масова міграція з Росії в Латвію призводить до тих же наслідків, що й депортація, коли корінне населення зникає з обличчя рідної землі. Це вже «геноцид», — твердить Я. Петерс («Правда», 3.4.89, с. 3). А КПСС цей різновид геноциду називає інтернаціоналізмом і прогресивним явищем. Делегати XIX Всесоюзної партконференції в один голос повторили слова лідера застою Л. Брежнєва, що в результаті міграції «стала реальністю нова історична спільність — советський народ».

Для того, аби переконатися, що наведений Я. Петерсом приклад є доказом колоніального становища Латвії щодо Росії, не треба вдаватися до посилянь на так звану буржуазну пропаганду. Це підтверджує і газета «Известия», яка 21 вересня 1987 року про колонію Франції — Нову Каледонію, написала ось що:

«Колоніальна політика в галузі іміграції вже зробила канаків меншістю на землі пращурів. Сьогодні вони становлять 43 відсотки 145-тисячного населення країни. 38 відсотків становлять білі переселенці. Останню частину складають в ній вихідці з Полінезії, Південно-Східної Азії та інших місць». Аби не надати Новій Каледонії незалежності, колоністи, — пише «Известия», — «зробили ставку на штучні демографічні диспропорції».

Ставку на штучні демографічні диспропорції роблять і в Одесі, аби не повернути місто українському народові.

Виступаючи 14-го березня поточного року перед робітниками заводу імени «Січневого повстання», перший секретар Одеського міськкому партії В. Хмельнюк, наслідуючи французьких колоністів, вдавсь до колоніалістських підрахунків:

«Представники корінної національності — українці, — сказав цей колябораціоніст, — становлять менше половини загального числа населення Одеси — 47,5 відсотка; росіяни — 38,3; євреї — 8,3. Усього ж у місті проживають представники близько ста націй і народностей» («Вечерняя Одесса», 18.3.89). Але українців на 9,2 відсотка більше, ніж росіян. Ні українці, ні євреї не забороняють росіянам вивчати свою мову, мати культурні заклади та органи інформації. Проте росіяни, як імігранти, як меншість, не мають права нав'язувати свою мову українській більшості, яка в XIV столітті на своїй землі заснувала поселення, що зараз називається Одесою. І «теоретичні» теревені В. Хмельнюка — це якраз те, що засуджує газета «Известия», коли проливає сльози над долею канаків. До того ж, підрахунки В. Хмельнюка, як ми вже з'ясували, засвідчують, що українців у Одесі набагато більше порівняно з росіянами, ніж канаків щодо французів у Новій Каледонії. Та й Україна, на відміну од Нової Каледонії, відповідно до ст. I Конституції УССР, не колонія Росії, а держава. І в зв'язку з цим під-

рахунки В. Хмельнюка доводять, що московський колоніалізм на-багато огидніший і підступніший, ніж французький.

За словами Я. Петерса, переселення росіян в Прибалтику чи в ту ж таки Одесу призводить до того, що іммігранти «залишають порожнечу за собою... в Росії». Інакше кажучи, для Росії відхід населення теж є геноцидом, бо російським народ зникає з рідної землі. Я ще не зустрічав, наприклад, на Україні росіянина, котрий зберігає російську побутову культуру: вона у нього українська. Втрата побутової культури теж денаціоналізація. Об'єднання «Россы» б'є на сполох, аби партія не перетворювала російську мову в мову міжнаціонального спілкування, бо це робить її своєрідним волап'юком, що призводить до втрати національних ознак. Та й співбесідник Я. Петерса письменник В. Іванов твердить, що «виник якийсь гібрид — російська плюс національна мова». А це — наслідок національно-російської двомовності, яку відомий філолог Г. Гусейнов називає «напівмовністю». Та й на конкретних прикладах доводить, що саме національно-російська двомовність, руйнуючи психіку, призвела до сумгаїтської різанини. Цей вчений, в ім'я порятунку людини, пропонує відкинути національно-російську двомовність («Век XX и мир», 1988, № 8, с. 37).

Проекти законів, наприклад, про надання статусів державних мов молдавській та латиській мовам не порятують молдаванів і латишів од шкідливої двомовності і витіснення цих мов з ужитку, бо в проектах російська мова визнається мовою міжнаціонального спілкування в Молдавії та в Латвії. Інакше кажучи, національно-російська двомовність у цих республіках перетворює російську мову в обов'язкову — державну мову.

Що це таке?

Як спілкувалися молдавани з представниками своїх нацменшостей російською, так і спілкуватимуться, бо українці, гагаузи та болгари, які й досі вчаться в російських школах, відповідно до проекту, матимуть право вчитися в школах рідною мовою, але, замість молдавської, вивчатимуть російську «як мову міжнаціонального спілкування». Щодо молдавської, то їй забезпечується місце поряд з російською мовою на різного роду етикетках і в документах лише в тих місцевостях Молдавії, де молдаванів загальна більшість. У місцевостях, де компактно живуть українці чи гагаузи, на етикетках та в документах молдавська мова вже не фігуруватиме: замість неї буде російська. Це саме пропонується й латишам.

Інакше кажучи, замість національно-територіальної автономії народам СССР нав'язується культурно-національна автономія. А російській мові в неросійських республіках надається статус мови міжнаціонального спілкування, тобто вона стає державною мовою в СССР. Ці проекти перетворюють СССР в державу, подібну до

Сполучених Штатів Америки, де англійська державна, а відтак і мова міжнаціонального спілкування. Усі інші мови вивчаються їх носіями, якщо вони цього бажають.

Але в Сполучених Штатах представники різних народів, окрім індіанців, не мають своїх національних територій. Вони всі імігранти. І там загальнодержавний курс на національно-культурну автономію виправданий. У СРСР корінні народи мають свої території і так звані державні формування — союзні республіки, автономні республіки, краї, округи, області. І в цих державних формуваннях державними і мовами міжнаціонального спілкування мають бути мови народів, іменами яких називаються союзні та автономні республіки, краї, округи та області.

Щодо російської, то вона ніколи й ніким «добровільно» не обиралася мовою міжнаціонального спілкування. І вивчати її народам СРСР взагалі недоцільно. 75 відсотків наукової літератури в світі видається англійською мовою. А нам потрібна західня технологія, аби піднести до світових стандартів життєвий рівень народів СРСР. До речі, економічна відсталість СРСР обумовлена ще й тим, що російськомовна наукова література не дає нам потрібних знань. І витрачати народні кошти на вивчення російської мови тільки заради того, аби наші діти змогли служити в російськомовних військових частинах — нічим не виправдана розкіш. То чи не слід витрачатися на вивчення англійської, німецької, французької та японської мов, що допоможуть нам імпортувати потрібну техніку і знання? Слід! Адже це вигідно.

Якщо ми, корінні народи так званого Союзу ССР, дозволимо себе ошукати і в своїх конституціях надамо російській мові статусу мови міжнаціонального спілкування, то розмовлятимемо на рідних вулицях російською мовою і дуже швидко загинемо як народи разом з росіянами.

В демократичній Америці з її культурно-національною автономією англійська мова постійно перетворює неанглійців на англійців, ірландців, українців тощо. А Москва, що ніколи не сповідувала демократію, зробить усе, аби ми якнайшвидше втратили свої мови, культурні ознаки, хоча формально за нами числяться наші етнічні території, на яких ми, внаслідок запланованої міграції, перетворюємося в меншості.

Отже, національно-російська двомовність — це смерть народів СРСР. Цього нам зараз тільки й не вистачає.

270023, Одеса-23,
Вул. Лейтенанта Шмідта, 8, пом. 10.

ЗВЕРНЕННЯ

До Керівництва Інтернаціоналу Християнської Демократії
в Європі і в інших частинах світу

В ім'я принципів християнсько-демократичної солідарности маю шану звернутися до Вас від імени Української Християнської Демократичної Партії України, що її очолюю, як Голова Українського Християнського Демократичного Фронту. Мое звернення мотивоване тим, що ось уже майже рік наша партія є об'єктом нищівного нападу з боку офіційної комуністичної влади, з метою її ліквідації.

14 листопада 1988 року ми подали в Президію Верховної Ради СРСР заяву про реєстрацію нашої організації і надання нам офіційного статусу. Цю заяву Президія Верховної Ради, проти всіх правних норм, переслала на розгляд Центрального Комітету компартії України. ЦК Компартії зробив висновок, що Християнська демократія є явищем ідейно шкідливим і 4 січня 1989 р. запропонував нам самоліквідацію, заявивши при цьому, що, в разі нашої відмови, в них є сотні засобів, щоб знищити нас, як організацію. Ми відмовились самоліквідуватися, і з того часу почалися проти нас репресії. Ось декілька фактів для ілюстрації цих репресій:

1. *Недопущання до зборів:* 13 січня 1989 р. у Львові, на квартиру, де були наші основуючі збори (УХДФ) для прийняття статуту і програми, відбувся напад міліції з перевіркою ідентичности присутніх осіб і документації зборів. Через те не міг відбутися молебень, що його мав відправити наш священник на закінчення зборів.

2. *Кампанія брехні:* Офіційна преса таврує нас постійно «екстремістами», терористами та іншими подібними епітетами. На наші скарги перед судово-прокурорськими органами, ніхто не відповідав. Ігнорують нас закон і право.

3. *Заборона мітингів і демонстрацій:* На численні наші звернення про влаштування мітингів чи демонстрацій, нам завжди відмовляють. А коли ми їх таки влаштовуємо, то влада при допомозі каральних органів нас розганяє, арештовує і карає.

4. *Методи залякування і погроз:* Наших членів викликають часто органи державної безпеки (КГБ), залякують всіми можливими поганими для нас наслідками, щоб заставити вийти з членства

УХДФ. Якщо це не помагає, тоді накладають грошові кари. За нами постійно слідкують органи безпеки і вистачить брати участь навіть у санкціонованих владою мітингах, щоб одержати грошову кару, або до 15 днів арешту. Грошові кари є доволі високі, і вони стягаються з заробітної платні на протязі року. Наприклад, члена УХДФ Миколу Кіндратюка за присутність на санкціонованому владою мітингу, що відбувся в місті Долина 25 червня 1989 р., суд покарав на 900 карб. (майже рік праці), ще й до того цинічно дописали на вироку, що підсудний визнав за собою вину. Таких випадків є багато.

5. *Судівництво на службі терору*: Метода залякування і морального терору, що його стосують органи держбезпеки, підсилюється також судівництвом, яке не зважає на існуючі закони і логіку справедливості, а дуже часто карає подвійно за ту саму «провину». Наприклад, мене особисто суд засудив був 12.6.1989 року за організацію мітингу 11.6.1989 р. на десять діб арешту, а 7.7.1989 р. за те саме судили мене на 15 діб арешту. Член УХДФ Микола Гук за саму присутність на санкціонованому владою мітингу одержав 15 діб арешту, бо, не зважаючи на погрози КГБ, він відмовився вийти з членства УХДФ. Члена УХДФ Тараса Пельцера покарали на 120 карб. (одномісячний заробіток) тільки за те, що на місці своєї праці відчитував програму УХДФ, а на судовому вироку записано, що покарано за присутність на мітингу 30.7.1989 р., хоч цей мітинг був владою санкціонований.

6. *Стосування фізичного терору*: Частими стають тепер напади на окремих членів УХДФ. Я особисто вже кілька разів був фізично побитий офіцерами міліції. Важко побили голову Яворівського району УХДФ Петра Гука. В дні 17.10.1989 року зорганізовано напад і побиття голови новоствореної Християнської Спільки Української Молоді Івана Лоя.

7. *Насильні схоплення і депортації*: Щоб перешкодити у важливіших зустрічах, часто міжнаціонального характеру, працівники міліції і КГБ нападають на провідних одиниць на вулиці, скручують руки і без жодного мандату від прокурора чи судді, вкидають до авта і вивозять далеко поза місто, до лісу, чи на безлюддя, навіть на віддаль 150 км. і там викидають напризволяще. Це мені особисто трапилося в день виїзду до Прибалтики на міжнаціональну зустріч 23.5.1989 р. Мене витягнули з літака, який мав відлітати до Риги і завезли 150 км. в ліс і там викинули. Цей психічний терор підсилюється ще й тим, що людина наочно бачить, що за нею крок у крок слідкують члени органів безпеки, часто по кілька осіб. Трапляється також, що охоронці державної

безпеки спалюють автомашини особам, які допомагають нам у транспорті. Таке трапилося моему братові в дні 18.8.1989 р., коли його авто облили бензиною і спалили.

8. *Репресії на місцях праці і навчання:* Студентів, членів УХДФ, органи влади заставляють вийти з членства УХДФ під загрозою виключення з інституту чи іншої високої школи. Це діється також на фабриках чи заводах, де позбавляють праці навіть звичайних робітників, щоб у такий спосіб відстрашити інтелігенцію від приналежності до УХДФ.

9. *Контроля листування і підслухи телефонних розмов:* Поштове листування з-за кордону до мене не доходить, а те, що прибуває, то розірване і цензуроване. Нашим членам влада забороняє установляти телефони. Коли ж ми користуємося чужими телефонами, то в розмови включаються посторонні чинники і часто чути погрози на нашу адресу.

10. *Провід Української Християнської Демократії — на знищення:* Нам відомо, що КГБ запровадив на кожного з провідних членів УХДФ окреме досіє з характеристиками осіб. Ці досіє відповідають подібним спискам НКВД з початком війни, коли занесених там осіб при відступі фізично знищувано. Такі критичні ситуації можуть кожночасно наступити у випадку внутрішніх забудь в СРСР.

Цей короткий перелік антидемократичних методів, що їх стосує комуністична партія та її урядові органи в Україні, вказує на глибоке протиріччя між голошеними на зовні гаслами «гласности» і «перебудови» та дійсним станом речей на сучасному етапі розвиткових процесів в СРСР і головню в Україні, яка й надалі залишається на статусі колонії російської імперії, під назвою СРСР. Українська Християнська Демократія, як вияв тисячолітньої духовости українського народу, що має свої корені в княжій і козацькій добі історії України і повністю співзвучна з принципами і дією західної християнської демократії, виявилася небезпечною для комуністичної партії, що є при владі в УРСР, і тому ця остання вирішила нас ліквідувати. Ось, сьогодні, пишучи ці рядки, я прочитав в місцевій пресі інтерв'ю обласного начальника КГБ з Івано-Франківська, в якому він висловлює тривогу, що УХДФ існує ще досі. Виходить, що ми вже раніше повинні були бути за їхнім розрахунком — знищені. Ми видержали один рік у нерівній боротьбі, а репресії постійно збільшуються. Чи видержить далі християнська демократія в Україні — залежатиме від конкретної підтримки Християнсько-Демократичних Партій і християнських

моральних сил в Західній Європі і в світі. Якщо на Заході можуть існувати вільно комуністичні партії, то чому в СРСР не може існувати Християнсько-Демократична Партія? Це стосується зокрема Християнсько-Демократичної Партії Італії, яка вкортці матиме нагоду зустрічі з Горбачовим. Багато чого в нас буде залежати від постави і сили християнсько-демократичної солідарності, від бажання допомогти нашій християнській демократії діяти на засадах, прийнятих в культурному світі.

13 жовтня 1989 року в Києві відбулася зустріч чотирьох християнсько-демократичних партій республік Естонії, Грузії, Литви і України, які уклали між собою угоду про творення Координаційної Ради для взаємодії християнсько-демократичних партій в умовах тоталітаризму. В Координаційну Раду увійшли представники від УХДФ, Християнсько-Демократичного Союзу Естонії, Литовського Християнсько-Демократичного Союзу та від Національно-Демократичної Партії Грузії, а також представники від їх молодечих організацій: Християнської Спілки Української Молоді, Естонського та Литовського відділень молодих християн-демократів. Відколи я повернувся з Києва до місця мого замешкання в Долині, моє приміщення стало предметом облоги поліційними чинниками для обшуку і арешту. Вся моя родина включно з однорічним сином є під психічним терором, коли пишу ці рядки, що супроводиться гриманням до дверей і всякими вигуками, не маючи формального на це судового мандату. Зміна на становищі першого секретаря компартії України нічого не змінила. Навпаки, криваві події у Львові 1.10.1989 р., жертвою яких впали безборонні мирні люди, говорить про протилежне.

Тому ми звертаємось до вас, керівників Християнсько-Демократичних Партій Заходу, з пильним проханням:

1. Вплинути на советський уряд, щоб він дотримувався підписаних недавно у Відні домовлень і шанував права Людини.

2. Вимагати від СРСР офіційної реєстрації нашої організації і надання їй статусу юридичної особи, яка мала б право:

- наймати приміщення для своєї нормальної праці;
- провадити масові мітинги та інші збори;
- вести нормальну працю й боротьбу за здійснення своїх статутних цілей, в рамках закону;
- відкрити банківський рахунок.

3. Запротестувати проти монополії компартії СРСР на ведення державної політики, яка нехтує волевиявленням народів мати в себе інші політичні партії, в тому партії Християнської Демократії.

4. Запротестувати з усією рішучістю перед урядом СРСР проти

фізичного і психічного терору, арештів, покарань і судів над членами УХДФ.

5. Прийняти УХДФ в члени Християнсько-Демократичного Інтернаціоналу.

6. Домагатися перед урядом ССРСР, щоб не робив перешкод для вільного контакту УХДФ а зовнішнім світом і Християнсько-Демократичними Партіями інших країн.

7. Після визнання нашого правового статусу, допомогти нам технічно у випуску нашого пресового органу.

На закінчення мого до вас, Браття — Християнські Демократи, звернення, хочу висловити найщиріші побажання, щоб Господь благословив Ваші починання і дію в напрямі зміцнення наших спільних зусиль для перемоги наших ідей — миру і кращого життя та свободи для всіх народів.

З пошаною,

Василь Січко Голова УХДФ

Долина, 18 жовтня 1989 р.
вул. Панаса Мирного, ч. 14
Івано-Франківська область, УССР.

* * *

УГОДА

Ми, представники Християнсько-Демократичних Партій совєтського бльоку, при обговоренні наших проблем і питань, дійшли висновку, що необхідно створити Координаційну Раду для більш плідних контактів, інформування та координації своєї політичної діяльності в ім'я торжества християнсько-демократичних принципів, альтернативи тоталітаризму.

Координаційна Рада не є керівним органом партій, а лише координує їх дії на добровільній основі. Координаційна Рада створена для втілення в життя християнсько-демократичних принципів солідарности в умовах тоталітаризму.

Координаційна Рада складається з повноправних членів, по одному представникові від партії, і в характері спостерігачів — по одному представникові від молодечих християнсько-демократичних організацій.

Координаційна Рада не вибирає собі Голови. Всі члени — представники беруть участь в праці КР на правах паритету.

В Координаційну Раду входять по одному представникові від УХДФ, ХДСЕ, ЛХДС і НДПГ.

Як спостерігачі, в склад Координаційної Ради входять, з правом дорадчого голосу в питаннях, що торкаються проблем Християнсько-Демократичних Молодечих Організацій, по одному представникові від ХСУМ, Естонської Молодечої Християнсько-Демократичної Організації і від Відділення Молоді Литовської Християнсько-Демократичної Організації.

Засідання Координаційної Ради будуть відбуватися не рідше, як раз на два місяці. При наглій потребі КР може збиратися на позачергові засідання.

До обов'язків Координаційної Ради входять:

а) Сприяти розвитку міжнародного співробітництва християнсько-демократичних партій советського блоку;

б) При необхідності, виробляти тактику спільних дій у тих питаннях, до яких партії учасників мають спільне відношення;

в) Діяти в напрямі обліку та інформації про діяльність і проблеми всіх учасників і їх молодечих організацій;

г) Вести більш плідні контакти між усіма Християнсько-Демократичними організаціями світу для якнайповнішої поінформованості їх про становище Християнсько-Демократичних Партій советського блоку.

г) Приймати нових членів Координаційної Ради на чергових засіданнях, шляхом голосування більшості голосів.

Примітка. Перше зібрання Координаційної Ради відбудеться в кінці листопада ц.р. в Тбілісі (столиця Грузії), а до того часу партії і молодечі Християнсько-Демократичні Організації, що беруть участь, визначають своїх уповноважених у склад Координаційної Ради. На першому засіданні можуть бути деякі зміни або доповнення.

Підписали:

Василь Січко — Голова УХДФ,
Тіід Альте, — Член керівництва ХДСЕ,
Віктор П'яткус — Голова ЛХДС,
Ераклі Кодзашвілі — Секретар НДПГ
Іван Лой — Голова ХСУМ

Київ, 13 жовтня 1989 р.

* * *

ЗВЕРНЕННЯ

До всіх Християнсько-Демократичних Партій,
організацій і урядів світу

Увага! В Україні, в ССРСР, Християнська Демократія поставала поза законом.

Комуністи не бажають миритись із існуванням ні однієї партії чи суспільної сили, котра могла б позбавити їх влади парламентарним шляхом.

Комуністи безнадійно програли боротьбу за серця і уми людей. Продовж десятків літ їхня влада трималася на насильстві, арештах, убивствах, катуванні, і на людській покорі, породженій страхом. Але з відпливом страху і з пробудженням суспільного усвідомлення людей, комуністи все більше відчують презирство і зневагу до себе з боку народу. І, щоб повернути з утраченої позиції, вони знову починають застосовувати тактику насильства.

Як надійшли до нас відомості з надійних джерел, після приходу Івашка до керівництва в компартії УССРСР були затверджені пляни ліквідації одних громадських організацій і вихолощення інших, позбавлення їх свого змісту і перетворення їх в послухні філії компартії Советського Союзу.

В ряді цих організацій на першому місці стоїть наш УХДФ, наскільки компартія України ще рік тому винесла рішення, що християнська демократія є ідейно шкідлива й існування її в комуністичній державі не допустиме. Силу того рішення християни-демократи України ось уже рік відчують на собі: арешти, побиття, допити, непомірні штрафи, переслідування по роботі. Але тепер, з приходом Івашка до влади, почалося справжнє полювання на людей.

Почали на засновниках УХДФ 29 жовтня 1989 року, коли люди поверталися з Івано-Франківська, з Панахиди по жертвах комуністичного терору — з Панахиди, що за різними оцінками зібрала від 300.000 до 500.000 людей. На залізничній станції в місті Долина, до якої дійшли Петро Січко і Василь Січко, на них напали десятки працівників КГБ і міліції. Члена Центральної Ради Петра Січка затримали, вкинули в машину і повезли. Василеві Січко, голові УХДР, вдалося при допомозі людей втекти. Тепер комуністичні каральні органи полюють за ним. Але Панахида по жертвах комуністичного терору відбувалися б так чи інакше, а тому влада була змушена її санкціонувати, себто, дати дозвіл на її проведення.

Але, якщо мирна Панахида, на яку зійшлося біля 500.000 українських греко-католиків, була формально санкціонована вла-

дою, то яким правом має ця ж влада влаштовувати полювання після Панахиди на тих керівників УХДФ, які там були присутні?

Тому справа не в тій багатотисячній акції. Справа в тому, що дійсно підтверджується факт, що нас, християн-демократів, збираються насильно ліквідувати і хочуть прискорити цю акцію ліквідації до моменту офіційного визнання нашої Української Греко-Католицької Церкви, за легалізацію якої ми теж боролися. Комуністична влада надіється, що на хвилях загальної еuforia від визнання Церкви буде менше шуму у зв'язку зі знищенням Християнсько-Демократичної Партії.

Ми, Центральна Рада УХДФ, звертаємося до всіх Вас, наших братів християн-демократів, до всіх Християнсько-Демократичних Партій Європи і світу, до християнсько-демократичних організацій тому, що тоталітаризм знову показує зуби. Нічого не змінилося від того, як вовк пробував одіти овечу шкуру. І тому справа, чи буде існувати християнська демократія в умовах совєтського комуністичного тоталітаризму в Україні — це справа не лише наша. Це справа честі, совісті всіх вас, справа християнсько-демократичної солідарності, справа перемоги християнського гуманізму.

Центральна Рада УХДФ

30 жовтня 1989 р.

ПРОГРАМНІ ПРИНЦИПИ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СПІЛКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ (ХАСУМ)

1. ХАСУМ — громадсько-політична організація молоді, утворена при підтримці Українського Християнсько-Демократичного Фронту і побудована на тих же принципах християнської моралі, етики як загальнолюдських цінностей і їх пріоритету в політиці.

2. ХАСУМ діє під ідейним впливом УХДФ і співробітничает з ним. Християнсько-демократична платформа організації — це та основа, на якій вони об'єднуються для сумісної діяльності. Розділяючи цілі УХДФ, ХАСУМ самостійно виробляє свою тактику, визначає форми, методи і напрямки своєї діяльності.

3. Основний смисл своєї діяльності ХАСУМ бачить в тому, щоб сприяти позитивним процесам національного і релігійного відродження, котрі зараз відбуваються, і залучати молодь до активної участі в цих процесах.

4. Поряд з вірою в Бога, однією з основ, що визначають діяльність і членство в Християнській Спільноті Української Молоді, є любов до рідної землі — України, і тому одним з найголовніших

політичних завдань Спільки є боротьба демократичними мирними засобами за здобуття суверенітету України і відновлення української державности.

5. Передумовами на шляху до незалежної державности ХаСУМ вважає:

- формування незалежної економіки;
- формування армії за національно-територіальним принципом з уживанням рідної мови;
- децентралізація існуючої системи і введення громадянства республіки;
- встановлення реальної демократії для можливості здійснення народом свого волевиявлення до незалежности; тому організація буде сприяти всім суспільним процесам, що ведуть до втілення цих передумов в життя.

6. ХаСУМ виступає за відродження та утвердження в суспільному житті й людських відносинах таких основних цінностей християнства як любов, милосердя та взаємодопомога. ХаСУМ надає важливого значення формуванню духової культури молодих людей, котра б базувалася на моральних принципах християнства і в основі якої лежить найвище поважання людської особистості як творіння Бога по Образу і Подобі Своїй.

7. ХаСУМ виступає за демілітаризацію і гуманізацію держави, суспільних відносин та системи освіти.

8. ХаСУМ виступає за свободу віроісповідання, релігійної освіти та можливості пропагування своїх ідей та поглядів.

9. ХаСУМ надає важливого значення вихованню дітей в пластових таборах, формуванню у них християнсько-гуманістичного погляду на світ, їх катехизації та утвердження у вірі.

10. ХаСУМ проводить працю у сфері відродження національної свідомості української молоді, виховання в неї любови до свого народу, мови, історії та культури.

Виступаючи за любов до свого народу, мови, історії та культури, ХаСУМ поважає також права всіх інших народів на свою мову, історію та культуру і підтримує їх в їхньому прагненні до незалежности.

11. ХаСУМ визнає, що релігійна та національна культура були нерозривні й єдині в історії нашого народу. Тому ХаСУМ буде сприяти національній Церкві в поверненні тих першорядних позицій, які вона займала в духовому і культурному розвитку.

12. ХаСУМ буде приймати активну участь в організації і святкуванні всіх великих релігійних і національних свят, у відродженні всіх найкращих традицій українського народу.

13. ХаСУМ виступає за покращання соціальних умов життя людини і приведення цих умов у відповідність до можливості зберігати громадське достоїнство кожної людини.

14. Християнська Спілка Української Молоді виступає проти злочинного відношення до навколишнього середовища і зобов'язує своїх членів брати активну участь в екологічних акціях, що спрямовані на захист рідної землі й природи.

15. ХаСУМ виступає за повне і абсолютне знищення ядерної зброї та інших джерел радіаційної загрози та проголошення України без'ядерною зоною.

16. Крім духового і морального самовдосконалення, ХаСУМ визнає і важливість фізичного вдосконалення молоді, спорту. В здоровому тілі здоровий дух.

17. Християнська Спілка Української Молоді утворена як організація, що покликана дати альтернативу тим негативним процесам серед молоді, до яких призвели безвір'я, нехтування моральними принципами та вся система тоталітарного виховання та освіти.

18. ХаСУМ виступає за вирішення всіх наболілих і назрілих проблем та конфліктів в суспільстві виключно демократичними мирними засобами. Християнська Спілка Української Молоді засуджує терористичні та насильницькі методи політичної боротьби, як з боку влади, так і з боку опозицій, як несумісні з ідеалами християнства і принципами гуманізму і демократії.

19. З позиції християнсько-демократичної солідарності ХаСУМ виступає за тісні контакти і співпрацю з усіма молодіжними християнсько-демократичними організаціями для спільної праці в ім'я торжества християнського гуманізму.

Статут і програма затверджені на з'їзді ХаСУМ 30 вересня 1989 року.

У ЛЬВОВІ ВІДНОВЛЕНО НАУКОВЕ Т-ВО ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

(За інформацією Михайла Осадчого)

Більше як півроку у Львові працювала Ініціативна група львівських учених, яка поставила за мету відновити у нашому місті НТШ — Наукове Товариство ім. Шевченка, яке діяло у Львові з 1873 до 1940 року. Особливого наукового піднесення воно досягло в ті роки, коли головою правління НТШ працював всесвітньвідомий історик Михайло Грушевський, а його філологічну секцію вів Іван Франко.

Членами НТШ були науковці такого великого масштабу, як, скажімо, Альберт Айнштайн та багато інших видатних учених світу.

21 жовтня 1989 року відбулися Установчі Збори, які проголосили відновлення НТШ, прийняли його програму та статут. Вступним словом Збори по відновленню НТШ у Львові відкрив академік АН УРСР Кучер. Були виголошені три доповіді: «Наукове Товариство ім. Шевченка: традиції та перспективи розвитку» — член-кор. АН УРСР Олег Романів, «Про проект статуту НТШ» — д-р філ. наук Микола Ільницький, «Про проект програми НТШ» — к. філ. наук Олег Купчинський.

Понад 10 чоловік виступили в обговоренні доповідей, які висловлювали свої думки про те, як, на їх погляд, повинна будуватися робота відновленого НТШ. Серед інших виступаючих кандидат філологічних наук Михайло Осадчий у промові «Перемудруймо японський комп'ютер»^{*} наголосив, що успішний розвиток відновленого НТШ можливий лише за умов справжньої, а не фіктивної державності України, він заперечив тезу професора Комаринця «Не буде мови — не буде українського народу», запропонувавши на її місце іншу — «Не буде української держави — не буде української мови й науки».

Михайло Осадчий запропонував зусиллями УАНТІ та її видання «Кафедра» підготувати і запропонувати відновленому НТШ той доробок літературнознавчої науки і культури, який внесло душе-не й задушене в 60-80 рр. т. зв. дисиденство.

Установчі Збори по відновленню НТШ у Львові обрали секції, зокрема шевченкознавства та франкознавства, секції природничих наук, філологічних, історичних, соціально-економічних тощо. На Установчих Зборах наголошувалося, що відновлене НТШ у Львові — це не альтернатива існуючій АН УРСР, а добровільна Асоціація вчених, насамперед ентузіастів українознавчої науки.

Установчі збори НТШ у Львові прийняли ЗВЕРНЕННЯ до наукової громадськості, уривки з якого подаємо нижче:

ЗВЕРНЕННЯ

Установчих зборів Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові
до наукової громадськості

Револьюційна перебудова розбудила творчі сили української інтелігенції, створила нові умови для її плідної праці на користь оновлення нашого суспільства. Громадськості України відкрились невідомі сторінки історії рідного народу, його культури і науки,

^{*} Промова М. Осадчого була надрукована в нашому журналі за вересень 1989 року. — Прим. Редакції.

як духовні злети, так і падіння з вини адміністративно-бюрократичної системи. Вперше ми дізнались про вагомі здобутки української науки в інших країнах, підійшли до української культури як цілості.

Нині кожен з нас розуміє, що майбутні успіхи нашої науки залежать від консолідації зусиль науковців різних галузей, а це вимагає не лише пошуку нових, але й використання традиційних форм їхньої співпраці, набутого досвіду.

З цією метою група науковців Львова дійшли до переконання про необхідність відродження Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові — громадської організації, спадкоємця одноіменного Товариства, яке діяло в нашому місті з 1873 до 1939 року і користувалося заслуженою повагою у науковому світі.

Ліквідація Наукового Товариства ім. Т. Шевченка в 1940 році негативно позначилася насамперед на українознавчих дослідженнях, перервала органічні взаємозв'язки українознавців світу. Не заперечуючи успіхів природничих наук, не можна не бачити відомчих перепон, які гальмують її всебічний розвиток, розділяють вчених академічних, наукових, культурних установ, вищої школи.

Відновлення Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові ставить собі за мету консолідувати творчу енергію наукової інтелігенції західноукраїнського регіону, що сприятиме піднесенню авторитету української науки в Україні та за її межами.

Розуміючи виняткову роль науки у вирішальний час перебування процесів, Установчі Збори Наукового Товариства ім. Т. Шевченка наголошують на необхідності комплексного дослідження проблем розвитку західного регіону України, координації українознавчих досліджень як у нашій Батьківщині, так і в діаспорі, об'єктивного дослідження «білих плям» в історії українського народу. Дальший розвиток української науки неможливий без вироблення української наукової термінології, широкого запровадження української мови в навчальних закладах і науково-дослідних установах, що було занедбано в останні десятиріччя. В новому світі треба дослідити історію Наукового Товариства імені Т. Шевченка, яке упродовж тривалого часу визначало тенденції розвитку української науки. Наш обов'язок — ознайомити українську і світову громадськість з працями членів НТШ, повернути їх у духову скарбницю рідного народу.

Цікаві задуми плекають науковці, які досліджують проблеми математики і фізики, механіки і хемії, економіки і екології, географії і геології, філософії і права, та інших галузей науки.

Відроджене Наукове Товариство імені Т. Шевченка відносить до своїх завдань пропаганду досягнень української науки серед робітництва, селянства, інтелігенції. Воно має намір розгорнути ви-

давничу справу. Товариство дбатиме про молоді таланти науковців, сприятиме їхньому розвитку, залучатиме їх до комплексних досліджень.

Дорогі колеги! Вступайте в Наукове Товариство імени Т. Шевченка у Львові — громадську організацію, покликану до життя революційною перебудовою.

Сподіваємось на плідну працю, нові наукові здобутки!

Звернення прийнято на Установчих Зборах
Наукового Товариства імени Т. Шевченка у Львові
21 жовтня 1989 року.

Коментар М. Осадчого

Не буду фатальним пророком, чи гідно буде нести відновлене НТШ свою благородну місію. Дозволю собі лише одну заувагу.

Наприкінці Установчих Зборів новообраному Голові НТШ, членові-кореспондентові АН УРСР Олегові Романіву були вручені барельєфне зображення патрона Києво-Могилянської Академії гетьмана Конашевича-Сагайдачного та виконану в склі копію булави гетьмана України, а також багатотомні етнографічні записки Львівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Він, член-кор. АН Романів, з вдячністю прийняв цей дорогий подарунок.

Проте, коли наприкінці конференції ряд її учасників, серед яких був і Михайло Осадчий, Ганна Стеців та інші, запропонували виконати «Заповіт» Шевченка та виділити делегацію для покладення цвітів біля майбутнього пам'ятника Шевченкові у центрі Львова, головуючий Романів зумів закрити Установчі Збори по відновленню НТШ у Львові так, що не був виконаний ані «Заповіт», ані обрана делегація для покладення квітів біля каменя Шевченкові.

Мені особисто це нагадало славетну гумореску Леся Мартовича про те, як у перші роки після створення НТШ у Львові важко було пробратися в кабінети цього НТШ самому Шевченкові.

Дай Боже, аби такої ситуації не сталося тепер, у 1989 році, році відновлення НТШ!

З РЕЗОЛЮЦІЙ НРУ

Про Національну Символіку

Національна символіка є своєрідним кодом історичної пам'яті народу.

РУХ вважає необхідним здійснення демократичних заходів для відродження й поновлення у правах давньої української символіки — синьо-жовтого прапора та герба-тризуба, що створювалися протягом століть самим народом.

Українська синьо-жовта сполука є однією з найдревніших серед сучасних прапорних кольорів, бере свій початок від перших київських князів, виступає в гербі Галицько-Волинського князівства XII ст., що зображував золотого лева на синьому тлі. Синьо-жовті барви мали, серед інших, і прапори запорізьких козаків. В роки європейських революційних подій середини XIX ст. синьо-жовті прапори були символом боротьби українців за національні й соціальні права. Синьо-жовтий прапор використовувався і під час революційних подій 1917-18 рр. Отже, законодавче затвердження УНР та ЗУНР української національної символіки, зіпертої на багатовікові історичні традиції, було формально-юридичною констатацією об'єктивної реальності. Національний герб «Тризуб», затверджений у 1918 р., був розроблений на основі княжого знаку Володимира Великого.

Під час громадянської війни та в перші роки советської влади і національна, і революційна символіка нерідко використовувалися поряд різними угрупованнями, зокрема і советськими.

У пізніші роки, з утвердженням в СРСР сталінського тоталітарного режиму, з наступом проти національної свідомості та історичних традицій, українська національна символіка (синьо-жовтий прапор, герб-тризуб і поширений гімн «Ще не вмерла України») безпідставно трактувалися як націоналістичні, зазнавали всіляких шельмувань і були несправедливо виключені з історико-культурної спадщини українського народу.

Беручи до уваги глибокі народні традиції, зважаючи на те, що синьо-жовтий прапор, герб «Тризуб» протягом багатьох віків утвердилися як національні символи українського народу, З'їзд виступає за відродження національної символіки і ухвалює:

— роз'яснювати історію виникнення, зміст національної символіки, пропагувати її, виявляючи розуміння політичної й психологічної складності питання, терпимість і толерантність;

- підтримувати відродження національних символів інших народів, що проживають на території України;
- домагатися від уряду України вжити необхідних заходів проти переслідування за використання національних символів.

Ухвалено Установчим З'їздом
Народного Руху України за перебудову.

9 вересня 1989 р.

* * *

Про сталінізм і сталінщину

Система господарювання, установ та поглядів, що за іменем її творця називається сталінщиною, зформувалася в СРСР протягом десятиліть, з кінця тридцятих років. Сталінізм — ідеологічне обґрунтування цієї системи.

Сталінщина пов'язана не тільки з аморальними вчинками, стратегічними прорахунками, підступними методами боротьби окремих політичних діячів, не тільки з відродженням авторитарних методів епохи громадянської війни («воєнного комунізму»). Сталінщина — це тоталітарний режим управління суспільством і кожним його членом, система цілковитого духовного, політичного й економічного поневолення особистості.

Ця система ґрунтувалася, по-перше, на масовому політичному терорі, винищенні мільйонів людей, перетворенні величезної частини населення на державних рабів — «зеків», депортації цілих соціальних і національних груп. Табірний «архіпелаг» був відділений від суспільства завісою таємниці, але тиск самого його існування, розгалужена система тотального шпигунства, легкість розправи з кожним громадянином насичували суспільну атмосферу жахом.

По-друге, сталінська система управління вимагала перетворення партії на авторитарну організацію і злиття її з державою в єдину партійно-державну систему. Після московських процесів та «Короткого курсу історії ВКП(б)» прояв найменшої опозиційності щодо партійного керівництва ототожнювався з «шпигунсько-диверсійною діяльністю». Партія втратила власне політичні функції, ставши елементом командно-адміністративної системи.

По-третє, в країні було знищено громадське суспільство як систему вільно встановлених зв'язків між незалежними індивідами. Ліквідувавши економічну самостійність селянства, ввівши методи командування «робочою силою», ліквідувавши вільні творчі об'єднання інтелігенції, сталінізм створив суспільство, в якому особистої незалежності не можна було досягти ні високою кваліфі-

кацією, ні особистими чеснотами, ні минулими заслугами. Всі громадські організації стали «привідними ремнями» тоталітарної системи.

По-четверте, авторитарні начала повністю утвердились в духовному житті суспільства. Під контролем і керівництвом опинилась сфера творчості і сфери відпочинку, науки і мистецтва, службова діяльність і особисте життя. Засудження «ідейних помилок» стало одним із карних засобів, нерідко першим щаблем до арешту і знищення.

Сталінський тоталітаризм скалічив історичні долі всіх народів СРСР. Величезні жертви поніс український народ. Винищення і старої, і нової генерації української інтелігенції, руйнація продуктивних сил села в ході примусової колективізації, «розкуркулювання», голод 33 року, терор 37-38 років, лихоліття ційни та німецько-фашистської окупації, спричинені немалою мірою військовою неефективністю сталінського режиму, повоєнні репресивні дії — такий неповний перелік страждань України, що втратила в роки сталінізму мільйони і мільйони своїх синів і дочок. Почавши під гаслами національної безликости, зруйнувавши уклад російського села та високі традиції російської культури, сталінізм дедалі більше еволюціонував до російського великодержавного шовінізму. Повною мірою це знайшло вияв на Україні, де під прапором боротьби з «українським буржуазним націоналізмом» та «безрідним космополітизмом» проводилась чорносотенна політика русифікації та антисемітизму.

Втративши основу після краху репресивної системи, сталінський тоталітаризм в кінці п'ятдесятих років почав розвалюватись. Спробою його регенерації був брежнєвсько-сусловський режим. Елементи його живі і по-сьогодні.

Коли «влада на місцях» організує адміністративний і моральний тиск на окремих непокірних, переслідує їх, фальсифікуючи їхні уявні злочини і правопорушення, — це рештки сталінщини, приховані способи терору. Жоден такий випадок розправи з громадянином не повинен лишатись непоміченим і безкарним.

Коли працівники партійного апарату ототожнюють себе з державною владою, дають безапеляційні вказівки з різних питань, навішують ярлики з відповідними оргвисновками щодо інакомислячих — це рештки сталінщини, авторитарного монополізму в політичному житті.

Коли з громадськими організаціями та добровільними об'єднаннями, що діють в рамках законности, намагається розмовляти методами керівних вказівок, не обтяжуючи себе політичним діалогом, коли кожна людину прагнуть облутати сіткою економічних та політичних залежностей — це рештки сталінщини, для

якої абсолютно чужі й незрозумілі поняття громадянина і громадської діяльності.

Коли істина приховується або перекручується із ідеологічних міркувань, коли духовне життя, культурні й національні цінності, гуманістичні ідеали підпорядковуються політичним цілям, коли людину позбавляють свободи духовного вибору — це рештки сталінізму, режиму знищення духовності і уніфікації особистостей.

Тільки перебудова, радикальне оновлення суспільства зможуть повністю покінчити з рештками тоталітарної сталінської системи.

Ухвалено Установичм З'їздом
Народного Руху України за перебудову.

9 вересня 1989 р.

* * *

Про економічну самостійність Української ССР

Відомчо-монополістичний сепаратизм, безгосподарність та безвідповідальність, втеча від надбань світового економічного досвіду, зневажливе ставлення до грошей, цін, визнаних передовими націями інструментів господарювання, — такі прикметні ознаки економічної діяльності, здійснюваної за приписами поборників адміністративно-бюрократичного «єдиного народногосподарського комплексу».

Ідеями цього «комплексу» застійники маскують свої справжні цілі, як це недавно вони послуговувалися теоріями «розвинутого соціалізму», «єдиної історичної спільності» тощо.

Ми не можемо потурати їхнім намірам, бо розкручений маховик адміністративно-бюрократичного комплексу щоденно проковтує багатства природи, виснажує її, перетворює людей в заложників виробництва заради самого виробництва.

Застійне господарювання принесло нашій Республіці чи не найщедріший врожай різних лих і небезпек: Україна на цілому ряді напрямів досягла такої деградації, тої межі, за якою — незворотна загроза фізичному та генетичному існуванню її народу.

Економічна криза всією своєю вагою впала на нас, жителів України. Зростає відставання Української ССР від багатьох республік і народів ССРСР, від зарубіжних передових країн за показниками добробуту, освіти, тривалості життя. За сукупним алькоголізмом та наркоманією вона вийшла на перше місце серед республік Союзу.

З'їзд Народного РУХу України вважає, що порятунок, вихід є у переході республіки на господарську самостійність. Всі національні багатства України повинні належати суцям на її землі.

Союзні міністерства-монополії повинні покинути нашу республіку. Економічна система України має ґрунтуватися на республіканській власності з її складниками: державною, муніципальною, кооперативною, особистою, приватною, змішаною.

Українська ССР повинна бути відкритою для співробітництва і партнерства на товарно-грошових взаємовигідних умовах з усіма республіками Союзу і союзними установами та органами, для чесних і вигідних економічних стосунків з усіма країнами світу. Економічна самостійність України — це протипага адміністративно-бюрократичному господарюванню.

Економічна самостійність України — це послідовний і невпинний рух до регульованого конкурентного ринку, це — поєднання сили ринку і виваженість економічних методів державного регулювання. Економічна самостійність України — це підпорядкування сильної економіки вищим загальнолюдським та національним цілям.

З'їзд відкидає спроби застійно-бюрократичних сил під виглядом господарської самостійності реставрувати «Український раднар-госп», збереженням у ньому цілих територій і сфер командно-написаної безгосподарності. Нам не потрібні марнотратні відомства, як і їхня заміна на власні київські адміністративно-бюрократичні корпорації. Ми проти зволікань із здійсненням советської радикальної реформи політичної системи і демократизації України, створення здорової, ефективної економіки, підпорядкованої інтересам народу, який потребує справжньої демократичної України. Так само справжня, стабільна й прогресивна демократія потребує опори в ефективній ринковоплановій економіці.

Економічна самостійність України — це порятунок для її народу, вихід з економічного занепаду, дедалі тісніший товарообмін, науково-технічні зв'язки, інтеграція, приклад господарливості, кредитоспроможність — крок за кроком виведуть нашу республіку на шлях економічного розвитку.

Україна вступає на цей шлях знесилена відомчою сваволею, чорнобильським лихом, іншими негараздами й загрозами. Вона не повинна самотужки гоїти страхотливі рани Чорнобиля; волонтаристські, економічно необґрунтовані ціни на продукти ввозу і вивозу можуть небезпечно розхитати човен республіканської господарської самостійності.

РУХ буде все робити, щоб справедливість і мудрість взяла гору і Україна незабаром стала на вигідних умовах «експортером» зерна. Тоді відпаде потреба в дорогому заокеанському.

Економічна самостійність України в складі СРСР покладає відповідальність насамперед на український народ, запрацюють його розум і руки — відступить економічна капость і невдачі. Згур-

туються довкола нього всі національності України в дружню трудову сім'ю і на обох берегах Дніпра — від Донбасу до Прикарпаття, від Полісся і до Чорномор'я — розвіються сутінки економічного застою і занепаду: безпека, добробут, розквіт прийдуть на нашу Україну.

10 вересня 1989.

Про екологічну ситуацію в Українській ССР

Багато нас, а землі у нас мало. Народи України складають понад шосту частину населення Советського Союзу, а територія наша становить менше трьох відсотків площі нашої держави. Екстенсивне виробництво, нерозсудлива експлуатація ресурсів є основою того, що наша республіка виробляє понад п'яту частину валового національного продукту Советського Союзу. Природно, що гіпертрофований розвиток гірничодобувної та важкої промисловости, чорної та кольорової металургії, вугле- та нафтохімічної промисловости, інтенсивне сільське господарство привели до необхідности створювати енергетику. Тому не диво, що близько 40% атомної електроенергії Союзу виробляється на наших землях.

Застарілі технології та обладнання, брак належних очисних споруд призвели до того, що на Україну припадає майже 30% викидів загальносоюзних відходів. Напевно, ми посідаємо перше місце не тільки в Советському Союзі, але й в Європі щодо кількості нагромадженої технічної праці на душу населення.

Наша республіка стоїть на порозі екологічної кризи.

Якщо до токсичних речовин промислового та сільськогосподарського походження додати мільйони кюрі триваложивучих радіонуклідів, які в трагічні квітнево-травневі дні 86 року на багато десятиліть густо засіяли наші щедри ниви й ліси, багаті й чисті колись ріки та озера, — можна з глибоким сумом констатувати, що ми ледь-ледь утримуємося на крихкому березі екологічної прірви.

Щороку десятки тисяч гектарів української ріллі гине від ерозії, підтоплення, ущільнення та засолення, замулюються і перестають існувати сотні річок. Ґрунти перенасичуються надлишками різноманітних токсичних хемічних сполук, що систематично потрапляють в продукти харчування та питну воду, а відтак — до нашого організму. Повітря перенасичене отруйними газами, кіптявою, пилом. Карпати втрачають своє неповторне зелене вбрання, ріки міліють, степи вивітрюються, зубожіють.

Все це є наслідком нестримної і неконтрольованої гонитви центральних міністерств та відомств за освоєння багатомільярдних

коштів, впровадження науково необґрунтованих, але престижних, з точки зору вищого чиновництва, проєктів при дивній і неприпустимій підтримці такої діяльності вищими урядовими чинами республіки.

Антропогенне навантаження на природу України сягнуло вище всяких розумно обґрунтованих меж. З'їзд наполягає на наданні республіці повного суверенітету в створенні законодавства з охорони природи та гарантованого забезпечення якості навколишнього середовища в будь-якій місцевості України шляхом гармонійної організації продуктивних сил та дбайливого використання природних ресурсів.

Виходячи з того, що кожен громадянин нашої країни має гарантоване право на чисте повітря, чисту воду, чисті продукти харчування та інші необхідні для його життя і здоров'я умови, РУХ надає важливого значення відновленню та збереженню рекреаційного потенціалу України.

Одним із першочергових завдань З'їзд вважає проведення заходів щодо збереження найбільшого багатства України — ґрунтів, у зв'язку з чим домагатиметься через органи РУХу збереження земельного фонду, зменшення ступеня розораності ріллі, поновлення лісового фонду, відновлення лісового фонду, мережі річок. З'їзд виступає за істотне підвищення культури землеробства, розвиток сільського господарства, яке вироблятиме екологічно чисту продукцію.

Для забезпечення прогресивного зменшення негативного антропогенного навантаження на навколишнє середовище, З'їзд наполягає на негайній та неухильній реконструкції основних галузей промисловості, переорієнтуючи її на енерго- і ресурсозберігаючі, наукоємні технології.

Маючи на увазі необхідність зведення до мінімуму негативних наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, З'їзд вважає за необхідне провести широку ретроспективну дозиметрію в регіоні радіонуклідних забруднень та забезпечити проведення заходів, що гарантуватимуть радіологічну безпеку всьому населенню. З'їзд пропонує оголосити 26 квітня Днем національної жалоби і застереження, в якій проводити траурні мітинги в усіх регіонах України без попередніх принизливих прохань про дозвіл.

З'їзд вважає ганебним зволікання з вирішенням питання про надання відповідних пільг та відселенню людей з надмірно забруднених селищ. Треба рішуче усунути екологічне безправ'я людей. Кожна людина повинна мати право на отримання повної екологічної інформації про якість місця свого проживання. Існуючі заборони на приватне користування радіометричною та аналітичною апаратурою для контролю середовища існування та продуктів харчування повинні бути скасовані.

З'їзд наполягає на докорінному покращанні охорони здоров'я на Україні, яке мусить забезпечувати прогресивне зростання середньої тривалості життя, зменшення захворюваності та дитячої смертності й надавати пріоритет профілактиці захворювань.

З'їзд пропонує створити Українську національну комісію у справах радіологічного захисту населення та інших комісій з нормування гранично припустимих концентрацій радіонуклідів, нітратів, отрутохімікатів й інших токсичних сполук антропогенного походження в продуктах харчування, питній воді, в навколишньому середовищі: повітрі, водоймах, ґрунтах тощо.

Через високу екологічну та загальну культуру усіх громадян України — до чистої природи, до високої духовості!

Ухвалено Першими Всеукраїнськими Зборами
РУХу 10 вересня 1989 року

* * *

Про Народичі

Екологічна і політична ситуація у Народицькому, Лугинському, Овруцькому та інших районах Житомирщини катастрофічна.

Люди, тварини, рослини, земля, водойми краю вже четвертий рік смертоносним промінням радіонуклідів зловісно висвітлюють злочинну байдужість Міністерства охорони здоров'я України на чолі з т. Романенком О. В., який цілковито скомпромітував себе перед народом, і ганебне зволікання із розв'язанням трагічної ситуації керівниками республіки.

Зневірені у правді й надії на врятування, фізично й духово зранені сублетальними дозами радіонуклідів та адміністративно-чиновної брехні, люди Народиччини у відчаї: минає такий дороговцінний час, а питання: жити їм у забрудненому середовищі й поступово гинути чи бути відселеними — залишається й досі невирішене, кинуте напризволяще.

З'їзд категорично засуджує таку позицію офіційної медицини та відповідальних осіб уряду України й керівників Житомирщини за ненадання населенню Народиччини термінової, справжньої, кваліфікованої медичної допомоги та достатньої кількості чистих, високоякісних продуктів харчування.

З'їзд ухвалює:

— домагатися — виконання вже в поточному році рішення уряду про відселення 12 сіл;

— здійснення систематичного, ретельного медичного контролю всього населення радіаційно-небезпечних зон, забезпечення його чистими продуктами харчування;

— негайного відселення в оздоровчі зони найбільш уражених дітей шкільного та дошкільного віку;

— створення незалежної комісії РУХу з фахівців та представників засобів масової інформації для оцінки радіаційної, медичної та соціально-психологічної ситуації з негайним, безцензурним обнародуванням наслідків роботи комісії;

— рішуче засудити відповідальних медичних та урядових осіб за бездіяльність і приховування фактів, а в разі потреби — притягти винуватців до кримінальної відповідальності.

Ухвалено Установчим З'їздом
Народного Руху України за перебудову

9 вересня 1989 року

* * *

ДО РОБІТНИКІВ І СЕЛЯН УКРАЇНИ

Дорогі наші батьки і матері, брати і сестри, дорогі творці народного добробуту!

Учасники Установчого З'їзду Народного Руху України за перебудову (РУХ) звертаються до вас із закликом підтримати нашу ініціативу, спрямовану на оновлення суспільства, створення гуманних і справедливих умов для життя трудящих.

На з'їзді більшість — це представники інтелігенції, люди розумової праці, — тут гостро відчувається потреба вашої присутності та вашого слова. Це стало очевидним із виступів невеликої кількості робітників і селян — учасників з'їзду, які продемонстрували нам істинне розуміння суспільної ситуації та необхідності об'єднання всіх здорових сил суспільства.

Ми розуміємо, чиею щоденною працею створюється матеріальний добробут, і те, що ви живете у нестерпних умовах. Цю несправедливість ми зможемо побороти лише разом із вами.

Про нас поширюють чутки, начебто ми націоналісти, які рвуться до влади, дбають лише про свої інтереси.

Це — неправда! Ми за те, щоб селяни стали господарями землі, а робітники — промислових підприємств; ми — за добробут кожної людини та всього народу України, за соціальну та національну рівність, за демократію, за чистоту наших земель, за національне відродження. Зрозумійте нас і приєднуйтеся до РУХу за перебудову на Україні!

Затверджено Установчим З'їздом
Народного Руху України за перебудову

9 вересня 1989 року

В Поклоні Провідникові
Степанові Бандері

САЛЮТ НАД МОГИЛОЮ ПРОВІДНИКА СТЕПАНА БАНДЕРИ ГОЛОВИ УДП

Преосвященний Владико,
 Високопреподобні Отці Духовні,
 Друже Голово Проводу ОУН,
 Достойна Родино, Подруги і Друзі,

Ми з'їхалися сьогодні до Мюнхену щоб відмітити передчасну смерть з руки московського вбивника нашого дорогого Провідника, Великого Сина України, патріота і державника, за почином якого відновлено Українську Державу 30 червня 1941 року.

Для Вас, дорога Родино, наш подив і любов, а Тобі, дорогий наш Друже Провідник, від Українського Державного Правління наш салют і приречення закінчити гідно розпочате Тобою велике діло!

Богдан Федорак

* * *

СЛОВО НАД МОГИЛОЮ ПРОВІДНИКА ГОЛОВИ СУВФ ПРОФ. М. АНДРУХОВА

Дорогий Владико,
 Всечесне Духовенство,
 Подруги і Друзі,
 Святочна Громадо

Ми сьогодні зібралися так численно зі всіх кінців світу, щоби вшанувати пам'ять Того, хто заплатив найдорожчою ціною — життям за те, щоби наш народ був господарем на вільній українській землі. Йому не судилося в нерівному двобою здобути волю Україні. Проте, Він відстояв честь і гідність нашого народу, став прикладом жертвенности задля ідеї свободи для майбутніх поколінь. Він з когортою українських націоналістів творив славу історію України, а ми, їхні нащадки, схиляємо голови перед їхньою жертвою.

Його жертва — це той вогонь світильника на вівтарі свободи, яким народ засвідчив свою непохитну волю ідеї своєї Самостійної Української Держави. Кістлява рука загарбника московського розриває могили наших героїв, але можна знищити надмогильні хрести, зрівняти могили, але немає такої сили, яка б змогла виврати з душі народньої пам'ять про тих, хто віддав життя за ідею свободи і незалежності України.

Вшановуючи пам'ять нашого незабутнього Провідника С. Бандери, не можемо забувати про наш обов'язок перед Україною. Свобода, незалежність і жертвенність — триєдина умова буття нації. Мусимо пам'ятати, що ідея свободи-незалежності залишатимуться утопією без української державности. Там, в Україні, на наших очах відроджується правдива Христова віра, без якої неможливе оздоровлення суспільства. . .

Сьогодні молимося над могилою нашого Провідника. Нехай ніколи не в'януть квіти на могилі Його. Також пам'ятаймо, що Україна, наша Мати, рясно зрошена кров'ю і засіяна кістками борців-героїв. Відновім почуття чести, що допоможе нашому народові скинути кайдани неволі. Пам'ятаймо все і ніколи не забуваймо того, хто віддав все для України. Пам'ятаймо заповіт нашого Пророка «Борітеся-поборете, Вам Бог помагає». Вічна слава і пам'ять нашому Великому Провідникові!

* * *

СЛОВО ВИГОЛОШЕНЕ НА МОГИЛІ ПРОВІДНИКА ОУН СЛ.П. С. БАНДЕРИ

Такі люди, як Степан Бандера, не вмирають, вони виходять з тіл, щоб у душах вічно жити. 30 років тому яничар-зрадник українського народу перервав життя великого сина України сл. п. С. Бандери, який присвятив усе своє життя боротьбі за визволення свого народу, та за здобуття державної незалежності.

Славної пам'яті С. Бандера ще за молодих літ став на шлях праці каменяря, щоб помагати своєму народові скинути вороже ярмо, щоб усвідомляти народ і перетворити його з мучеників в народ героїв, свідомих своїх завдань.

Він був і є джерелом сили, що скріплює нашу віру в українську націю і в українську людину. Він є прикладом і дороговказом в нашому змагу за національну правду. Своєю безмірною посвятою, своїм героїзмом, та своєю чистою кров'ю він вписав найкращі сторінки новітньої історії українського народу.

Нині відмічуємо 30-річчя героїської смерті сл. п. С. Бандери,

який згинув на пості Провідника національної революції. Москва, вбиваючи Степана Бандеру, не досягнула своєї мети — не розгромила національного руху, який він очолював.

Впродовж минулих 30 років виросли батальйони його послідовників, яких він став прапороносцем і знам'ям, а ім'я його стало надхненням для мільйонів. Найкращим прикладом того є стаття на сторінках «Радянської України» з 2-го вересня 1989 р., ч. 202, під наголовком: «Ще не вмер Степан Бандера». Його ім'я чуємо на вулицях Львова, Києва, Харкова. Він живе в піснях сьогоднішніх молодих активістів в Україні:

«Ще не вмер Степан Бандера,
Ще живі герої,
Вже недовго москалеві
Спати у спокої.»

Для нас, подруг і друзів, націоналістів з Канади і ОУВФ в Канаді, день 15-го жовтня став днем оновлення наших принципів і наснагою до більш посиленої праці для добра нашої батьківщини.

Ми клонимо голови перед українським націоналістом-революціонером, борцем і духовним і керманичем українського народу, сл. п. С. Бандерою.

Вічна Слава Бандері! — Слава Україні!

Л. Шуст

САЛЮТ ВІД ГРОМАДИ, ПОДРУГ І ДРУЗІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Преосвященний Владико,
Високопреподобні Отці Духовні,
Друже Голово, Подруги й Друзі, Пані й Панове!

Тридцятиліття з дня героїської смерті сл. п. Провідника Степана Бандери згуртувало нас з багатьох країн біля тієї могили, огороженої барвистою осінньою зеленню.

Це наше жалобне зібрання пригадує нам з усіма подробицями той день, коли ми відпроводжували нашого Провідника на шлях у вічність, коли ми молились до всевишнього, щоб Господь Бог нагородив Покійного всіма ласками Царства небесного, і коли ми в глибинах наших душ молились також і за те, щоб кризь здійснення цього ідеалу, за який згинув Провідник ОУН, український на-

род збудував Йому могутній пам'ятник у формі та змісті волі та державної незалежності України.

В міжчасі пробігали роки, а за роками й десятиліття. Але світла пам'ять у нас і в народі про своїх відданих Синів і Провідників не полишала ні тієї скромної могили, ні могил в Парижі і Роттердамі, як і необчислених могил Героїв України на етнографічних землях вічно живої Батьківщини нашої. Правда, большевицька Москва тріумфувала, але в нутрі своїх утроб загнивала, а вкінці таки й зогнила. Треба було багато років, щоб ця гнилизна вийшла у світ в цілій своїй ширині та наготі. Натомість духово-моральні і політичні сили України та всіх поневолених народів у СРСР постійно зростали і кріпшали. Наступив у кінці час, коли під натиском людських і національних воľь большевицька Москва мусіла розпочати відступ. наше сьогодинше жалобне зібрання біля могили Провідника революційної ОУН і символа визвольних змагань України відбувається якраз тоді, коли про відступ Москви говорять в усьому підсоветському світі і в світі західньому, і коли в Україні національний герб і прапор, а впарі з цим і революційний прапор, під якими св. п. Провідник Степан Бандера боровся за Україну все своє життя — це щоденне явище в Києві, Львові, Харкові і в багатьох інших містах і селах розлогої України, хоча ворожа стопа ще на її землі.

Не легко і не просто зібрати в такому часі відчуття і думки, щоб при тій скромній могилі висловити якраз те, що є в душах і умах усіх Подруг і Друзів у Великій Британії, які численною групою прибули сюди, але більшість яких на своєму терені є сьогодні в церквах і громадських залях з тією самою ціллю, що й ми тут. Думаю, одначе, що не скривджу їхніх почувань, коли скажу перед маестатом Провідника, що так як 30 років тому, так і сьогодні вони рішені не спочати поки ідеал, за який Ви згинули і загинули багато Ваших Співдрузів, не буде повністю осягнений. Вірю, що це і бажання, і здетермінованість усіх українських патріотів, де б вони сьогодні не жили. Недавно у Вашому рідному селі Ваше ім'я, Ваші труди і заслуги перед Організацією і Нацією були скромно, але гідно відзначені на 30-му році від дня Вашої невіджалуваної смерті.

Тому спіть, Друже Провіднику, спіть спокійно, безжурно. Україна воскресає з важкого й довгого сну неволі, воскресає могутньо і безкомпромісово. Віримо, що наше чергове зібрання біля Вашої могили буде вже з вільною, ні від кого незалежною Україною!

І. Дмитрів

ЗАСТУПНИКИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ»

АВСТРІЯ:

*M. Petruszczak
Waltzmanstr. B. A/Z 2.
Salzburg-Aigen.*

КАНАДА:

*The League for the Liberation
of Ukraine, 140 Bathurst St.,
Toronto, Ont., M5V 2R3.*

АВСТРАЛІЯ:

*Postup Ukrainian
Co-operative Trading Society,
902 Mount Alexander Road,
Essendon, Victoria, 3040*

НІМЕЧЧИНА:

*"Shlach Peremohy"
8000 München 80,
Zeppelinstr. 67.*

АРГЕНТИНА:

*W. Zastawnyj
1425 Soler, 5039 — BS AIRES.*

США:

*Mr. H. Cebrij
136 - 2nd Ave.,
New York, N.Y., 10003,*

БЕЛЬГІЯ:

*Mr. O. Kowal
72 Blvd. Charlemagne,
1040 BRUXELLES.*

Чикаго і околиця:

*Bohdan Kaszuba
6427 W. Forest Preserve Drive,
Harwood Heights, Ill. 60656.*

ФРАНЦІЯ:

*Union des Ukrainiens de France
186, Blvd. St-Germain
75261 PARIS Cedex 06.*

«ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ» — ЦЕ НАЙКРАЩИЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК ДЛЯ ВСІХ: КОЖНОГО УКРАЇНЦЯ І КОЖНОЇ УКРАЇНКИ, СЛУЖИТЬ ТІЛЬКИ ІНТЕРЕСАМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ І ЙОГО БЕЗКОМПРОМІСОВІЙ БОРОТЬБИ ЗА УССД!

СПОВНІТЬ СВІЙ ОBOB'ЯЗОК: ВПЛАТИТЬ ПЕРЕДПЛАТУ, ПРИЄДНАЙТЕ НОВИХ ЧИТАЧІВ І ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ТА РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ ЙОГО ВСЮДИ, ДЕ ЖИВУТЬ УКРАЇНЦІ.
